

PÕLLUMAJANDUSLIKE MAJAPIDAMISTE STRUKTUUR

2003

The Structure of Agricultural Holdings

Kogumik

Publication

SISUKORD

Sissejuhatus.....	4
1. Üldandmed.....	5
1.1. Majapidamiste struktuur ja keskmine suurus.....	5
1.2. Maakasutus.....	7
1.3. Põllumajandusmaa.....	8
1.4. Omandivorm.....	9
1.5. Mahepõllumajandus.....	11
1.6. Majapidamiste juhid.....	12
1.7. Majapidamiste tootmistüübid.....	13
1.8. Majapidamiste muu tulutoov tegevus.....	14
1.9. Põllumajandusliku tootmise efektiivsus.....	15
1.10. Võrdlus Euroopa Liidu liikmesriikidega.....	16
2. Taimikasvatus.....	20
2.1. Põllumajandusmaa kasutus.....	20
2.2. Teravili.....	21
2.3. Kaunvili.....	22
2.4. Kartul.....	23
2.5. Tehnilised kultuurid.....	24
2.6. Köögivili.....	25
2.7. Lilled ja ehistaimed.....	26
2.8. Söödakultuurid ja söödajuurvili.....	27
2.9. Seemnekasvatus.....	28
2.10. Kesa.....	28
3. Loomakasvatus.....	29
3.1. Loomakasvatusega majapidamised.....	29
3.2. Veised.....	29
3.3. Lambad ja kitsed.....	31
3.4. Sead.....	33
3.5. Kodulinnud.....	34
3.6. Muud koduloomad.....	35
3.7. Sõnnikuhoidlad.....	36

4.	Traktorid ja masinad	37
4.1.	Traktorid	37
4.2.	Mootorkultivaatorid, -freesid ja -niidukid	38
4.3.	Tera- ja kaunvilja- ning seemnekoristusmasinad	39
4.4.	Muud koristusmasinad	39
4.5.	Mujalt tellitud teenustöö	40
5.	Töäjõud	41
5.1.	Majapidamiste töäjõud	41
5.2.	Füüsiliste isikute majapidamiste töäjõud	42
5.3.	Juriidiliste isikute majapidamiste töäjõud	43
5.4.	Püsitöäjõud vanuse, tööaja ja soo järgi	44
5.5.	Peretöäjõud vanuse, tööaja ja soo järgi	46
5.6.	Alalised töötajad vanuse, tööaja ja soo järgi	48
5.7.	Ainuvaldajate pere liikmete muu tulutoov tegevus	50
	Metoodika	52
	Mõisted ja selgitused peatükkide kaupa	54
	Lisa	75

CONTENTS

	<i>Foreword</i>	57
1.	<i>General data</i>	58
1.1.	<i>Structure and average size of holdings</i>	58
1.2.	<i>Land use</i>	58
1.3.	<i>Agricultural area</i>	58
1.4.	<i>Type of ownership</i>	59
1.5.	<i>Organic farming</i>	59
1.6.	<i>Managers of holdings</i>	59
1.7.	<i>Type of farming in holdings</i>	59
1.8.	<i>Other gainful activity of holdings</i>	60
1.9.	<i>Efficiency of agricultural production</i>	60
1.10.	<i>Comparison with the European Union Member States</i>	60
2.	<i>Crop production</i>	61
2.1.	<i>Use of agricultural land</i>	61
2.2.	<i>Cereals</i>	61
2.3.	<i>Legume crops</i>	61
2.4.	<i>Potatoes</i>	62
2.5.	<i>Industrial crops</i>	62
2.6.	<i>Vegetables</i>	62
2.7.	<i>Flowers and ornamental plants</i>	62
2.8.	<i>Forage crops and fodder roots</i>	62
2.9.	<i>Seed growing</i>	62
2.10.	<i>Fallow land</i>	63

3. Livestock farming.....	63
3.1. Livestock farming in holdings.....	63
3.2. Cattle	63
3.3. Sheep and goats	63
3.4. Pigs	64
3.5. Poultry	64
3.6. Other domestic animals	64
3.7. Manure storage facilities	64
4. Tractors and machinery.....	65
4.1. Tractors	65
4.2. Cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers	65
4.3. Combine harvesters	65
4.4. Other fully mechanised harvesters	65
4.5. Outsource services.....	66
5. Labour force	66
5.1. Labour force in holdings	66
5.2. Labour force in holdings of natural persons	66
5.3. Labour force in holdings of legal persons	67
5.4. Permanent labour force by age, working time and sex.....	67
5.5. Family labour force by age, working time and sex.....	67
5.6. Regular employees by age, working time and sex	68
5.7. Other gainful activity of sole holder's families.....	68
Methodology.....	69
Definitions and explanations by chapters	71
Appendix.....	75

SISSEJUHATUS

Põllumajanduslike majapidamiste struktuuri uuringuid (edaspidi: struktuuriuuring) on Euroopa Liidu riikides ühtse metoodika järgi korraldatud alates 1966. aastast, iga kümne aasta järel kõiki põllumajanduslikke majapidamisi hõlmava põllumajandusloendusena, põllumajandusloenduste vahelistel aastatel enamasti valikuuringutena.

Statistikaamet korraldas esimese põllumajandusloenduse taasiseseisvunud Eestis 2001. aasta juulis. Pärast Eesti taasiseseisvumist on põllumajanduses toimunud suured muutused. Et määrata kindlaks Eesti põllumajanduslik tootmispotentsiaal, hõlmati põllumajandusloendusega nii tegutsevad põllumajanduslikud majapidamised, mittetegutsevad majapidamised kui ka põllumajanduslikud kodumajapidamised. Lisaks Eesti andmekasutajate vajadustele peeti silmas Euroopa Liidu struktuuriuuringule esitatavaid nõudmisi.

2003. aasta struktuuriuuring korraldati Vabariigi Valitsuse kinnitatud riiklike statistiliste vaatluste kava alusel valikvaatlusena. Küsitleti 9600 põllumajanduslikku majapidamist. Küsitlusmoment oli 10. juuni 2003. Vaatluse korraldamisel järgiti Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostat) metoodikat.

Statistiline üksus oli **põllumajanduslik majapidamine** (edaspidi: majapidamine) — ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi ja:

- 1) kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- 2) kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks või mille majanduslik suurus on üks Euroopa suurusühik (ESÜ)* või rohkem.

Erinevalt põllumajandusloendusest ei hõlmanud 2003. aasta struktuuriuuring mittetegutsevaid ja väikeseid tootmisüksusi. Et tagada 2003. aasta struktuuriuuringu andmete võrreldavus 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemustega, on võrreldavad põllumajandusloenduse andmed ümber arvatud 2003. aasta struktuuriuuringu majapidamise definitsioonist lähtudes.

2003. aasta struktuuriuuringu küsimustik on koostatud ühe küsitluslehena, mis sisaldab 129 küsimust. Euroopa Liidu liikmesriikides kasutatavate, kuid küsitluslehelte välja jäetud vähetähtsate näitajate nimekiri on kooskõlastatud Eurostatiga. Rahvuslikest vajadustest lähtuvalt on lisatud viis küsimust maavalduse ja arvuti töökohtade teemal.

Vaatluse tulemused avaldatakse viie peatükina: üldandmed, taimekasvatuse, loomakasvatuse, traktorid ja masinad, töajad. Üldandmetes on käsitletud majapidamiste struktuuri majandusliku suuruse ja põllumajandusmaa suuruse järgi, majapidamisi põllumajandusmaa omandivormi järgi, mahepõllumajanduse põhinäitajaid, majapidamiste juhtide põllumajanduslikku ettevalmistust, majapidamiste tootmistüpe ja majapidamiste muud tulutoovat tegevust. On analüüsitud põllumajandusliku tootmise efektiivsust majapidamise majandusliku suuruse järgi ning toodud võrdlused Euroopa Liidu liikmesriikidega. Tööajade peatükis on käsitletud ka pereliikmete muud tulutoovat tegevust.

Traktorite ja masinate kohta kogutud näitajad ei ole võrreldavad 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemustega näitajate erineva definitsiooni tõttu.

Kuna 2003. aasta struktuuriuuring oli valikvaatlus, siis ei avaldata neid näitajaid, mille standardviga ületab 30%. Koondandmeid avaldatakse kujul, mis välistab majapidamiste identifitseerimise. Andmete konfidentsiaalsust käsitletakse metoodika peatükis. Seal on esitatud eraldi osana vaatluse metoodika ja kasutatud mõisted peatükkide kaupa.

Kõik vaatluse tulemused avaldatakse Statistikaameti avalikus andmebaasis 2004. aasta II kvartalis. Andmebaasi saab pöörduda Statistikaameti veebilehelt www.stat.ee rubriigist "Statistika".

---

* Euroopa suurusühik (ESÜ) vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 768 krooni). Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes.

1. ÜLDANDMED

1.1. Majapidamiste struktuur ja keskmine suurus

2003. aasta struktuuriuuringu andmetel on Eestis ligi 37 000 põllumajanduslikku majapidamist, kolmandiku võrra vähem kui 2001. aastal.

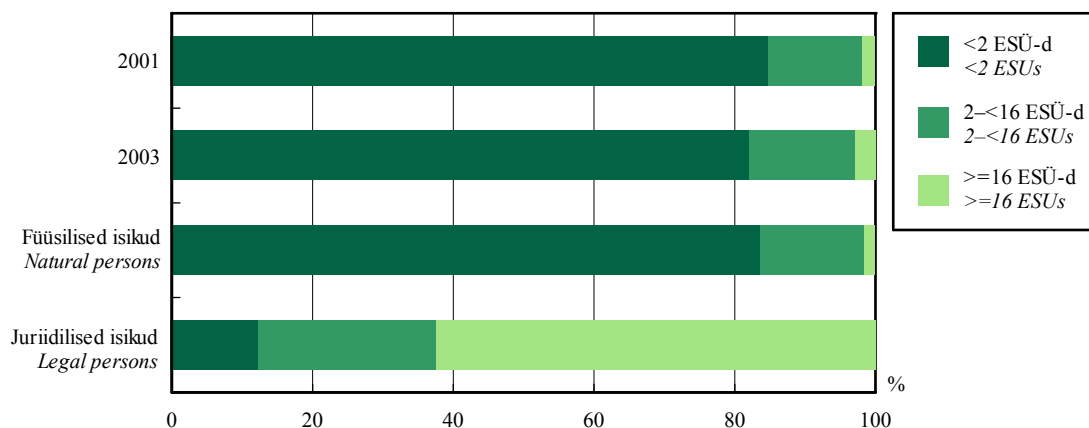
Tabel 1. **Majapidamised majandusliku suuruse järgi, 2001, 2003**
Table 1. Holdings by economic size, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas majandusliku suurusega <i>of which with economic size</i>			
		<2 ESÜ-d* <i><2 ESUs*</i>	2-<16-d ESÜ-d <i>2-<16 ESUs</i>	>=16 ESÜ-d <i>>=16 ESUs</i>	
2001	54 728	46 591	7 328	809	<i>2001</i>
2003	36 859	30 385	5 554	920	<i>2003</i>
füüsilised isikud <i>natural persons</i>	36 076	30 288	5 355	433	
juriidilised isikud <i>legal persons</i>	783	97	199	487	

* Euroopa suurusühik (ESÜ) vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 768 krooni). Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes.

* *The European Size Unit (ESU) is equal to the value of the standard gross margin of 1,200 euros (18,768 kroons). Standard gross margin is the difference of the holding's output and the value of specific costs, calculated on the basis of crop area, number of livestock and SGM coefficients.*

Diagramm 1. **Majapidamised majandusliku suuruse järgi, 2001, 2003**
Diagram 1. Holdings by economic size, 2001, 2003

Majapidamiste arv on vähenenud 32,7% võrra, vähenemine on toimunud väiksemate majapidamiste arvel. Väikeste majapidamiste (majanduslik suurus alla 2 ESÜ) arv on vähenenud 16 206 võrra (91% kogu vähenemisest), kuid nende osatähtsus majapidamiste hulgas on ikka väga suur — 82,4%. Keskmiste majapidamiste (majanduslik suurus 2-<16 ESÜ-d) arv on vähenenud 1774 võrra ja nende osatähtsus on 15,1%. Suurte majapidamiste (majanduslik suurus üle 16 ESÜ) arv on suurenenud 111 võrra ja nende osatähtsus on tõusnud 1%-lt 2,5%-le.

Tabel 2. Majapidamiste keskmine suurus, 2001, 2003
Table 2. Average size of holdings, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Põllumajandusmaa, ha		Standardkogutulu, ESÜ			
		kokku	keskmiselt majapidamise kohta	kokku	keskmiselt majapidamise kohta	100 ha põllumajandusmaa kohta	
		<i>Agricultural area, ha total</i>	<i>average per holding</i>	<i>Standard gross margin, ESU total</i>	<i>average per holding</i>	<i>per 100 ha of agricultural area</i>	
2001	54 728	850 253	15.5	136 201	2.5	16.0	2001
2003	36 859	795 640	21.6	125 843	3.4	15.8	2003
füüsilised isikud	36 076	466 906	12.9	60 977	1.7	13.1	natural persons
juriidilised isikud	783	328 735	419.8	64 866	82.8	19.7	legal persons

Diagramm 2. Majapidamiste arvu ja keskmise suuruse muutus, 2001–2003
Diagram 2. Change in the number and average size of holdings, 2001–2003

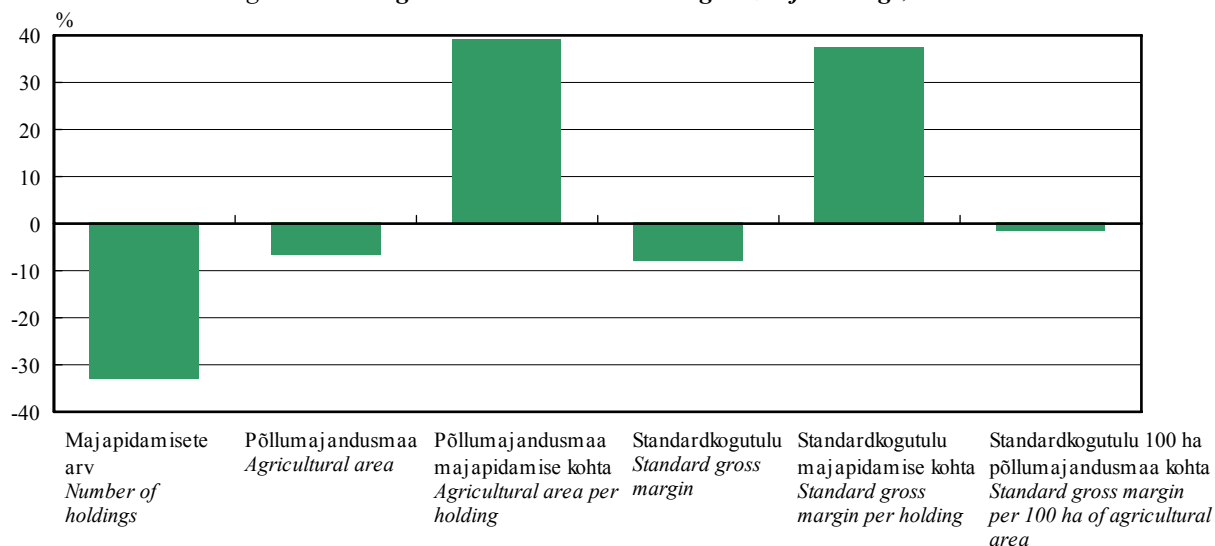
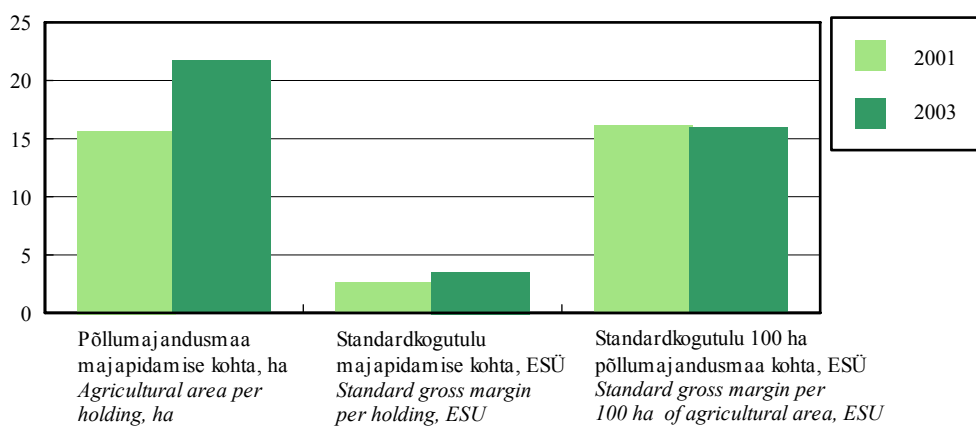

Diagramm 3. Majapidamiste põllumajandusmaa ja standardkogutulu, 2001, 2003
Diagram 3. Agricultural area and standard gross margin of holdings, 2001, 2003

Erinevalt majapidamiste arvu suurest vähenemisest on kasutatav põllumajandusmaa (edaspidi: põllumajandusmaa) ja majapidamiste majanduslik suurus oluliselt vähem vähenenud — vastavalt 6,4% ja 7,6%. Need muutused koos on põhjustanud keskmiselt majapidamise kohta tuleva põllumajandusmaa ja majapidamise keskmise majandusliku suuruse (standardkogutulu) olulise suurenemise. Keskmiselt on majapidamises 21,6 hektarit põllumajandusmaad (38,9% rohkem kui 2001. aastal), majapidamise keskmine majanduslik suurus on 3,4 ESÜ-d (37,2% rohkem kui 2001. aastal). Standardkogutulu 100 hektari põllumajandusmaa kohta on aga püsinud stabiilsena.

Jättkuvalt on valdav osa (84%) füüsiliste isikute majapidamistest väikesed, juriidiliste isikute majapidamiste puhul on olukord vastupidine. Juriidiliste isikute majapidamisi on 2,1% majapidamiste koguarvust, nende käes on aga 41,3% põllumajandusmaast ja nad annavad üle poole majapidamiste standardkogutulust (51,5%). Keskmiselt on juriidilise isiku majapidamises põllumajandusmaad 419,8 hektarit ja füüsilise isiku majapidamises 12,9 hektarit, majapidamise keskmine majanduslik suurus on vastavalt 82,8 ESÜ-d ja 1,7 ESÜ-d.

1.2. Maakasutus

2003. aastal oli majapidamiste valduses 1,2 miljonit hektarit maad, millest põllumajandusmaad 67,7%, kasutamata põllumajandusmaad 5,1%, metsamaad 21,9% ja muud maad 5,3%.

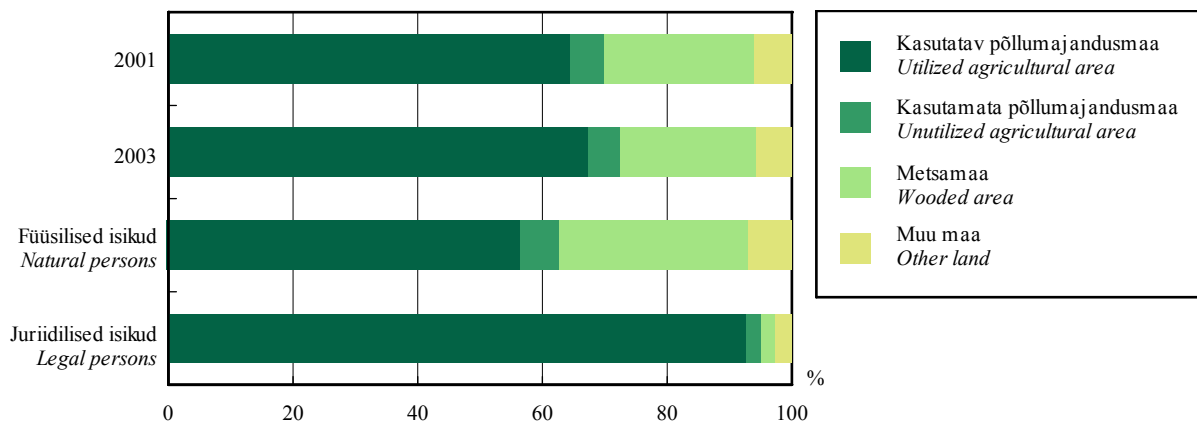
Tabel 3. **Maakasutus, 2001, 2003**

Table 3. **Land use, 2001, 2003**

	Majapidamiste arv	Maavaldus, ha	sealhulgas				
			kasutatav põllumajandusmaa	kasutamata põllumajandusmaa	metsamaa	muu maa	
	<i>Number of holdings</i>	<i>Land tenure, ha</i>	<i>of which utilized agricultural area</i>	<i>unutilized agricultural area</i>	<i>wooded area</i>	<i>other land</i>	
2001	54 728	1 312 695	850 253	72 345	316 688	73 410	2001
2003	36 859	1 175 326	795 640	60 025	257 855	61 806	2003
füüsilised isikud	36 076	822 228	466 906	51 843	249 626	53 855	natural persons
juriidilised isikud	783	353 098	328 735	8 183	8 229	7 951	legal persons

Diagramm 4. **Maakasutus, 2001, 2003**

Diagram 4. **Land use, 2001, 2003**

Koos põllumajandusmaaga on kahe aasta jooksul vähenenud kasutamata põllumajandusmaa (17%), metsamaa (18,6%) ja muu maa (15,8%), aga ka kogu maavaldus (10,5%). Maavalduse liikide osatähtsuses ei ole olulisi muutusi.

Füüsiliste isikute majapidamistes hõlmab põllumajandusmaa pisut üle poole (56,8%) maavaldusest, kasutamata põllumajandusmaa 6,3%, metsamaa ligi kolmandiku (30,4%) ja muu maa 6,5%. Kokku on füüsiliste isikute majapidamistes 70% kõigi majapidamiste maavaldusest: 58,7% majapidamiste põllumajandusmaast, 86,4% kasutamata põllumajandusmaast, 96,8% metsamaast ja 87,1% muust maast. Juriidiliste isikute maavaldusest haarab jätkuvalt valdav osa (93,1%) põllumajandusmaa. Juriidiliste isikute ülejäänud maavaldus jaguneb enam-vähem võrdselt kasutamata põllumajandusmaa, metsamaa ja muu maa vahel.

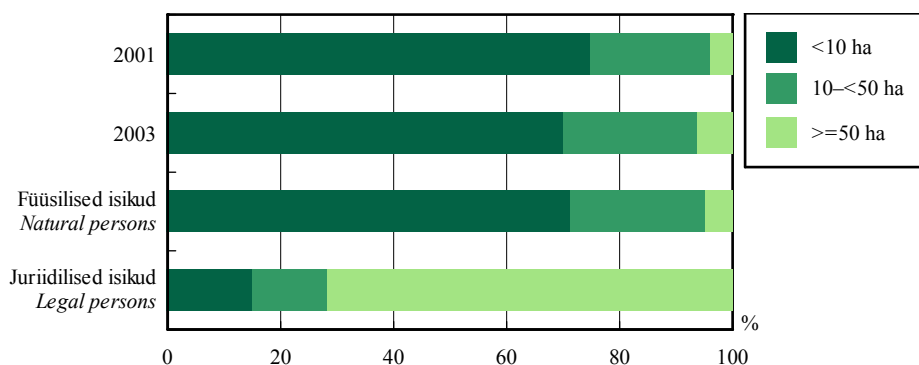
1.3. Põllumajandusmaa

2003. aasta struktuuriuuringu andmetel on peaaegu kolmveerandil majapidamistest põllumajandusmaad alla 10 hektari.

Tabel 4. **Majapidamised põllumajandusmaa suuruse järgi, 2001, 2003**
Table 4. *Holdings by size of agricultural area, 2001, 2003*

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>			
		<10 ha	10–<50 ha	>=50 ha	
		<10 ha	10–<50 ha	>=50 ha	
2001	54 647	41 102	11 647	1 898	2001
2003	36 792	25 935	8 718	2 141	2003
füüsilised isikud	36 061	25 826	8 620	1 616	natural persons
juriidilised isikud	733	111	98	524	legal persons

Diagramm 5. **Majapidamised põllumajandusmaa suuruse järgi, 2001, 2003**
Diagram 5. *Holdings by size of agricultural area, 2001, 2003*

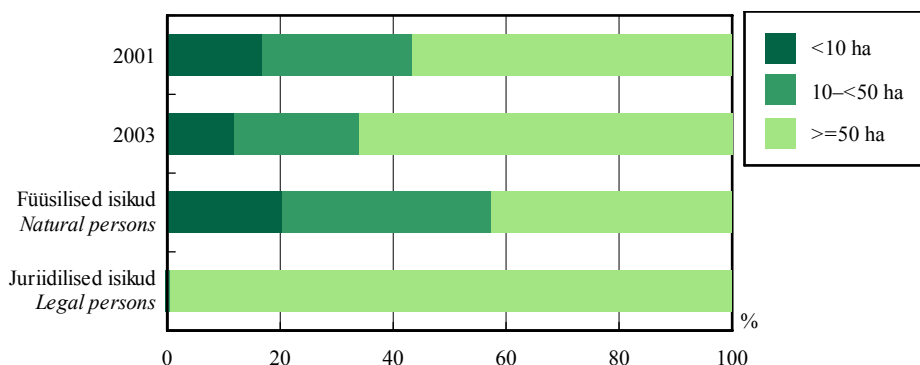
Võrreldes põllumajandusloendusega on alla 10-hektariliste majapidamiste arv vähenenud 15 167 võrra ja nende osatähtsus on langenud 75,2%-lt 70,5%-le. 10–<50 hektari põllumajandusmaaga majapidamiste arv on vähenenud 2929 võrra, kuid nende osatähtsus on tõusnud 21,3%-lt 23,7%-le. Üle 50-hektariliste majapidamiste arv on suurenenud 243 võrra ja nende osatähtsus on tõusnud 3,5%-lt 5,8%-le.

Tabel 5. **Põllumajandusmaa majapidamiste põllumajandusmaa suuruse järgi, 2001, 2003**
Table 5. *Agricultural area by size of agricultural area of holdings, 2001, 2003*
(hektarit — hectares)

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>			
		<10 ha	10–<50 ha	>=50 ha	
		<10 ha	10–<50 ha	>=50 ha	
2001	850 253	145 991	226 307	477 954	2001
2003	795 640	96 475	175 919	523 246	2003
füüsilised isikud	466 906	96 155	173 422	197 328	natural persons
juriidilised isikud	328 736	320	2 498	325 918	legal persons

Diagramm 6. Põllumajandusmaa majapidamiste põllumajandusmaa suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 6. Agricultural area by size of agricultural area of holdings, 2001, 2003

Alla 10 hektari põllumajandusmaaga majapidamistele kuulub 12,1% põllumajandusmaast, keskmiselt on sellise majapidamise valduses 3,7 hektarit põllumajandusmaad. Enamik e 65,8% põllumajandusmaast kuulub üle 50 hektari põllumajandusmaaga majapidamistele, keskmiselt on sellise majapidamise valduses 244,4 hektarit põllumajandusmaad. Võrreldes 2001. aastaga on suurte (üle 50 hektari põllumajandusmaaga) majapidamiste põllumajandusmaa osatähtsus suurenenud väikeste (alla 10 hektari põllumajandusmaaga) majapidamiste arvel.

Nagu majandusliku suuruse järgi, nii jagunevad füüsiliste ja juriidiliste isikute majapidamised ka põllumajandusmaa suuruse järgi väga erinevalt. Enamikul füüsiliste isikute majapidamistest (71,6%) on põllumajandusmaad alla 10 hektari. Juriidiliste isikute majapidamistes on olukord vastupidine — enamikul majapidamistest (71,5%) on põllumajandusmaad 50 hektarit või rohkem. Nendel majapidamistel on keskmiselt 622 hektarit põllumajandusmaad.

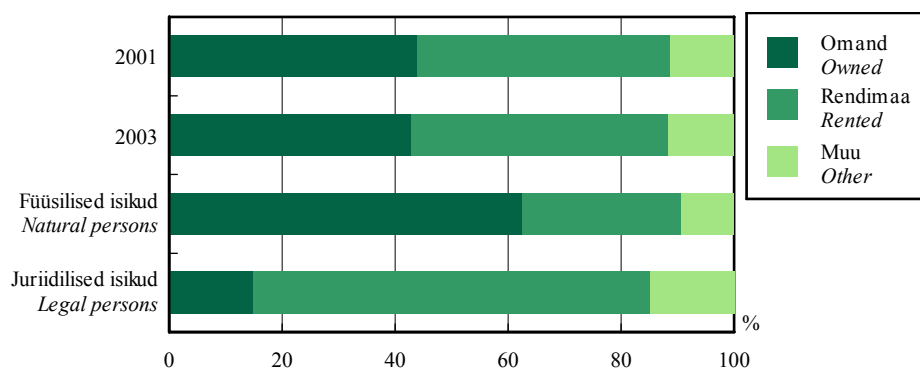
1.4. Omandivorm

Kogu põllumajandusmaast oli 2003. aastal valdajate omanduses 43,2%, renditud oli 45,6%. Muu põllumajandusmaa (põhiliselt lõplikult vormistamata maavaldus) hõlmas vaid 11,2%.

Tabel 6. Põllumajandusmaa omandivormi järgi, 2001, 2003
Table 6. Agricultural area by type of ownership, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Põllumajandusmaa, ha <i>Agricultural area, ha</i>	sealhulgas <i>of which</i>			
			omand <i>owned</i>	rendimaa <i>rented</i>	muu <i>other</i>	
2001	54 728	850 253	375 894	382 777	91 582	2001
2003	36 792	795 640	343 297	363 001	89 343	2003
füüsilised isikud <i>natural persons</i>	36 061	466 906	293 898	131 272	41 736	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud <i>legal persons</i>	731	328 735	49 399	231 729	47 607	<i>legal persons</i>

Diagramm 7. Põllumajandusmaa omandivormi järgi, 2001, 2003
Diagram 7. Agricultural area by type of ownership, 2001, 2003

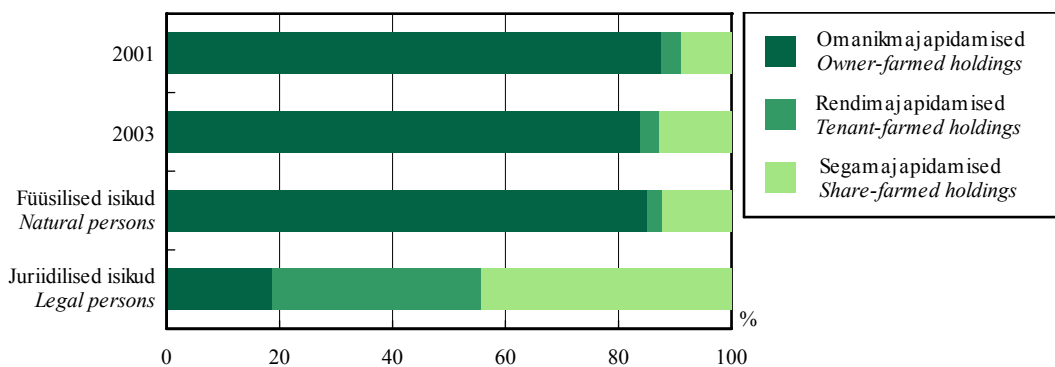

Võrreldes põllumajandusloendusega ei ole toimunud olulisi muutusi põllumajandusmaa jagunemises omandivormi järgi. Juriidiliste isikute põllumajandusmaast on vaid 15% nende omanduses, füüsiliste isikute põllumajandusmaast on nende omanduses seevastu 62,9%.

Tabel 7. Omanik-, rendi- ja segamajapidamised, 2001, 2003
Table 7. Owner-, tenant- and share-farmed holdings, 2001, 2003

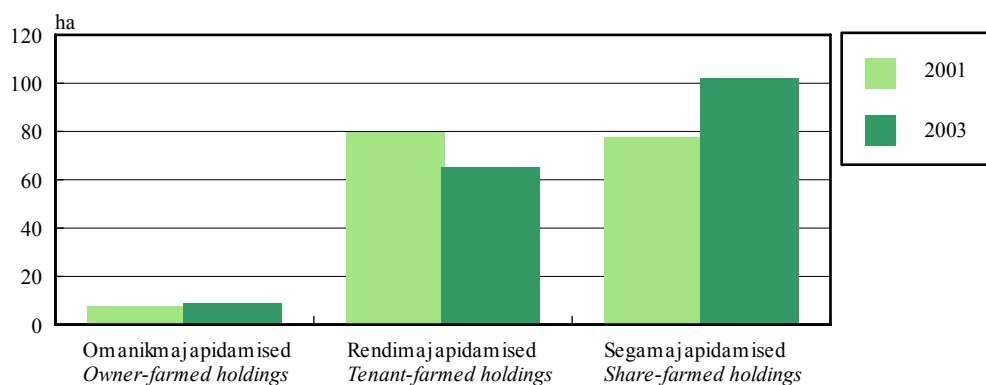
	Omanikmajapidamised		Rendimajapidamised		Segamajapidamised		
	majapida- miste arv	põllumajandus- maa, ha	majapida- miste arv	põllumajandus- maa, ha	majapida- miste arv	põllumajandus- maa, ha	
	<i>Owner-farmed holdings</i>		<i>Tenant-farmed holdings</i>		<i>Share-farmed holdings</i>		
	<i>number of holdings</i>	<i>agricultural area, ha</i>	<i>number of holdings</i>	<i>agricultural area, ha</i>	<i>number of holdings</i>	<i>agricultural area, ha</i>	
2001	48 115	344 059	1 910	150 731	4 622	355 462	2001
2003	30 989	252 282	1 223	79 123	4 580	464 236	2003
füüsilised isikud	30 849	232 194	953	15 786	4 258	218 926	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	139	20 088	270	63 338	322	245 309	<i>legal persons</i>

Diagramm 8. Omanik-, rendi- ja segamajapidamised, 2001, 2003
Diagram 8. Owner-, tenant- and share-farmed holdings, 2001, 2003

84,2% põllumajandusmaaga majapidamiste kogu põllumajandusmaa on valdaja omanduses (omanikmajapidamised), nende käsutuses on 31,7% põllumajandusmaast. 3,3% majapidamiste põllumajandusmaa koosneb ainult rendimaast (rendimajapidamised), selliste majapidamiste valduses on 9,9% põllumajandusmaast. Nii valdaja omanduses kui ka renditud põllumajandusmaaga majapidamisi (segamajapidamised) on 12,4% ja nende valduses on enamik e 58,3% põllumajandusmaast.

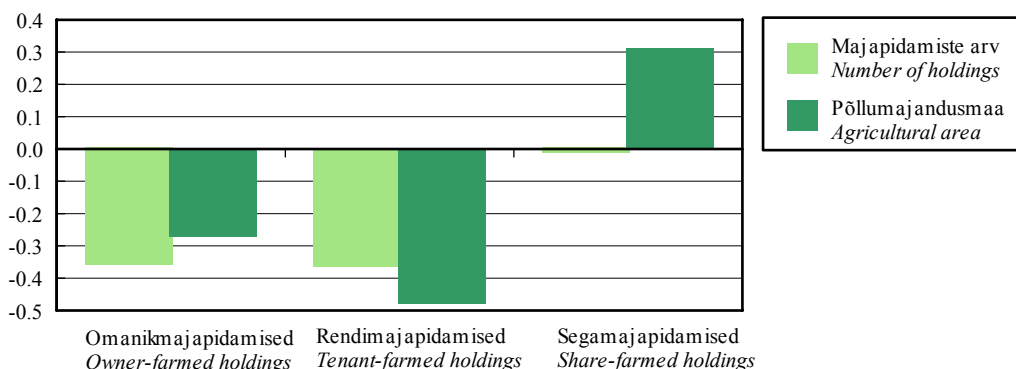
Diagramm 9. Põllumajandusmaa keskmine suurus omanik-, rendi- ja segamajapidamistes, 2001, 2003
Diagram 9. Average size of agricultural area in owner-, tenant- and share-farmed holdings, 2001, 2003

Keskmiselt on sega- või rendimajapidamises tunduvalt rohkem põllumajandusmaad kui omanikmajapidamises. 2003. aastal oli segamajapidamises keskmiselt 12,5 korda rohkem põllumajandusmaad kui omanikmajapidamises, rendimajapidamises 8 korda rohkem.

Diagramm 10. Majapidamiste arvu ja põllumajandusmaa suuruse muutus omanik-, rendi- ja segamajapidamistes, 2001–2003

Diagram 10. Changes in the number of holdings and size of agricultural area in owner-, tenant- and share-farmed holdings, 2001–2003

Võrreldes põllumajandusloenduse ajaga on vähenenud nii omanikmajapidamiste kui ka rendimajapidamiste arv, samuti nende põllumajandusmaa. Segamajapidamiste arv on püsinud stabiilsena ja nende põllumajandusmaa on kahe aastaga hoopis 30,6% suurenenud.

1.5. Mahepõllumajandus

Tabel 8. Mahepõllumajandus, 2001, 2003

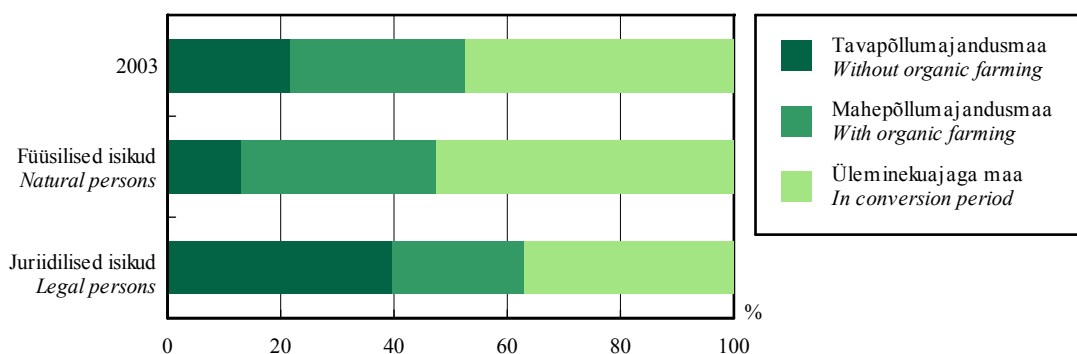
Table 8. Organic farming, 2001, 2003

	Mahepõllumajanduslikud majapidamised	Põllumajandusmaa, ha			Maheloomakasvatusega tegelevad majapidamised		
		kokku	mahepõllumajandusmaa	üleminekuajaga maa	täielikult	osaliselt	
Holdings with organic farm production	Agricultural area, ha	total	with organic farming	in conversion period	totally	partly	
2001	345	26 752	...	...	...	...	2001
2003	743	52 177	16 131	24 581	253	54	2003
füüsilised isikud	676	35 196	12 159	18 375	234	53	natural persons
juriidilised isikud	67	16 980	3 971	6 206	19	1	legal persons

Mahepõllumajanduslike majapidamiste arv ja nende põllumajandusmaa on võrreldes 2001. aastaga suurenenud ligi kaks korda. 2003. aastal oli mahepõllumajanduslikke majapidamisi 2% majapidamiste üldarvust.

Diagramm 11. Põllumajandusmaa mahepõllumajanduslikes majapidamistes, 2003

Diagram 11. Agricultural area in holdings with organic farm production, 2003

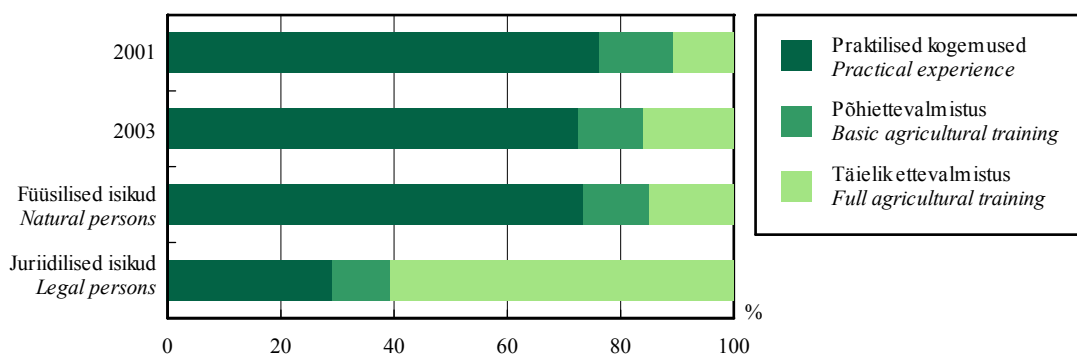
Mahepõllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaast hõlmab mahemärgi kasutuslooga põllumajandusmaad 30,9%, üleminekuajaga põllumajandusmaad 47,1% ja tavapõllumajandusmaad 22%. 41,3% mahepõllumajanduslikest majapidamistest tegeleb ka mahepõllumajandusliku loomakasvatusega.

1.6. Majapidamiste juhid

Tabel 9. Majapidamiste juhid põllumajandusliku ettevalmistuse järgi, 2001, 2003
Table 9. Managers of holdings by agricultural training, 2001, 2003

	Praktilised kogemused		Põhiettevalmistus		Täielik ettevalmistus		
	juhid	standardkogutulu, ESÜ	juhid	standardkogutulu, ESÜ	juhid	standardkogutulu, ESÜ	
	<i>Practical experience managers</i>	<i>standard gross margin, ESU</i>	<i>Basic agricultural training managers</i>	<i>standard gross margin, ESU</i>	<i>Full agricultural training managers</i>	<i>standard gross margin, ESU</i>	
2001	41 967	57 400	7 086	21 156	5 675	57 645	2001
2003	26 856	44 508	4 287	11 565	5 716	69 769	2003
füüsilised isikud	26 626	34 596	4 207	8 526	5 243	17 856	natural persons
juriidilised isikud	230	9 913	80	3 039	473	51 914	legal persons

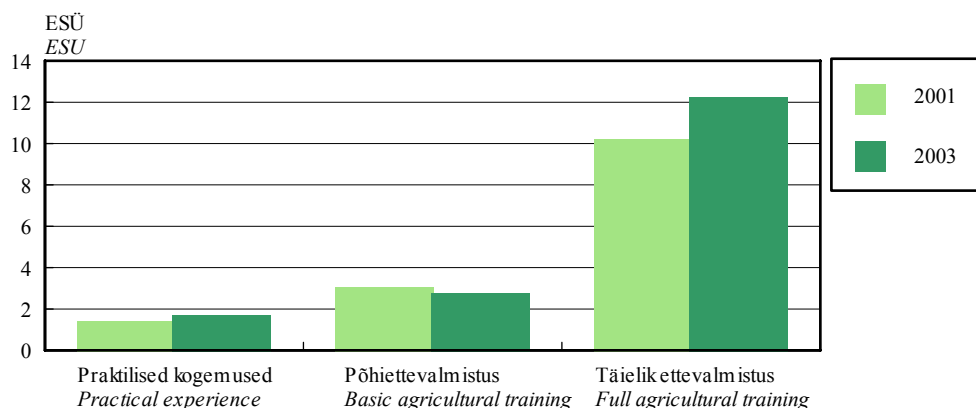
Diagramm 12. Majapidamiste juhid põllumajandusliku ettevalmistuse järgi, 2001, 2003
Diagram 12. Managers of holdings by agricultural training, 2001, 2003

Ainult praktilised kogemused on 72,9%-l majapidamiste juhtidest, nende majapidamised annavad 35,4% standardkogutulust. Põllumajanduslik põhiettevalmistus on 11,6%-l majapidamiste juhtidest, nende majapidamised annavad 9,2% standardkogutulust. Täielik põllumajanduslik ettevalmistus on vaid 10,4%-l majapidamiste juhtidest, kuid nende majapidamised annavad üle poole (55,4%) standardkogutulust.

Füüsiliste isikute majapidamistes on enamikul juhtidest (73,8%) ainult praktilised kogemused. Juriidiliste isikute majapidamistes on olukord vastupidine — 60,4%-l juhtidest on täielik põllumajanduslik ettevalmistus.

Diagramm 13. Majapidamiste keskmine majanduslik suurus juhi põllumajandusliku ettevalmistuse järgi, 2001, 2003
Diagram 13. Average economic size of a holding by manager's agricultural training, 2001, 2003

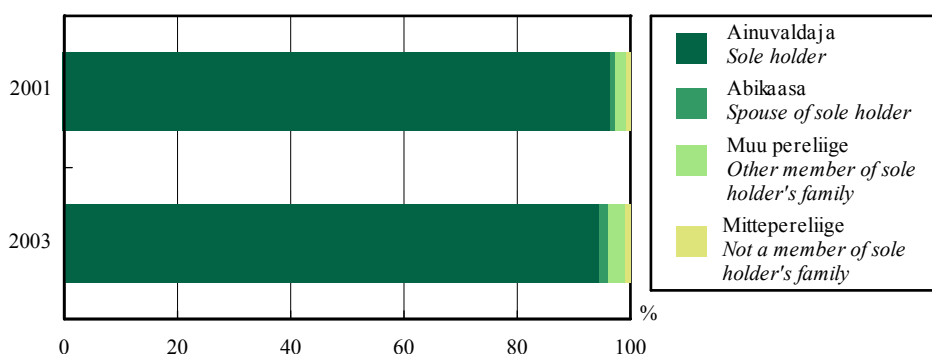

Suuri majapidamisi juhivad enamasti täieliku põllumajandusliku ettevalmistusega juhid. Nende majapidamiste keskmine majanduslik suurus ületas 2003. aastal ainult praktiliste kogemustega juhtide majapidamiste keskmise majandusliku suuruse enam kui 7 korda.

Tabel 10. Juhid ainuvaldaja majapidamistes, 2001, 2003
Table 10. Managers in the holdings of sole holders, 2001, 2003

	Ainuvaldaja Sole holder	Abikaasa Spouse of sole holder	Muu pereliige Other member of sole holder's family	Mittepereliige Not a member of sole holder's family
2001	51 570	425	1 018	219
2003	34 274	554	1 047	200

Diagramm 14. Juhid ainuvaldaja majapidamistes, 2001, 2003
Diagram 14. Managers in the holdings of sole holders, 2001, 2003

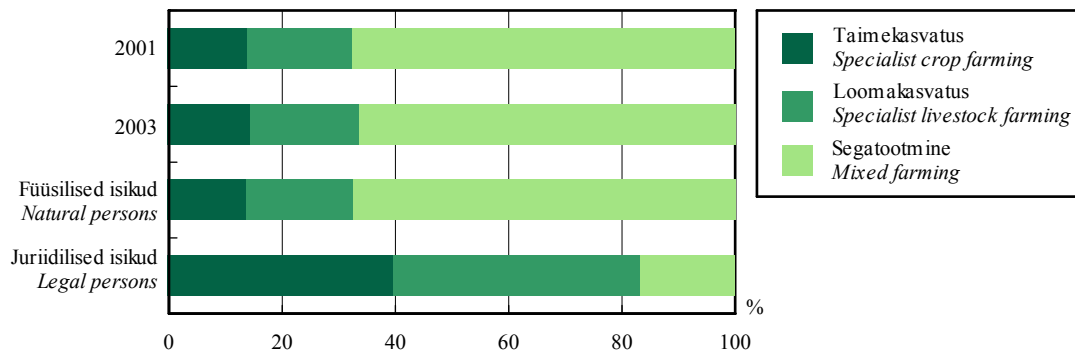
Füüsilise isiku majapidamist juhib tavaliselt ainuvaldaja (95%), harva on juht ainuvaldaja abikaasa (1,5%), ainuvaldaja muu pereliige (2,9%) või mittepereliige (0,6%). Võrreldes 2001. aastaga ei ole olulisi muutusi juhtide jagunemises.

1.7. Majapidamiste tootmistüübid

Tabel 11. Majapidamised tootmistüübi järgi, 2001, 2003
Table 11. Holdings by type of farming, 2001, 2003

	Kokku Total	Tootmistüüp Type of farming			
		taimekasvatus specialist crop farming	loomakasvatus specialist livestock farming	segatootmine mixed farming	
Majapidamiste arv Number of holdings					
2001	54 728	7 675	10 189	36 809	2001
2003	36 859	5 365	7 107	24 369	2003
füüsilised isikud	36 076	5 053	6 765	24 241	natural persons
juriidilised isikud	783	312	342	128	legal persons
Põllumajandusmaa, ha Agricultural area, ha					
2001	850 253	182 120	291 884	375 791	2001
2003	795 640	195 428	281 882	318 201	2003
füüsilised isikud	466 906	130 639	123 658	212 491	natural persons
juriidilised isikud	328 735	64 790	158 224	105 709	legal persons
Standardkogutulu, ESÜ Standard gross margin, ESU					
2001	136 201	24 764	52 842	58 595	2001
2003	125 843	26 325	52 373	47 145	2003
füüsilised isikud	60 977	17 620	14 673	28 684	natural persons
juriidilised isikud	64 866	8 705	37 700	18 461	legal persons

Diagramm 15. Majapidamised tootmistüübi järgi, 2001, 2003
Diagram 15. Holdings by type of farming, 2001, 2003

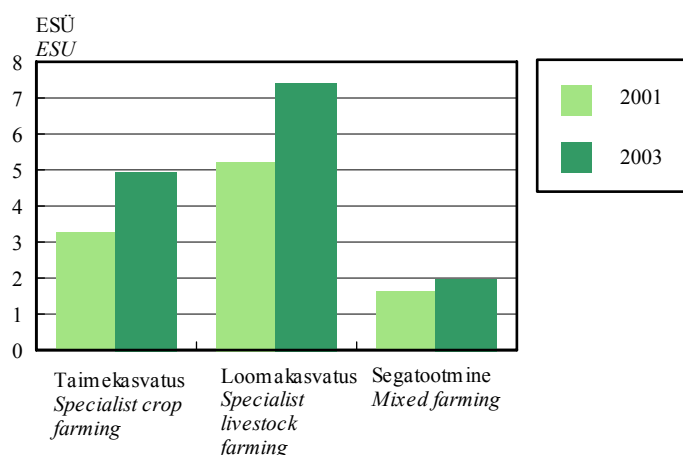
Majapidamise tootmistüüp määratakse toodanguliigi standardkogutulu osatähtsuse järgi majapidamise standardkogutulus.

Taimakasvatusele on spetsialiseerunud 14,6% ja loomakasvatusele 19,3% majapidamistest. Enamik majapidamistest (61,1%) tegeleb segatootmisega.

Võrreldes 2001. aastaga ei ole majapidamiste jaotuses tootmistüübi järgi olulisi muutusi toimunud.

Erinevalt füüsiliste isikute majapidamistest on juriidiliste isikute majapidamised spetsialiseerunud põhiliselt taime- või loomakasvatusele, segatootmisega majapidamisi on nende hulgas ainult 16,3%.

Diagramm 16. Majapidamiste keskmine majanduslik suurus tootmistüübi järgi, 2001, 2003
Diagram 16. Average economic size of holdings by type of farming, 2001, 2003

Taime- ja loomakasvatusele spetsialiseerunud majapidamiste keskmine majanduslik suurus ja keskmine põllumajandusmaa on tunduvalt suuremad kui segatootmisega majapidamistel. Taimakasvatusele spetsialiseerunud majapidamised annavad 20,9% standardkogutulust ja nende keskmine majanduslik suurus on 4,9 ESÜ-d. Loomakasvatusele spetsialiseerunud majapidamised annavad 41,6% standardkogutulust ja nende keskmine majanduslik suurus on 7,4 ESÜ-d. Segatootmisega majapidamised annavad 37,5% standardkogutulust, kuid nende keskmine majanduslik suurus on ainult 1,9 ESÜ-d. Seega on keskmine majanduslik suurus taimekasvatusele spetsialiseerunud majapidamistel 2,6 korda ja loomakasvatusele spetsialiseerunud majapidamistel 3,9 korda suurem kui segatootmisega majapidamistel. Samuti erineb spetsialiseerunud ja segatootmisega majapidamiste põllumajandusmaa keskmine suurus ligi kolm korda.

1.8. Majapidamiste muu tulutoov tegevus

Tabel 12. Mittepõllumajanduslikust tegevusest tulu saavad majapidamised, 2003
Table 12. Holdings with other gainful activity, 2003

	Kokku Total	Füüsilised isikud Natural persons	Juriidilised isikud Legal persons	
Majapidamiste arv	36 859	36 076	783	Number of holdings
Mittepõllumajanduslikust tegevusest tulu saanud majapidamised	2 746	2 461	285	Holdings with other gainful activity

2003. aastal sai mittepõllumajanduslikust tegevusest (turism, käsitöö, omatoodete töötlemine, puidutöötlemine, kalakasvatus, taastuva energia tootmine ja teenustöö) tulu 7,5% majapidamistest. Mittepõllumajanduslik tegevus oli tuluallikaks rohkem kui kolmandikule juriidiliste isikute majapidamistest.

1.9. Põllumajandusliku tootmise efektiivsus

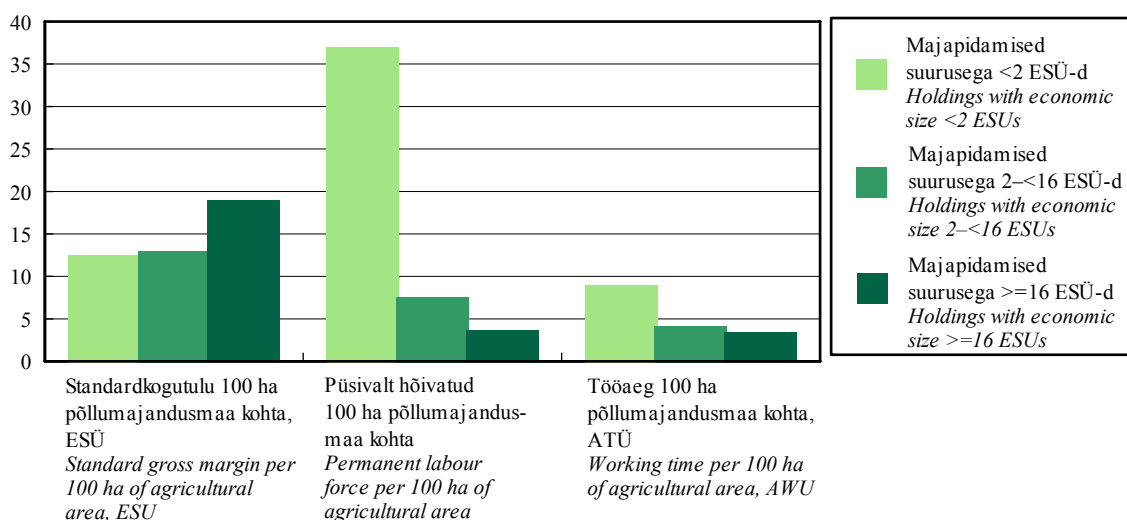
Tabel 13. Põllumajandusliku tootmise efektiivsus, 2001, 2003
Table 13. Efficiency of the agricultural production, 2001, 2003

	2001	2003	sealhulgas majandusliku suurusega			
			<2 ESÜ-d	2-<16 ESÜ-d	>=16 ESÜ-d	
			of which with economic size			
			<2 ESUs	2-<16 ESUs	>=16 ESUs	
Majapidamiste arv	54 728	36 859	30 385	5 554	920	Number of holdings
Põllumajandusmaa, ha	850 253	795 640	180 321	203 142	412 177	Agricultural area, ha
Standardkogutulu, ESÜ	136 201	125 843	22 355	26 101	77 388	Standard gross margin, ESU
Püsivalt hõivatud	125 596	96 005	66 371	15 122	14 512	Permanent labour force
Tööaeg, ATÜ*	58 427	37 522	15 964	8 166	13 392	Working time, AWU*
Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta, ESÜ	16.0	15.8	12.4	12.8	18.8	Standard gross margin per 100 ha of agricultural area, ESU
Püsivalt hõivatud 100 ha põllumajandusmaa kohta	14.8	12.1	36.8	7.4	3.5	Permanent labour force per 100 ha of agricultural area
Tööaeg 100 ha põllumajandusmaa kohta, ATÜ	6.87	4.72	8.85	4.02	3.25	Working time per 100 ha of agricultural area, AWU
Standardkogutulu aasta tööühiku kohta, ESÜ	2.3	3.4	1.4	3.2	5.8	Standard gross margin per annual work unit, ESU

* Aasta tööühik (ATÜ) on 1800 töötundi.

* Annual work unit (AWU) is equal to 1,800 working hours.

Diagramm 17. Põllumajandusmaa kasutamise efektiivsus, 2003
Diagram 17. Efficiency of the use of agricultural area, 2003

Tööajakulu 100 hektari põllumajandusmaa harimiseks erineb oluliselt suurtes ja väikestes majapidamistes. Väikestes majapidamistes kulub tööaega ligi kolm korda rohkem kui suurtes. Veel rohkem, üle 10 korra erineb püsivalt hõivatute arv 100 hektari põllumajandusmaa kohta, seega töötavad hõivatud väikestes majapidamistes enamasti osalise tööajaga. Standardkogutulu puhul on olukord vastupidine — suured majapidamised saavad standardkogutulu 100 hektari põllumajandusmaa kohta poolteist korda rohkem kui väikesed majapidamised.

Ka standardkogutulu aasta tööühiku kohta on tunduvalt suurem suurtes majapidamistes, mis näitab tööjõu efektiivsemat kasutamist. 2003. aastal ületas suurte majapidamiste standardkogutulu aasta tööühiku kohta väikeste majapidamiste näitajat rohkem kui neli korda.

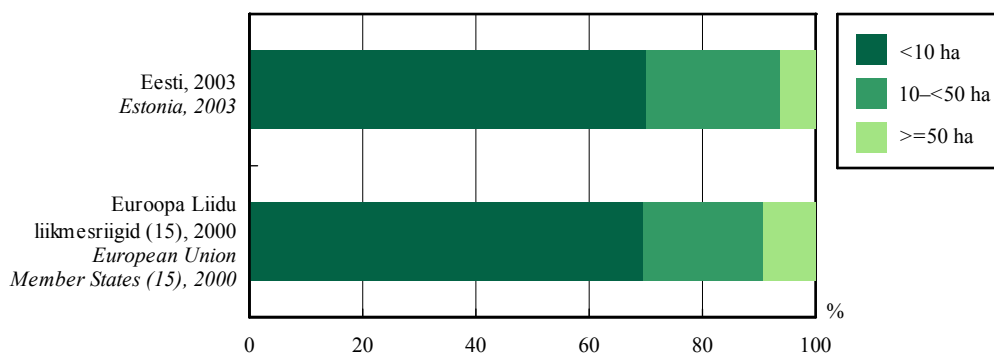
1.10. Võrdlus Euroopa Liidu liikmesriikidega

Tabel 14. Majapidamised Euroopa Liidu liikmesriikides ja Eestis
Table 14. Holdings in the European Union Member States and Estonia

	Euroopa Liidu liikmesriigid (15), 2000 <i>European Union Member States (15), 2000</i>	Eesti, 2003 <i>Estonia, 2003</i>	Eesti näitaja võrreldes Euroopa Liidu näitajaga <i>Indicator of Estonia compared to that of the EU</i>	
Majapidamiste arv	6 769 000	36 871		<i>Number of holdings</i>
põllumajandusmaaga < 10 ha, %	70.0	70.5		<i>with agricultural area < 10 ha, %</i>
põllumajandusmaaga 10–<50 ha, %	21.1	23.7		<i>with agricultural area 10–<50 ha, %</i>
põllumajandusmaaga ≥50 ha, %	8.9	5.8		<i>with agricultural area ≥50 ha, %</i>
Põllumajandusmaa, ha	126 797 000	796 704	0.6%	<i>Agricultural area, ha</i>
Standardkogutulu, ESÜ	126 503 000	126 313	0.1%	<i>Standard gross margin, ESU</i>
Tööaeg, ATÜ	6 332 000	36 818	0.6%	<i>Working time, AWU</i>
Keskmine põllumajandusmaa suuruse majapidamise kohta, ha	18.7	21.6	115.4%	<i>Average agricultural area per holding, ha</i>
Majapidamise keskmine standardkogutulu, ESÜ	18.7	3.4	18.3%	<i>Average standard gross margin per holding, ESU</i>
Standardkogutulu 100 ha põllumajandusmaa kohta, ESÜ	99.8	15.9	15.9%	<i>Standard gross margin per 100 ha of agricultural area, ESU</i>
Keskmine tööaeg majapidamise kohta, ATÜ	0.935	0.999	106.7%	<i>Average working time per holding, AWU</i>
Tööaeg 100 ha põllumajandusmaa kohta, ATÜ	5.0	4.6	92.5%	<i>Working time per 100 ha of agricultural area, AWU</i>

Eesti põllumajandus moodustab ainult väga väikese osa Euroopa Liidu põllumajandusest. Kuigi Euroopa Liidu majapidamiste keskmised põhinäitajad on liikmesriigiti väga erinevad, on need siiski Eestiga võrreldavad. Euroopa Liidu majapidamiste keskmisi näitajaid mõjutavad kõige rohkem Vahemere maad, kus on palju majapidamisi, palju hõivatuid ja vähe põllumajandusmaad majapidamise kohta.

Diagramm 18. Majapidamised põllumajandusmaa suuruse järgi
Diagram 18. Holdings by agricultural area

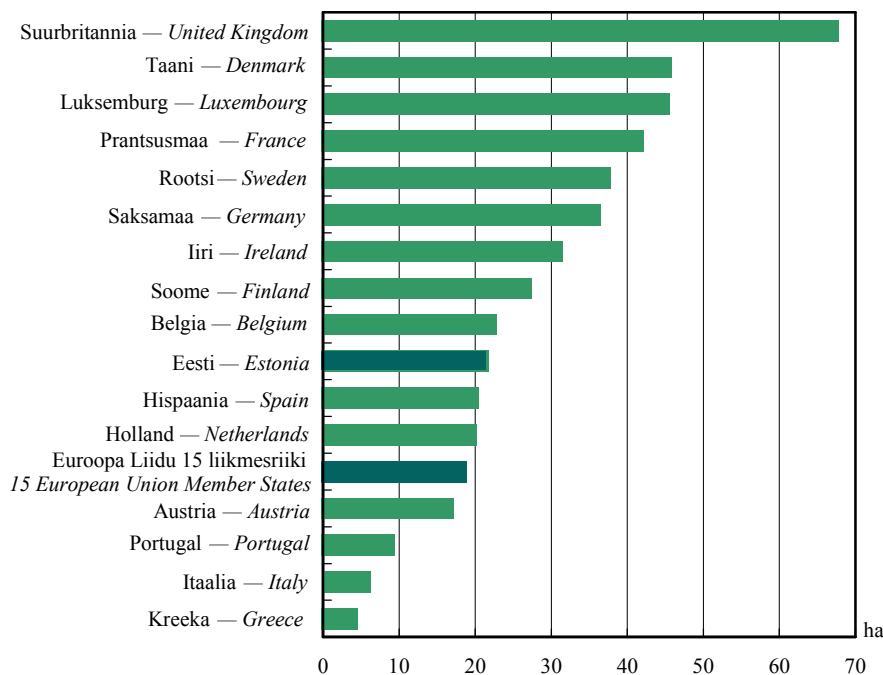

Majapidamiste jagunemine põllumajandusmaa suuruse järgi Eestis 2003. aastal erineb vähe majapidamiste jagunemisest Euroopa Liidus 2000. aastal. Vaid suurte, üle 50-hektariliste majapidamiste osatähtsus on Euroopa Liidus ligikaudu 3% võrra suurem kui Eestis, samavõrra on Euroopa Liidus väiksem keskmiste majapidamiste osatähtsus.

Diagramm 19. Keskmine põllumajandusmaa suurus majapidamise kohta
(Euroopa Liit — 2000, Eesti — 2003)

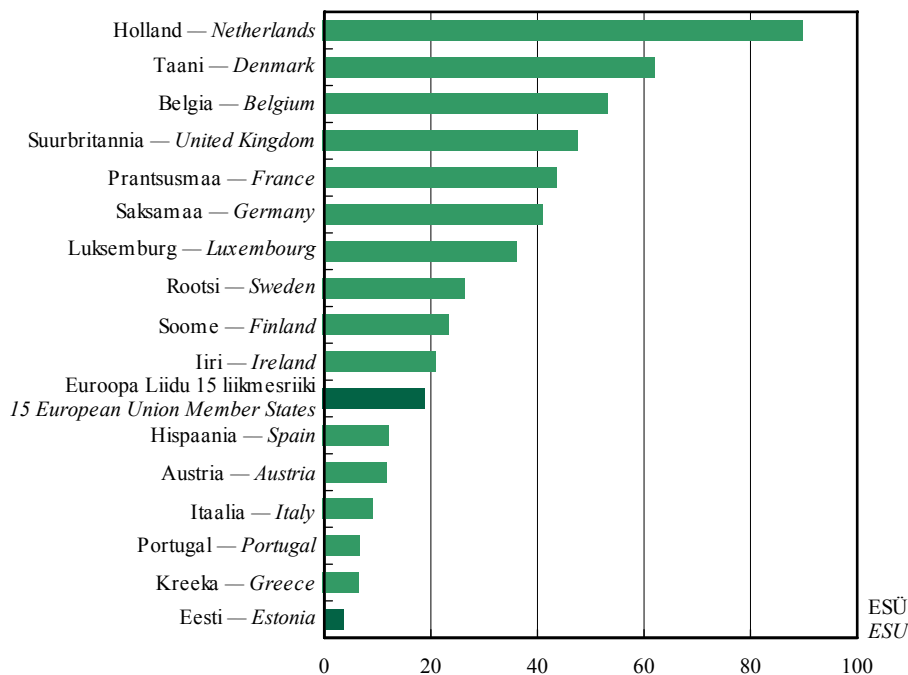
Diagram 19. Average agricultural area per holding (European Union — 2000, Estonia — 2003)

Keskmine põllumajandusmaa suurus majapidamise kohta erineb Euroopa Liidu piires rohkem kui 15 korda — Kreekas on see 4,4 hektarit, Suurbritannias 67,7 hektarit. Keskmine põllumajandusmaa suurus Eesti majapidamistes, 21,6 hektarit, ületab Euroopa Liidu keskmise 15% võrra.

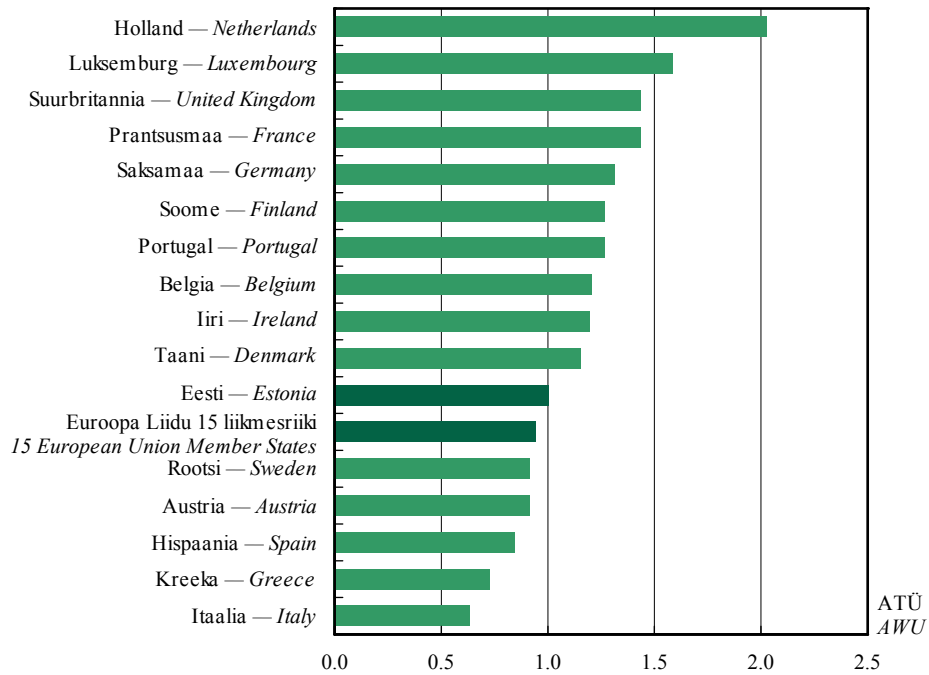
Diagramm 20. Majapidamiste keskmine majanduslik suurus (Euroopa Liit — 2000, Eesti — 2003)

Diagram 20. Average economic size of holdings (European Union — 2000, Estonia — 2003)

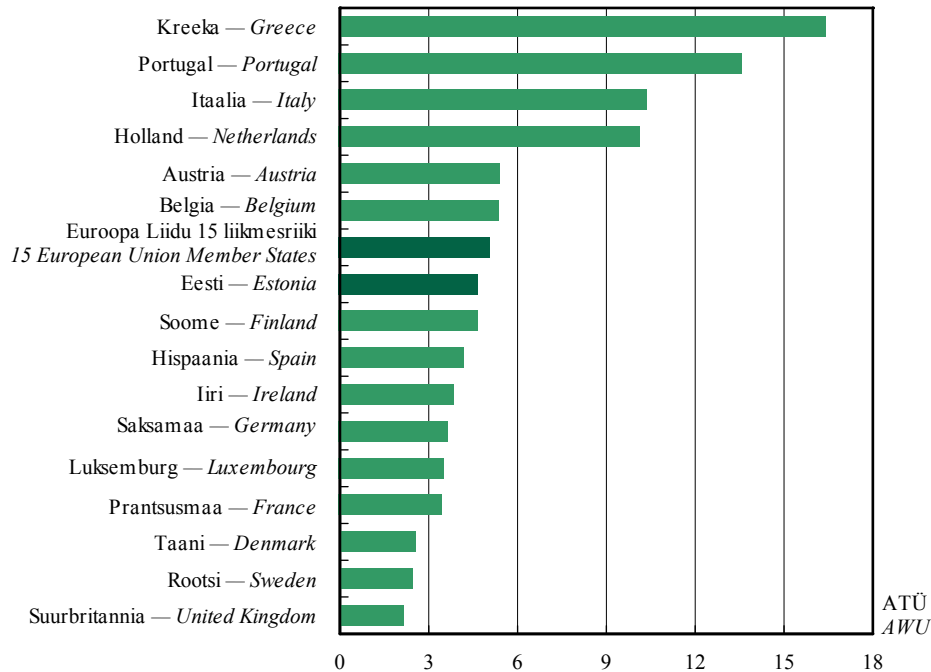
Euroopa Liidu puhul on majapidamise keskmine majanduslik suurus kõige suurem Hollandis — 89,6 ESÜ-d ja kõige väiksem Kreekas — 6,3 ESÜ-d. Erinevalt keskmisest põllumajandusmaa suurusest on Eesti majapidamiste keskmine majanduslik suurus napp, vaid 54% Kreeka majapidamiste keskmisest majanduslikust suurusest.

Diagramm 21. Keskmise tööaeg majapidamise kohta (Euroopa Liit — 2000, Eesti — 2003)
Diagram 21. Average working time per holding (European Union — 2000, Estonia — 2003)

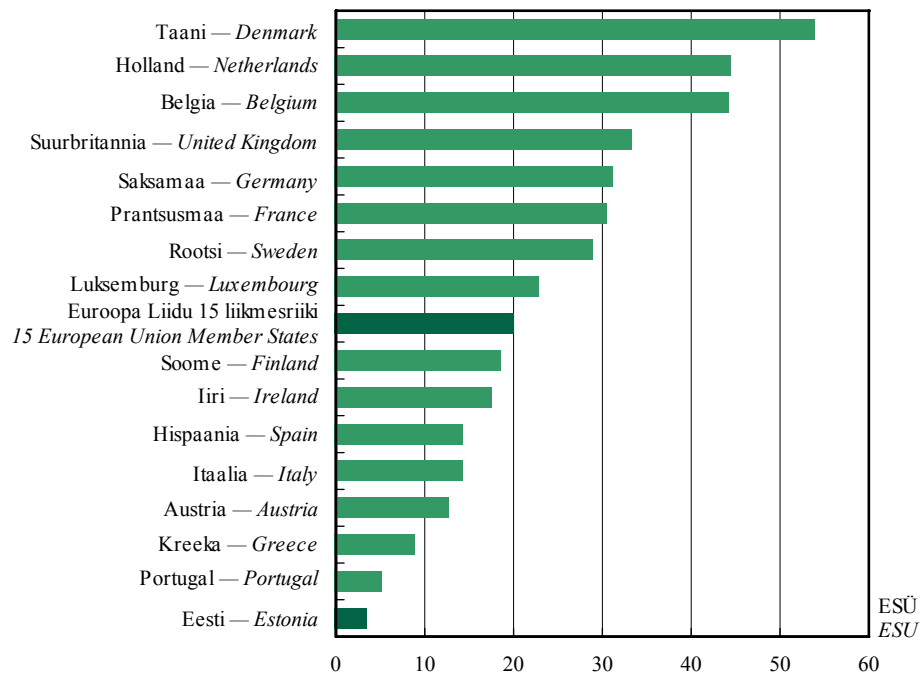
Euroopa Liidu kõige suurem keskmine tööaeg majapidamise kohta on Hollandis — 2,02 ATÜ-d, kõige väiksem Itaalias — 0,63 ATÜ-d. Eesti majapidamiste keskmine tööaeg (1 ATÜ) on peaaegu võrdne Euroopa Liidu keskmisega, ületades seda siiski 11% võrra.

Diagramm 22. Tööaeg 100 hektari põllumajandusmaa kohta (Euroopa Liit — 2000, Eesti — 2003)
Diagram 22. Working time per 100 hectares of agricultural area (European Union — 2000, Estonia — 2003)

Töötaja kulu 100 hektari põllumajandusmaa kohta on suurem Euroopa Liidu Vahemere äärses riikides ja Hollandis (16,36 ATÜ-d Kreekas, 13,56 ATÜ-d Portugalis, 10,33 ATÜ-d Itaalias ja 10,10 ATÜ-d Hollandis). Kõige vähem kulutatakse tööaega 100 hektari põllumajandusmaa kohta Suurbritannias (2,11 ATÜ-d). Eesti majapidamiste töötaja kulu 100 hektari põllumajandusmaa kohta on peaaegu võrdne Euroopa Liidu keskmisega, jäädes sellele alla 12% võrra.

Diagramm 23. Standardkogutulu aasta tööühiku kohta (Euroopa Liit — 2000, Eesti — 2003)
Diagram 23. Standard gross margin per annual work unit (European Union — 2000, Estonia — 2003)

Euroopa Liidu kõige suurem standardkogutulu aasta tööühiku kohta on Taanis (53,7 ESÜ-d) ning kõige väiksem Vahemere maades ja Austrias (5,1 ESÜ-d Portugalis, 8,8 ESÜ-d Kreekas, 12,5 ESÜ-d Austrias ja 14,1 ESÜ-d Itaalias). Nagu keskmine standardkogutulu majapidamise kohta, nii on ka Eesti majapidamiste standardkogutulu aasta tööühiku kohta väga väike — 66,7% selle näitaja poolest Euroopa Liidus viimasel kohal oleva Portugali majapidamiste standardkogutulust aasta tööühiku kohta.

Keskmine põllumajandusmaa suurus ja tööaeg majapidamise kohta ning tööaja kulu 100 hektari põllumajandumaa kohta on Eestis ligilähedased Euroopa Liidu majapidamiste keskmisele. Samal ajal jäävad standardkogutulu majapidamise kohta (majapidamise keskmine majanduslik suurus) ja standardkogutulu aasta tööühiku kohta alla Euroopa Liidu majapidamistele. Põhiliselt tuleneb see Eestis eksisteerivatest madalatest kokkuostuhindadest ja väikestest toetustest põllumajanduslikule tootmisele.

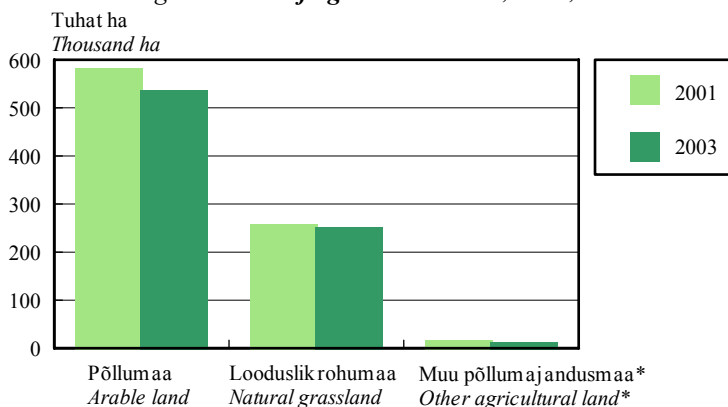
2. TAIMEKASVATUS

2.1. Põllumajandusmaa kasutus

Tabel 1. Põllumajandusmaa kasutus, 2001, 2003
Table 1. Use of agricultural land, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Põllumajandusmaa, ha				
		kokku	põllumaa	looduslik rohumaa	muu põllumajandusmaa*	
		<i>total</i>	<i>arable land</i>	<i>natural grassland</i>	<i>other agricultural land*</i>	
2001	54 647	850 253	579 552	255 713	14 988	2001
2003	36 792	795 640	535 554	250 396	9 689	2003
füüsilised isikud	36 061	466 906	257 674	200 250	8 981	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	731	328 735	277 880	50 146	708	<i>legal persons</i>

Diagramm 1. Põllumajandusmaa kasutus, 2001, 2003
Diagram 1. Use of agricultural land, 2001, 2003

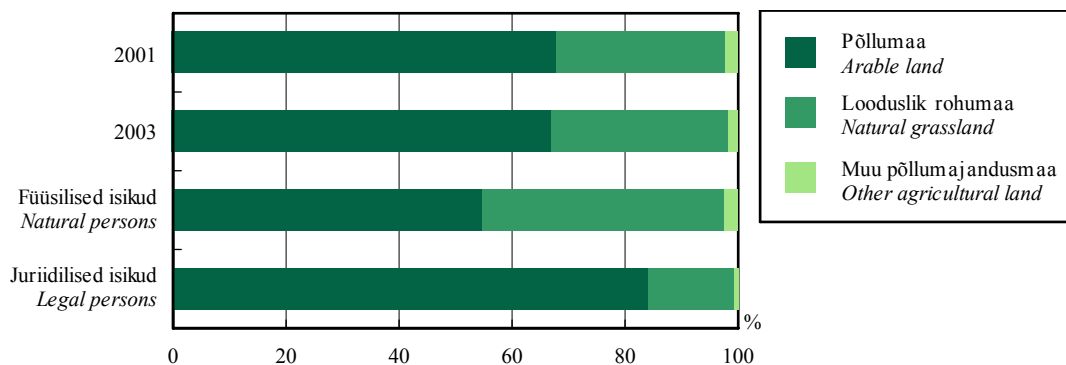

* Viljapuu- ja marjaaiad, puukoolid, puu- ja köögiviljaaiad.
* Fruit and berry plantations, nurseries, kitchen gardens.

2003. aastal oli majapidamiste valduses 795 640 hektarit põllumajandusmaad, millest suurem osa (67,3%) oli põllumaa. Looduslikku rohumaad oli 250 396 hektarit (31,5%) ja muud põllumajandusmaad (viljapuu- ja marjaaiad, puukoolid, puu- ja köögiviljaaiad) 9689 hektarit (1,2%). Põllumaad oli 79,5%-l, looduslikku rohumaad 80,3%-l ja muud põllumajandusmaad 86,3%-l majapidamistest. Enamik põllumajandusmaast (56,7%) kuulus majapidamistele, kus põllumajandusmaad oli 100 hektarit või rohkem.

Võrreldes 2001. aastaga on põllumajandusmaa vähenenud 54 613 hektarit e 6,4%. Põllumaa on vähenenud 43 998 hektari e 7,6% võrra, looduslik rohumaa 5317 hektari e 2,1% võrra ja muu põllumajandusmaad 5299 hektari ehk 35,4% võrra. Põllumaa ja loodusliku rohumaa pind majapidamise kohta on kasvanud. Kui 2001. aastal oli majapidamise kohta põllumaad 13 hektarit, siis 2003. aastal keskmiselt 18,3 hektarit (füüsilistel isikutel 9 hektarit ja juriidilistel isikutel 441,1 hektarit), looduslikku rohumaad vastavalt 5,8 hektarit ja 8,5 hektarit.

Diagramm 2. Põllumajandusmaa liigiti, 2001, 2003
Diagram 2. Agricultural land by type, 2001, 2003

2003. aastal kuulus füüsiliste isikute majapidamistele 58,7% ja juriidiliste isikute majapidamistele 41,3% põllumajandusmaast. Füüsiliste isikute majapidamiste põllumajandusmaast hõlmas põllumaa 55,2%, looduslik rohumaa 42,8% ja muu põllumajandusmaa 2%. Juriidiliste isikute majapidamistes moodustas põllumaa põhiosa (84,5%), looduslik rohumaa hõlmas 15,3% ja muu põllumajandusmaa 0,2%.

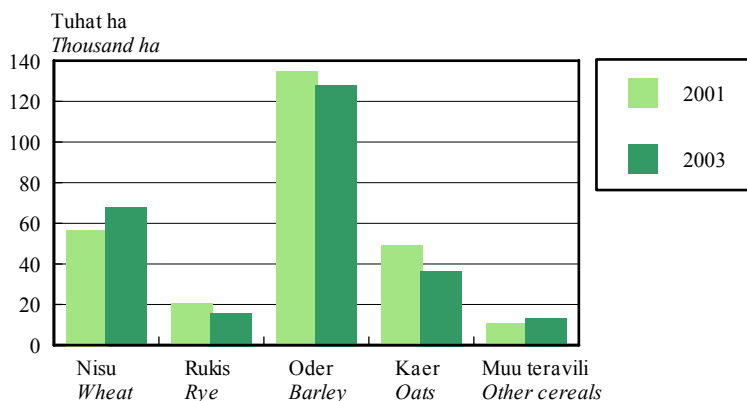
49%-l põllumaast (262 440 hektarit) oli tera- ja kaunvili, 34,1%-l (182 817 hektarit) söödakultuurid, 8,7%-l (46 733 hektarit) tehnilised kultuurid, 2,3%-l (12 554 hektarit) kartul ja 0,9%-l (4411 hektarit) muud põllukultuurid. 5% põllumaast (26 599 hektarit) oli kesa all. Võrreldes 2001. aastaga on tera- ja kaunvilja ning tehniliste kultuuride osatähtsus tõusnud, kartuli osatähtsus langenud.

2.2. Teravili

Tabel 2. Teravilja kasvupind, 2001, 2003
Table 2. Area under cereals, 2001, 2003

	Majapidamiste arv Number of holdings	Teravili, ha Cereals, ha						
		kokku total	nisu wheat	rukis rye	oder barley	kaer oats	muu teravili other cereals	
		2001	20 276	268 641	56 075	19 805	134 164	
2003	14 122	258 207	67 154	15 233	127 377	35 796	12 647	2003
füüsilised isikud	13 678	134 225	34 153	6 014	66 050	20 543	7 465	natural persons
juriidilised isikud	444	123 982	33 002	9 219	61 326	15 253	5 183	legal persons

Diagramm 3. Teraviljakultuuride kasvupind, 2001, 2003
Diagram 3. Area under cereals, 2001, 2003

2003. aastal kasvas teravilja 14 122 majapidamist e 38,4% põllumajandusmaaga majapidamistest, kokku 258 207 hektaril (18,3 hektarit majapidamise kohta). Sellest teraviljast hõlmas ligi poole (49,3%) oder, järgnesid nisu (26%) ja kaer (13,9%).

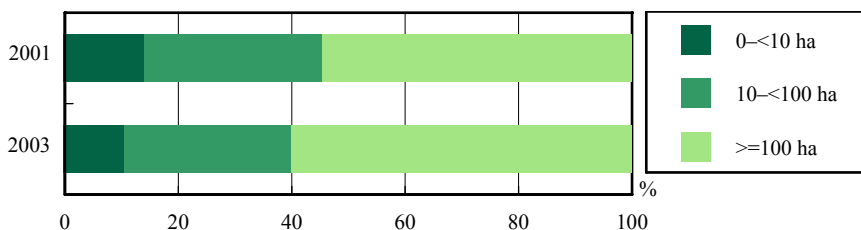
Võrreldes 2001. aastaga on teravilja kasvatavate majapidamiste arv vähenenud 30,3% ja teravilja kasvupind 10 434 hektarit e 3,4%. Nisu kasvupind on suurenenud 19,8% ja muul teraviljal 25,4%. Rukki kasvupind on vähenenud 23,1%, odral 5,1% ja kaeral 26,2%.

2003. aastal jagunes teravilja kasvupind füüsiliste ja juriidiliste isikute majapidamiste vahel enam-vähem võrdselt.

Tabel 3. Teravilja kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Table 3. Holdings growing cereals by size of growing area, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		0-<10 ha	10-<100 ha	>=100 ha
		Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>		
2001	20 276	16 461	3 363	452
2003	14 122	10 916	2 713	493
		Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>		
2001	268 641	38 556	84 360	145 724
2003	258 207	27 806	76 241	154 161

Diagramm 4. Teravili kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 4. Cereals by size of growing area, 2001, 2003

Enamiku teraviljast (59,7%) kasvasid 2003. aastal majapidamised, kus teravilja kasvupind oli 100 hektarit või rohkem. Võrreldes 2001. aastaga on nende osatähtsus tõusnud.

2.3. Kaunvili

Tabel 4. Kaunvilja kasvupind, 2001, 2003
Table 4. Area under legume crops, 2001, 2003

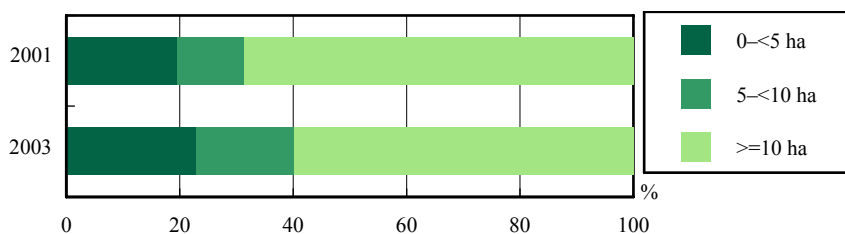
	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Kaunvili, ha <i>Legumes, ha</i>		
		kokku <i>total</i>	hernes, põlduba, lupiin <i>peas, field beans, lupin</i>	muu kaunvili <i>other legumes</i>
2001	920	3 470	3 169	301
2003	862	4 233	4 018	216

2003. aastal kasvas kaunvilja 862 majapidamist 4233 hektaril (keskmiselt 4,9 hektarit majapidamise kohta). Põhilise osa kasvupinnast (94,9%) hõlmasid hernes, põlduba ja lupiin. Võrreldes 2001. aastaga on kaunvilja kasvatavate majapidamiste arv vähenenud 6,3%, kuid kaunvilja kasvupind on suurenenud 22%. 70% kaunviljast kasvatati füüsiliste isikute majapidamistes ja 30% juriidiliste isikute majapidamistes.

Tabel 5. **Kaunvilja kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003**
Table 5. **Holdings growing legumes by size of growing area, 2001, 2003**

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		0-<5 ha	5-<10 ha	>=10 ha
		0-<5 ha	5-<10 ha	>=10 ha
Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>				
2001	920	753	63	104
2003	862	648	113	101
Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>				
2001	3 470	690	408	2 371
2003	4 233	983	731	2 519

Diagramm 5. **Kaunvili kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003**
Diagram 5. **Legumes by size of growing area, 2001, 2003**

Enamiku kaunviljast (59,5%) kasvasid 2003. aastal majapidamised, kus kaunvilja kasvupind oli 10 hektarit või rohkem. Võrreldes 2001. aastaga on nende osatähtsus langenud.

2.4. Kartul

Tabel 6. **Kartuli kasvupind, 2001, 2003**
Table 6. **Area under potatoes, 2001, 2003**

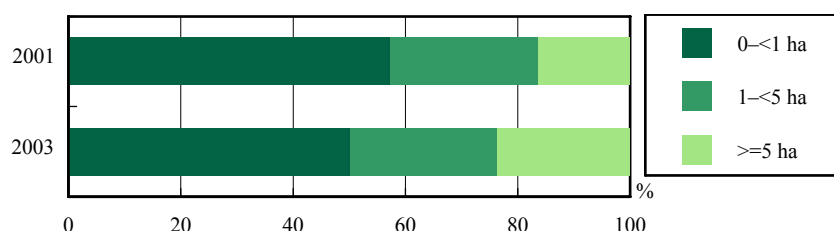
	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>	
2001	37 895	16 075	2001
2003	24 961	12 554	2003
füüsilised isikud	24 847	11 463	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	114	1 092	<i>legal persons</i>

2003. aastal kasvas kartulit 24 961 majapidamist 12 554 hektaril. Võrreldes 2001. aastaga on kartulit kasvatavate majapidamiste arv vähenenud 34,1% ja kartuli kasvupind majapidamistes 21,9%. Peamised kartulik kasvatajad on füüsilised isikud, neile kuulus 2003. aastal kartuli all olevast pinnast 91,3%, ühe majapidamise kohta kasvatati kartulit keskmiselt 0,5 hektaril. Juriidilise isiku majapidamise kohta kasvatati kartulit tunduvalt rohkem — 9,6 hektaril.

Tabel 7. Kartulit kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Table 7. Holdings growing potatoes by size of growing area, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		0-<1 ha	1-<5 ha	>=5 ha
		Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>		
2001	37 895	34 803	2 908	184
2003	24 961	22 454	2 295	213
		Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>		
2001	16 075	9 278	4 237	2 560
2003	12 554	6 338	3 295	2 921

Diagramm 6. Kartul kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 6. Potatoes by size of growing area, 2001, 2003

Poole kartulist kasvatasid 2003. aastal majapidamised, kus kartuli kasvupind oli kuni üks hektar, kuid võrreldes 2001. aastaga on nende osatähtsus langenud 57,5%-lt 50,5%-le. 26,2% kartulist kasvatati majapidamistes, kus kartuli kasvupind oli 1–<5 hektarit, see näitaja on jäänud praktiliselt muutumatuks (2001. aastal 26,4%). Majapidamistes, kus kartuli kasvupind oli üle 5 hektari, kasvatati 23,3% kartulist (kaks aastat varem 15,9%).

2.5. Tehnilised kultuurid

Tabel 8. Tehniliste kultuuride kasvupind, 2001, 2003
Table 8. Area under industrial crops, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>			
		kokku <i>total</i>	raps ja rüps <i>rape and turnip rape</i>	muud tehnilised kultuurid <i>other industrial crops</i>	
2001	982	27 485	26 744	741	2001
2003	973	46 733	46 326	407	2003
füüsilised isikud	751	20 300	19 988	312	natural persons
juriidilised isikud	222	26 433	26 338	95	legal persons

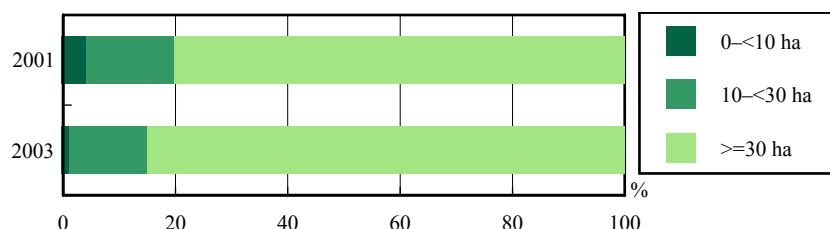
2003. aastal kasvatas tehnilisi kultuure 973 majapidamist 46 733 hektaril. Raps ja rüps hõlmasid sellest põhiosa. Võrreldes 2001. aastaga kasvatas tehnilisi kultuure peaaegu samapalju majapidamisi, kuid pindala on suurenenud 19 248 hektari e 70% võrra. 2003. aastal kasvatati tehnilisi kultuure keskmiselt 48 hektaril majapidamise kohta — 20 hektarit rohkem kui 2001. aastal. Tehniliste kultuuride keskmine kasvupind füüsiliste isikute majapidamises oli 27 hektarit, juriidiliste isikute majapidamises 119,1 hektarit.

Tabel 9. Tehnilisi kultuure kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Table 9. Holdings growing industrial crops by size of growing area, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		0-<10 ha	10-<30 ha	>=30 ha
		0-<10 ha	10-<30 ha	>=30 ha
Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>				
2001	982	467	252	263
2003	973	234	367	373
Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>				
2001	27 485	1 209	4 334	21 941
2003	46 733	634	6 486	39 612

Diagramm 7. Tehnilised kultuurid kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 7. Industrial crops by size of growing area, 2001, 2003

Enamiku tehnilistest kultuuridest kasvatasid nii 2001. aastal kui ka 2003. aastal majapidamised, kus nende kasvupind oli 30 hektarit või rohkem. Nende osatähtsus on tõusnud 79,8%-lt 84,8%-le.

2.6. Kõõgivilid

Tabel 10. Kõõgivilja kasvupind, 2001, 2003
Table 10. Area under vegetables, 2001, 2003

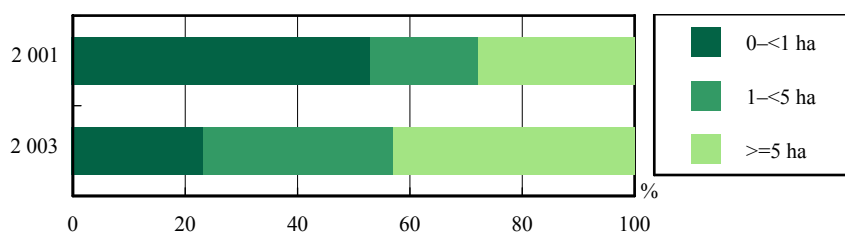
	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Kõõgivilja kasvupind, ha <i>Area under vegetables, ha</i>			
		kokku <i>total</i>	avamaal ja madala katte all kasvatatav kõõgivil <i>outdoor vegetables</i>	katmik-kõõgivil <i>greenhouse vegetables</i>	
2001	7 000	2 328	2 232	95	2001
2003	3 536	2 595	2 541	54	2003
füüsilised isikud	3 451	2 252	2 214	38	natural persons
juriidilised isikud	85	342	327	16	legal persons

2003. aastal kasvatas kõõgivilja 3536 majapidamist 2595 hektaril, sellest 97,9% oli avamaal ja 2,1% katmikalal. Võrreldes 2001. aastaga on kõõgiviljakasvatajate arv vähenenud poole võrra, ent kasvupind on suurenenud 267 hektarit ehk 11,5%. Põhiliselt kasvatasid kõõgivilja füüsilised isikud (86,8% kasvupinnast), keskmiselt 0,65 hektaril majapidamise kohta. Kõõgivilja keskmine kasvupind juriidiliste isikute majapidamistes oli 4 hektarit.

Tabel 11. Kõõgililja avamaal ja madala katte all kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Table 11. Holdings growing outdoor vegetables by size of growing area, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		0-<1 ha	1-<5 ha	>=5 ha
		Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>		
2001	6 616	6 378	208	30
2003	3 370	2 807	496	67
		Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>		
2001	2 232	1 190	428	615
2003	2 541	596	861	1 084

Diagramm 8. Avamaakõõgilivi kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 8. Outdoor vegetables by size of growing area, 2001, 2003

Kui 2001. aastal kasvasid põhiosa (53,3%) avamaakõõgililjast majapidamised, kus kõõgililja kasvupind oli alla ühe hektari, siis 2003. aastaks on nende osatähtsus langenud 23,5%-le. Suurenenud on kõõgililja kasvatamine suurematel kasvupindadel.

2.7. Lilled ja ehistaimed

Tabel 12. Avamaal, madala katte all ja katmikalal kasvatatavad lilled ja ehistaimed, 2001, 2003
Table 12. Outdoor flowers and ornamental plants and flowers grown in greenhouses, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Pind, ha <i>Area, ha</i>	
2001	312	70	2001
2003	109	45	2003
füüsilised isikud	74	25	natural persons
juriidilised isikud	35	20	legal persons

2003. aastal kasvas lilli ja ehistaimi 109 majapidamist 45 hektaril. Võrreldes 2001. aastaga on majapidamiste arv vähenenud ligi kolm korda, taimede all olev pind kolmandiku võrra.

2.8. Söödakultuurid ja söödajuurvili

Tabel 13. Söödakultuurid ja söödajuurvili, 2001, 2003

Table 13. Forage crops and fodder roots, 2001, 2003

	Söödajuurvili		Söödakultuurid			
	majapidamiste arv	pind, ha	majapidamiste arv	pind, ha	sh mitmeaastased heintaimed, ha	
	<i>Fodder roots</i>		<i>Forage crops</i>			
	<i>number of holdings</i>	<i>area, ha</i>	<i>number of holdings</i>	<i>area, ha</i>	<i>of which temporary grass, ha</i>	
2001	3 637	1 389	15 031	227 148	217 784	2001
2003	1 077	229	8 956	182 817	174 719	2003
füüsilised isikud	1 065	186	8 623	65 773	64 384	natural persons
juriidilised isikud	12	43	333	117 044	110 334	legal persons

2003. aastal kasvas söödajuurvilja 1077 majapidamist 229 hektaril. Söödakultuure kasvas 8956 majapidamist 182 817 hektaril, põhiosa pinnast (95,6%) hõlmasid mitmeaastased heintaimed. Võrreldes 2001. aastaga on söödajuurvilja kasvatavate majapidamiste arv vähenenud rohkem kui kolm korda ja söödajuurvilja pind kuus korda. Söödakultuure kasvatavate majapidamiste arv on vähenenud peaaegu poole võrra ja söödakultuuride pind viiendiku võrra.

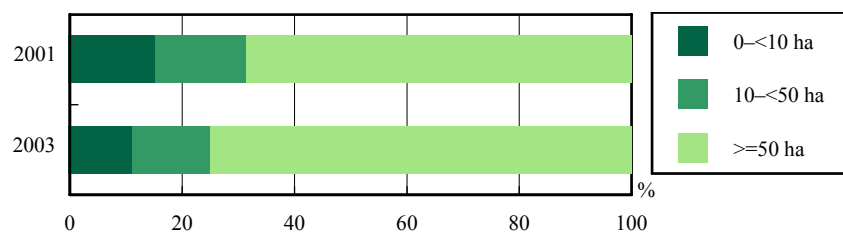
Tabel 14. Söödakultuure kasvatavad majapidamised kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003

Table 14. Holdings growing forage crops by size of growing area, 2001, 2003

	Kokku	sealhulgas		
		0-<10 ha	10-<50 ha	>=50 ha
	<i>Total</i>	<i>of which</i>		
		<i>0-<10 ha</i>	<i>10-<50 ha</i>	<i>>=50 ha</i>
		Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>		
2001	15 031	12 550	1 992	489
2003	8 956	7 199	1 302	454
		Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>		
2001	227 148	34 965	36 999	155 184
2003	182 817	20 780	25 545	136 491

Diagramm 9. Söödakultuurid kasvupinna suuruse järgi, 2001, 2003

Diagram 9. Forage crops by size of growing area, 2001, 2003

Enamiku söödakultuuridest kasvasid nii 2001. aastal kui ka 2003. aastal majapidamised, kus nende kasvupind oli 50 hektarit või rohkem. Nende osatähtsus on tõusnud 68,3%-lt 74,7%-le.

2.9. Seemnekasvatus

Tabel 15. Seemnekasvatus, 2001, 2003

Table 15. Seed growing, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Kasvupind, ha <i>Growing area, ha</i>	
2001	243	1 771	2001
2003	68	1 541	2003
füüsilised isikud	48	523	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	20	1 018	<i>legal persons</i>

Seemnekasvatusega tegeles 2003. aastal 68 majapidamist kokku 1541 hektaril. Võrreldes 2001. aastaga on majapidamiste arv vähenenud rohkem kui kolm korda, kuid seemnekasvatuse all olev pind ainult 13%.

2.10. Kesa

Tabel 16. Kesa, 2001, 2003

Table 16. Fallow land, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Pind, ha <i>Area, ha</i>	
2001	5 999	31 176	2001
2003	3 495	26 599	2003
füüsilised isikud	3 344	19 965	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	151	6 634	<i>legal persons</i>

2003. aastal oli 3495 majapidamises 26 599 hektarit kesa. Võrreldes 2001. aastaga on kesaga majapidamiste arv vähenenud 41,7%, kesa all olev pind 4577 hektarit e 14,7%. Enamik kesast (75,1%) oli füüsiliste isikute majapidamistes, keskmiselt 6 hektarit majapidamise kohta. Juriidiliste isikute majapidamistes oli keskmiselt 43,9 hektarit kesa.

3. LOOMAKASVATUS

3.1. Loomakasvatus majapidamistes

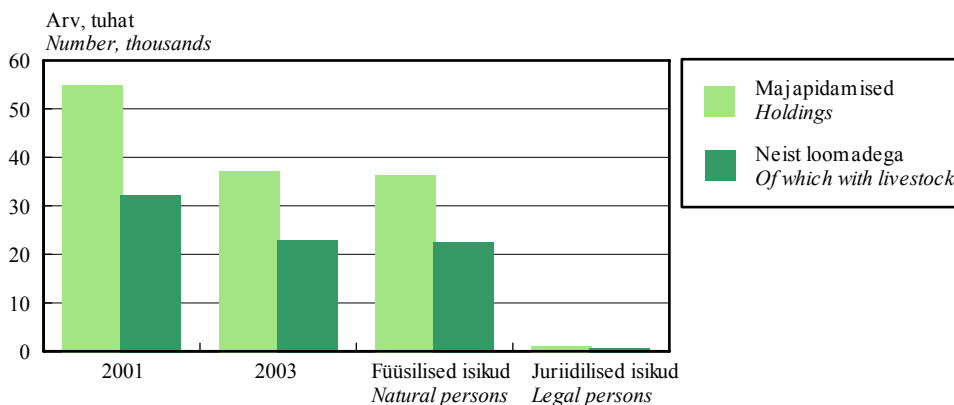
Tabel 1. Loomakasvatus majapidamistes, 2001, 2003

Table 1. Livestock farming in holdings, 2001, 2003

	Majapidamised <i>Holdings</i>	sealhulgas loomadega <i>of which with livestock</i>	
2001	54 728	31 913	2001
2003	36 859	22 776	2003
füüsilised isikud	36 076	22 296	natural persons
juriidilised isikud	783	480	legal persons

Diagramm 1. Loomakasvatus majapidamistes, 2001, 2003

Diagram 1. Livestock farming in holdings, 2001, 2003

2003. aastal oli Eestis 22 776 loomakasvatusega tegelevat majapidamist ehk 61,8% majapidamiste üldarvust. Võrreldes 2001. aastaga on loomakasvatusega tegelevate majapidamiste arv vähenenud ligi kolmandiku võrra. Samal ajal on veiste arv vähenenud ainult 0,2% võrra. Sigade arv on suurenenud 9,4%, lammaste arv 8,8%, kitsede arv 8,9% ja lindude arv 3% võrra. Tunduvalt on suurenenud loomade ja lindude keskmine arv majapidamise kohta ja tõusnud suurte majapidamiste osatähtsus loomakasvatuses. Erandina on mesilasperede arv vähenenud rohkem kui kolmandiku võrra.

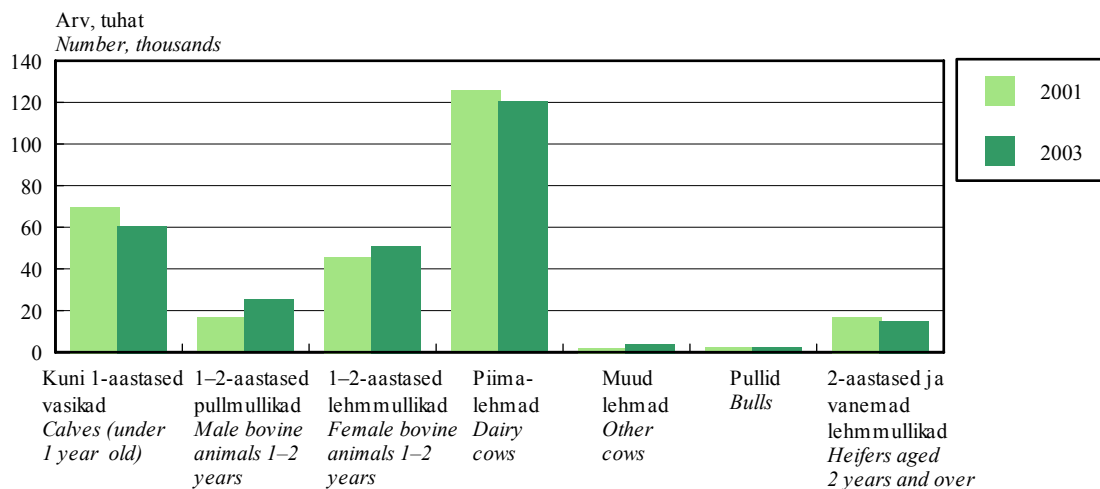
3.2. Veised

Tabel 2. Veised, 2001, 2003

Table 2. Cattle, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	Kuni 1-aastased vasikad <i>Calves (under 1 year old)</i>	1–2 aastased veised <i>Bovine animals aged between 1 and 2 years</i>		2-aastased ja vanemad veised <i>Bovine animals aged 2 years and over</i>				
			pull- mullikad <i>male</i>	lehm- mullikad <i>female</i>	piima- lehmad <i>dairy cows</i>	muud lehmad <i>other cows</i>	pullid <i>bulls</i>	lehm- mullikad <i>heifers</i>	
2001	274 699	69 053	15 982	45 302	125 180	1 354	1 544	16 284	2001
2003	274 211	59 921	24 717	50 326	119 805	3 323	1 893	14 225	2003
füüsilised isikud	107 528	30 942	12 435	16 400	42 601	2 383	918	1 848	natural persons
juriidilised isikud	166 683	28 979	12 282	33 926	77 204	940	975	12 377	legal persons

Diagramm 2. **Veised**, 2001, 2003
Diagram 2. Cattle, 2001, 2003

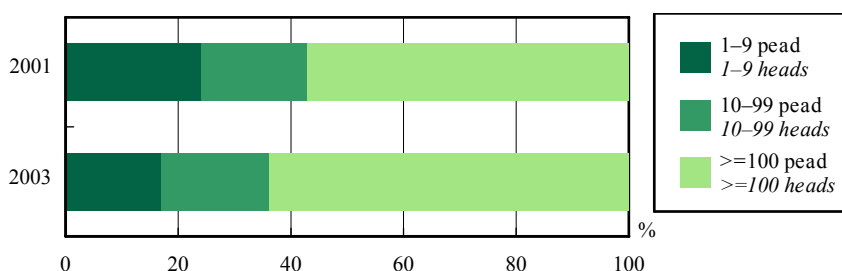

Veiseid peeti 2003. aastal 14 547 majapidamises, keskmiselt oli ühes majapidamises 19 veist. Füüsiliste isikute majapidamistes oli 39,2% veistest (keskmiselt 8 veist majapidamises), juriidiliste isikute majapidamistes 60,8% veistest (keskmiselt 489 veist majapidamises). Võrreldes 2001. aastaga on veiste koguarv vähenenud ainult 488 võrra e 0,2%. Olulisem muutus on piimakarja vähenemine 5375 piimalehma võrra e 4,3%. Piimalehmade osatähtsus veiste hulgas on langenud siiski vähe — 45,6%-lt 43,7%-le.

Tabel 3. **Piimalehmadega majapidamised piimakarja suuruse järgi**, 2001, 2003
Table 3. Holdings with dairy cows by size of dairy cattle, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		1-9 pead <i>1-9 heads</i>	10-99 pead <i>10-99 heads</i>	>=100 pead <i>>=100 heads</i>
Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>				
2001	17 279	16 031	1 007	241
2003	12 397	11 220	931	247
Piimalehmade arv <i>Number of dairy cows</i>				
2001	125 180	30 586	23 508	71 086
2003	119 805	20 646	23 075	76 084

Diagramm 3. **Piimalehmad piimakarja suuruse järgi**, 2001, 2003
Diagramm 3. Dairy cows by size of dairy cattle, 2001, 2003

Piimakarja peeti 2003. aastal 12 397 majapidamises, keskmiselt 10 piimalehma majapidamise kohta. Võrreldes 2001. aastaga on piimalehmi pidavate majapidamiste arv vähenenud 28,3% ja keskmine piimalehmade arv majapidamise kohta suurenenud kolme võrra.

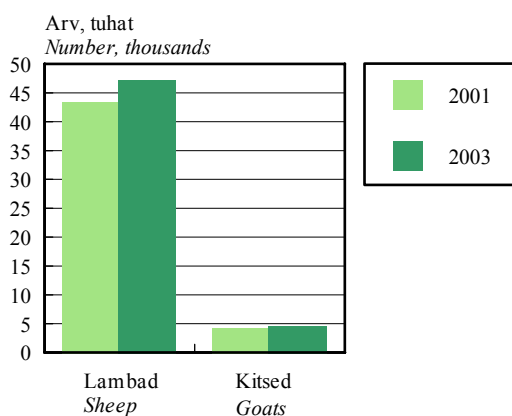
Peaaegu kaks kolmandikku piimakarjast peeti majapidamistes, kus oli 100 või rohkem piimalehma. Nende majapidamiste osatähtsus on võrreldes 2001. aastaga tõusnud 56,8%-lt 63,5%-le. See on toimunud väikeste, 1–9 piimalehmaga majapidamiste arvel, mille osatähtsus on langenud 24,4%-lt 17,2%-le.

3.3. Lambad ja kitsed

Tabel 4. Lambad ja kitsed, 2001, 2003
Table 4. Sheep and goats, 2001, 2003

	Lambad		Kitsed		
	kokku	uted	kokku	emakitsed	
	<i>Sheep</i>		<i>Goats</i>		
	<i>total</i>	<i>ewes</i>	<i>total</i>	<i>female goats</i>	
2001	43 109	25 924	4 038	2 325	2001
2003	46 892	25 115	4 396	2 611	2003
füüsilised isikud	43 465	23 265	4 375	2 601	natural persons
juriidilised isikud	3 427	1 850	21	10	legal persons

Diagramm 4. Lambad ja kitsed, 2001, 2003
Diagram 4. Sheep and goats, 2001, 2003

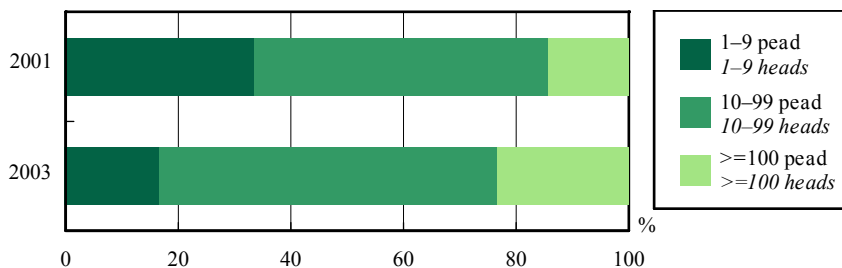
Lambaid peeti 2003. aastal 3242 majapidamises, keskmiselt oli neis 14 lammast. Põhiosa lammastest (92,7%) oli füüsiliste isikute majapidamistes, juriidiliste isikute majapidamistes oli 7,3% lammastest. Võrreldes 2001. aastaga on lambaid pidavate majapidamiste arv vähenenud 32,2%, kuid lammaste arv on suurenenud 3783 võrra e 8,8%. Keskmise lammaste arv majapidamise kohta on suurenenud viie võrra.

Kitsi peeti 2003. aastal 1283 majapidamises, keskmiselt oli neis neli kitse (2001. aastal kolm kitse). Peaaegu kogu kitsekasvatuse on koondunud füüsiliste isikute majapidamistesse, kus 2003. aastal oli 99,5% kitsedest. Juriidiliste isikute majapidamistes oli vaid 0,5% kitsedest. Võrreldes 2001. aastaga on kitsi pidavate majapidamiste arv vähenenud 14,9%, kuid kitsede arv on suurenenud 358 võrra e 8,9%.

Tabel 5. Lambaid pidavad majapidamised karja suuruse järgi, 2001, 2003
Table 5. Holdings keeping sheep by size of herd, 2001, 2003

	Kokku	sealhulgas		
		1–9 pead	10–99 pead	>=100 pead
	<i>Total</i>	<i>of which</i>		
		<i>1–9 heads</i>	<i>10–99 heads</i>	<i>>=100 heads</i>
		Majapidamiste arv		
		<i>Number of holdings</i>		
2001	4 784	3 586	1 164	34
2003	3 242	1 907	1 283	52
		Lammaste arv		
		<i>Number of sheep</i>		
2001	43 109	14 567	22 562	5 980
2003	46 892	7 893	28 249	10 749

Diagramm 5. Lambad karja suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 5. Sheep by size of herd, 2001, 2003

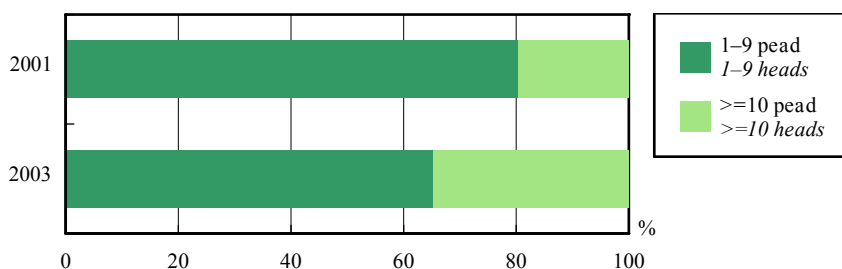
Kõige rohkem lambaid kasvatati majapidamistes, kus oli 10–99 lammast. Võrreldes 2001. aastaga on kõige enam tõusnud 100 või enama lambaga majapidamiste osatähtsus — 13,9%-lt 22,9%-le. 10–99 lambaga majapidamiste osatähtsus on tõusnud 52,3%-lt 60,2%-le. Suure ja keskmise lammaste arvuga majapidamised on arenenud väikese lammaste arvuga majapidamiste (karja suurus 1–9 pead) arvel, kus lammaste arv on vähenenud ligi kaks korda ja mille osatähtsus on langenud 33,8%-lt 16,8%-le.

Tabel 6. Kitsi pidavad majapidamised karja suuruse järgi, 2001, 2003

Table 6. Holdings keeping goats by size of herd, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>	
		1–9 pead <i>1–9 heads</i>	>=10 pead <i>>=10 heads</i>
		Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	
2001	1 174	1 128	46
2003	999	932	67
		Kitsede arv <i>Number of goats</i>	
2001	4 038	3 263	775
2003	4 396	2 885	1 511

Diagramm 6. Kitsed karja suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 6. Goats by size of herd, 2001, 2003

Peaaegu kaks kolmandikku kitsedest kasvatati majapidamistes, kus oli 1–9 kitse. Võrreldes 2001. aastaga on nende majapidamiste osatähtsus langenud siiski 80,8%-lt 65,6%-le.

3.4. Sead

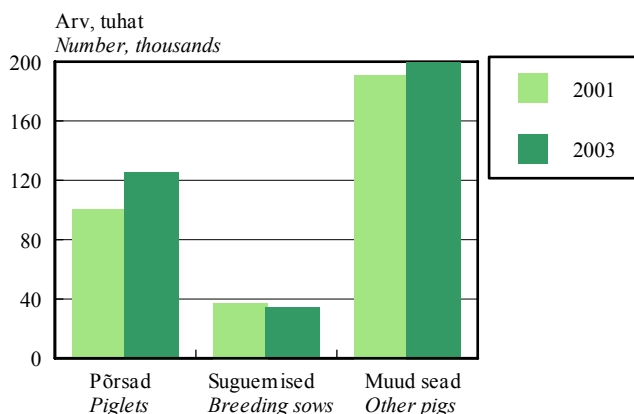
Tabel 7. Sead, 2001, 2003

Table 7. Pigs, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	Pörsad <i>Piglets</i>	Suguemised <i>Breeding sows</i>	Muud sead <i>Other pigs</i>	
2001	326 124	99 353	36 476	190 295	2001
2003	356 899	124 709	33 273	198 917	2003
füüsilised isikud	52 966	17 692	3 787	31 487	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	303 933	107 017	29 486	167 430	<i>legal persons</i>

Diagramm 7. Sead, 2001, 2003

Diagram 7. Pigs, 2001, 2003

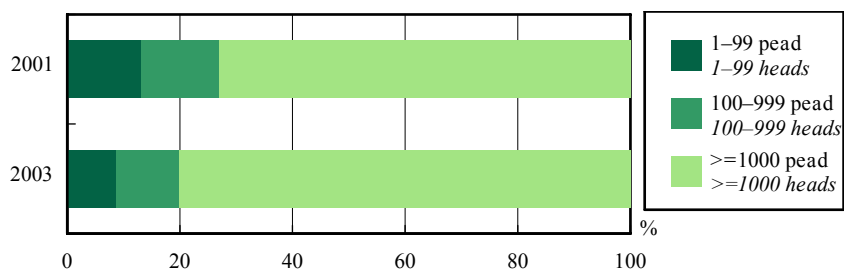
Sigu peeti 2003. aastal 7674 majapidamises, keskmiselt oli neis 47 siga. Põhiosa sigadest (85,2%) oli juriidiliste isikute majapidamistes, füüsiliste isikute majapidamistes oli 14,8% sigadest. Võrreldes 2001. aastaga on sigu pidavate majapidamiste arv vähenenud 34,1%, kuid sigade arv on suurenenud 30 775 võrra e 9,4%. Keskmise sigade arv majapidamise kohta on tunduvalt suurenenud — 19 võrra e 66,2%. Sigade koguarvust oli pörsaid 34,9%, suguemiseid 9,3% ja muid sigu 55,7%.

Tabel 8. Sigu pidavad majapidamised karja suuruse järgi, 2001, 2003

Table 8. Holdings keeping pigs by size of herd, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		1–99 pead <i>1–99 heads</i>	100–999 pead <i>100–999 heads</i>	>=1000 pead <i>>=1000 heads</i>
Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>				
2001	11 652	11 479	112	61
2003	7 674	7 500	108	67
Sigade arv <i>Number of pigs</i>				
2001	326 124	43 991	44 611	237 522
2003	356 899	31 585	40 173	285 140

Diagramm 8. Sead karja suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 8. Pigs by size of herd, 2001, 2003

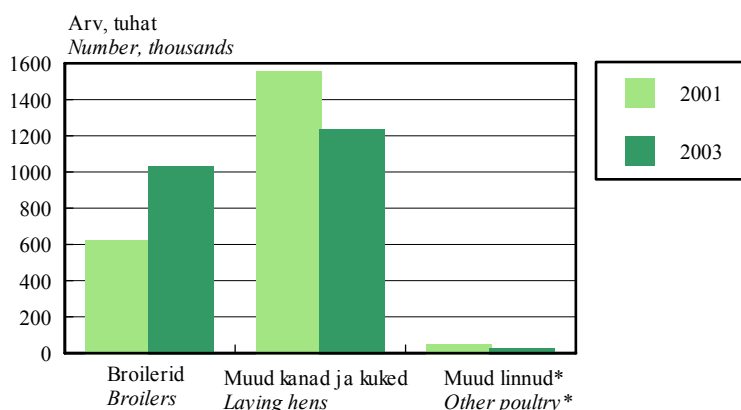
Enamik sigadest (2003. aastal 79,9%) kasvatati majapidamistes, kus oli 1000 või rohkem siga. Võrreldes 2001. aastaga on nende majapidamiste osatähtsus kasvanud 7,1%. See on toimunud väiksema sigade arvuga majapidamiste arvel. 1–99 seaga majapidamiste osatähtsus on langenud ligi poolteist korda — 13,5%-lt 8,8%-le, 100–999 seaga majapidamiste osatähtsus 13,7%-lt 11,3%-le.

3.5. Kodulinnud

Tabel 9. Kodulinnud, 2001, 2003
Table 9. Poultry, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	Broilerid <i>Broilers</i>	Muud kanad ja kuked <i>Laying hens</i>	Kalkunid <i>Turkeys</i>	Pardid <i>Ducks</i>	Haned <i>Geese</i>	Muud linnud <i>Other poultry</i>	
2001	2 209 500	615 900	1 551 600	600	12 800	5 700	22 800	2001
2003	2 275 900	1 025 500	1 230 300	1 400	6 000	3 800	9 000	2003
füüsilised isikud	328 200	x	299 700	1 400	5 900	x	8 700	natural persons
juriidilised isikud	1 947 800	x	930 600	-	-	x	300	legal persons

Diagramm 9. Kodulinnud, 2001, 2003
Diagram 9. Poultry, 2001, 2003

* Kaasa arvatud kalkunid, pardid ja haned.
* Including turkeys, ducks and geese.

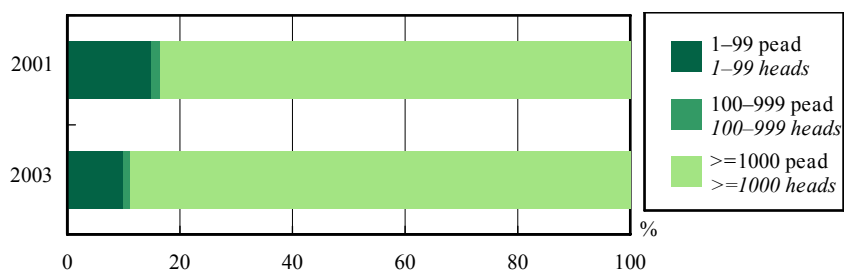
Kodulinde kasvatati 2003. aastal 15 450 majapidamises, keskmiselt oli neis 147 lindu. Põhiosa lindudest (85,6%) oli juriidiliste isikute majapidamistes, 14,4% füüsiliste isikute majapidamistes. Võrreldes 2001. aastaga on linde kasvatavate majapidamiste arv vähenenud 34,2%, kuid lindude arv on suurenenud 66 450 võrra e 3%. Keskmise lindude arv majapidamise kohta on suurenenud rohkem kui poolteist korda — 53 võrra e 56,6%. Kodulindude koguarvust oli kanasid ja kukkesid 99,2%, neist broilereid 45,1% ning muid kanasid ja kukkesid 54,1%. Võrreldes 2001. aastaga on broilerite arv

suurenenud 409 584 võrra e 66,5%. Muude kanade ja kukkede arv on vähenenud 321 380 võrra e 20,7%, kuid neid on siiski kodulindude hulgas kõige rohkem.

Tabel 10. Kodulinde pidavad majapidamised lindla suuruse järgi, 2001, 2003
Table 10. Holdings keeping poultry by size of poultry-yard, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	sealhulgas <i>of which</i>		
		1–99 pead <i>1–99 heads</i>	100–999 pead <i>100–999 heads</i>	>=1000 pead <i>>=1,000 heads</i>
Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>				
2001	23 490	23 284	183	23
2003	15 450	15 268	167	16
Lindude arv <i>Number of poultry</i>				
2001	2 209 500	333 800	34 300	1 841 400
2003	2 275 900	229 600	30 200	2 016 200

Diagramm 10. Kodulinnud lindla suuruse järgi, 2001, 2003
Diagram 10. Poultry by size of poultry-yard, 2001, 2003

Enamik kodulindudest (2003. aastal 88,6%) kasvatati majapidamistes, kus oli 1000 või rohkem lindu. Võrreldes 2001. aastaga on nende majapidamiste osatähtsus tõusnud 5,5%. See on toimunud väiksemate majapidamiste (lindla suurus alla 100 linnu) arvel, mille osatähtsus on langenud 15,1%-lt 10,1%-le. 100–999 linnuga majapidamiste osatähtsus oli väike nii 2001. aastal (1,6%) kui ka 2003. aastal (1,3%).

3.6. Muud koduloomad

Tabel 11. Hobused, 2001, 2003
Table 11. Horses, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Hobuste arv <i>Number of horses</i>	
2001	1 975	5 006	2001
2003	1 482	5 093	2003
füüsilised isikud	1 444	4 369	natural persons
juriidilised isikud	38	724	legal persons

Hobuseid oli 2003. aastal 1482 majapidamises. Põhiosa hobustest (85,8%) oli füüsiliste isikute majapidamistes, 14,2% juriidiliste isikute majapidamistes. Võrreldes 2001. aastaga on hobustega majapidamiste arv vähenenud 25%, kuid hobuste arv on suurenenud 1,7%.

Tabel 12. **Emaküülikud**, 2001, 2003

Table 12. **Doe-rabbits**, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Emaküülikute arv <i>Number of doe-rabbits</i>	
2001	2 861	9 114	2001
2003	1 674	7 092	2003
füüsilised isikud	1 669	7 043	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	5	49	<i>legal persons</i>

Emaküülikuid oli 2003. aastal 1674 majapidamises. Emaküülikute pidamine on koondunud füüsiliste isikute majapidamistesse, kus oli 99,3% emaküülikutest. Võrreldes 2001. aastaga on emaküülikuid pidavate majapidamiste arv vähenenud tunduvalt — 41,5%. Emaküülikuid on jäänud 22,2% vähemaks.

Tabel 13. **Mesilaspered**, 2001, 2003

Table 13. **Swarms of bees**, 2001, 2003

	Majapidamiste arv <i>Number of holdings</i>	Mesilasperede arv <i>Number of swarms of bees</i>	
2001	4 730	32 997	2001
2003	2 494	20 334	2003
füüsilised isikud	2 477	19 404	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	17	930	<i>legal persons</i>

Mesilasi oli 2003. aastal 20 334 majapidamises. Mesilaste pidamine on koondunud füüsiliste isikute majapidamistesse, kus oli 95,4% mesilasperedest. Võrreldes 2001. aastaga on toimunud väga suur langus — mesilasi pidavate majapidamiste arv on vähenenud peaaegu poole võrra (47,3%) ja mesilasperede arv rohkem kui kolmandiku võrra (38,8%).

3.7. Sõnnikuhoidlad

Tabel 14. **Sõnnikuhoidlad**, 2001, 2003

Table 14. **Manure pits**, 2001, 2003

	2001*	2003	
Sõnnikuhoidlatega majapidamised kokku	2 259	1 756	<i>Holdings with manure pits total</i>
Kuivisõnnikuhoidlatega majapidamised	1 911	1 508	<i>Holdings with dry manure pits</i>
hoidlate kasutusaeg vähemalt 8 kuud	...	789	<i>without any occasional emptying for 8 months</i>
Vedelsõnnikuhoidlaga majapidamised	395	219	<i>Holdings with liquid manure pits</i>
hoidlate kasutusaeg vähemalt 10 kuud	...	50	<i>without any occasional emptying for 10 months</i>
Lägahoidlaga majapidamised	167	89	<i>Holdings with slime pits</i>
hoidlate kasutusaeg vähemalt 10 kuud	...	25	<i>without any occasional emptying for 10 months</i>

* 2001. aastal küsiti sõnnikuhoidla olemasolu, 2003. aastal sõnnikuhoidla kasutamist.

* In 2001 the question referred to the existence of a manure pits, in 2003 — to the use of a manure pits.

Sõnnikuhoidlaid kasutas 2003. aastal 1756 majapidamist e 7,9% loomadega majapidamistest. Kuivisõnnikuhoidlaid kasutas 1508 majapidamist, neist 789 e 52,3% puhul oli hoidlate kasutusaeg vähemalt 8 kuud. Vedelsõnnikuhoidlaid kasutas 219 majapidamist, neist 50 e 22,8% puhul oli hoidlate kasutusaeg vähemalt 10 kuud. Lägahoidlaid kasutas 89 majapidamist, neist 25 e 28,1% puhul oli hoidlate kasutusaeg vähemalt 10 kuud.

4. TRAKTORID JA MASINAD

Peaaegu pooled majapidamised kasutasid 2003. aastal nende omanduses olevaid traktoreid, ligikaudu samapalju majapidamisi teistele kuuluvaid traktoreid. Koristusmasinate puhul oli olukord teistsugune — teistele kuuluvaid teraviljakombaine ja muid koristusmasinaid kasutas poole rohkem majapidamisi kui omanduses olevaid. Rohkem kui veerand majapidamistest kasutas mujalt tellitud teenustööd.

4.1. Traktorid

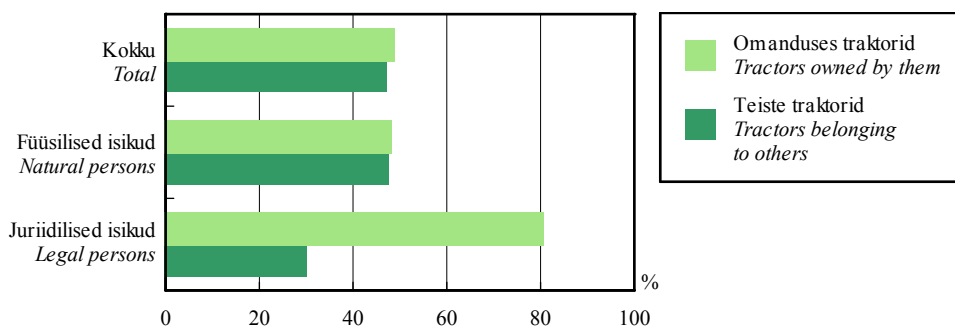
Tabel 1. **Traktorid, 2003**

Table 1. **Tractors, 2003**

	Traktorite arv	Omanduses traktoreid kasutanud majapidamised	Teiste traktoreid kasutanud majapidamised	
	<i>Number of tractors</i>	<i>Holdings having used tractors owned by them</i>	<i>Holdings having used tractors belonging to others</i>	
Majapidamised	31 156	17 967	17 343	<i>Holdings</i>
füüsilised isikud	26 252	17 335	17 108	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	4 904	632	235	<i>legal persons</i>
Traktorid võimsuse järgi				<i>Tractors by power rating</i>
<40 kW	14 685	...	...	<i><40 kW</i>
40–<60 kW	10 464	...	...	<i>40–<60 kW</i>
60–<100 kW	4 311	...	...	<i>60–<100 kW</i>
≥100 kW	1 697	...	...	<i>≥100 kW</i>

Diagramm 1. **Traktoreid kasutanud majapidamised, 2003**

Diagram 1. **Holdings having used tractors, 2003**

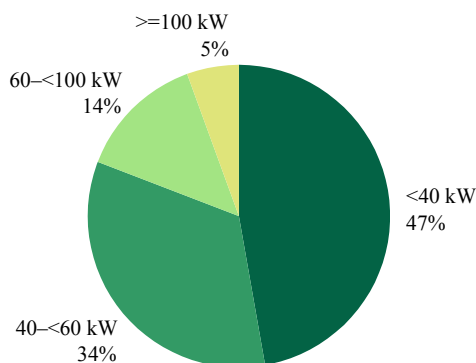

Omanduses traktoreid kasutas 2003. aastal 17 967 majapidamist e 48,7% kõigist majapidamistest, keskmiselt oli majapidamises 1,7 traktorit. Füüsiliste isikute majapidamistest oli traktoreid 48,1%-l, neile kuulus 26 252 traktorit (84,3% traktorite üldarvust). Keskmiselt oli füüsilise isiku majapidamises 1,5 traktorit. Juriidiliste isikute majapidamistest oli traktoreid 80,7%-l, neile kuulus 4904 traktorit (15,7%). Keskmiselt oli juriidilise isiku majapidamises 7,8 traktorit.

100 hektari põllumaa kohta oli keskmiselt 5,8 traktorit, füüsiliste isikute majapidamistes 10,2 ja juriidiliste isikute majapidamistes 1,8 traktorit.

Teistele kuuluvaid traktoreid kasutas 17 343 majapidamist e 47,1% kõigist majapidamistest. Füüsiliste isikute majapidamistest kasutas teistele kuuluvaid traktoreid 17 108 (47,4%) ja juriidiliste isikute majapidamistest 235 (30%).

Diagramm 2. Traktorid võimsuse järgi, 2003
Diagram 2. Tractors by power rating, 2003

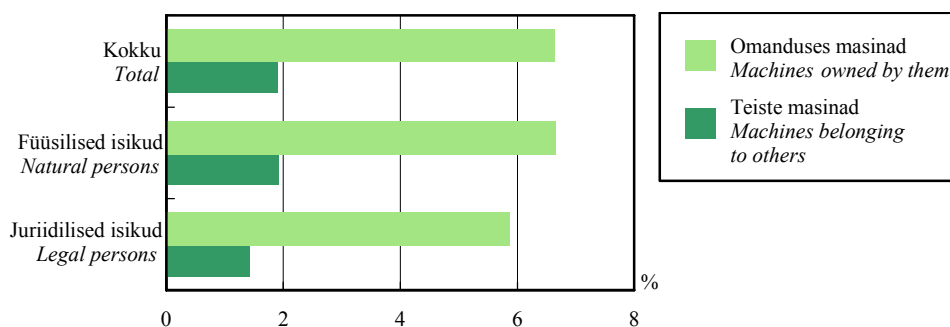
Kasutatud traktorite arv on pöördvõrdeline nende võimsusega. Mida võimsamad traktorid, seda vähem neid on.

4.2. Mootorkultivaatorid, -freesid ja -niidukid

Tabel 2. Mootorkultivaatorid ja -reavahekultivaatorid, mootorfreesid ja -niidukid, 2003
Table 2. Cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers, 2003

	Masinate arv <i>Number of machines</i>	Omanduses masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings having used machines owned by them</i>	Teiste masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings having used machines belonging to others</i>	
Majapidamised	2 494	2 439	695	<i>Holdings</i>
füüsilised isikud	2 446	2 393	684	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	48	46	11	<i>legal persons</i>

Diagramm 3. Mootorkultivaatoreid ja -reavahekultivaatoreid, mootorfreesid ja -niidukeid kasutanud majapidamised, 2003
Diagram 3. Holdings having used cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers, 2003

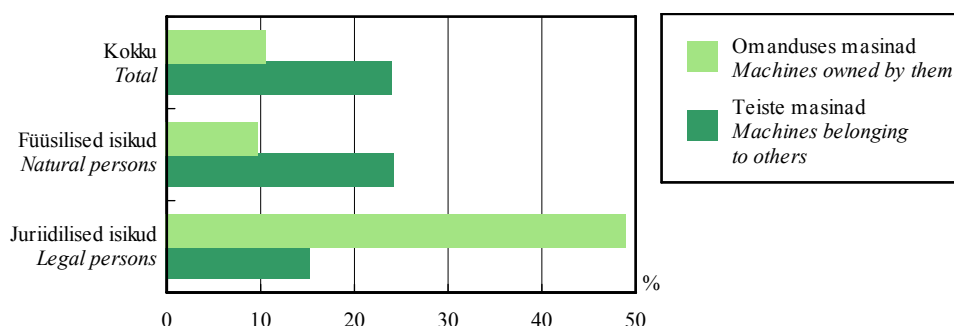
Mootorkultivaatoreid ja -reavahekultivaatoreid, mootorfreesid ja -niidukeid kasutati 2003. aastal põhiliselt aiandusega tegelevates ja väikestes majapidamistes. 2439 majapidamises (6,6% majapidamiste üldarvust) oli 2494 masinat. Põhiosa, 98,1% masinatest kuulus füüsiliste isikute majapidamistele. Teistele kuuluvaid mootorkultivaatoreid ja -reavahekultivaatoreid, mootorfreesid ja -niidukeid kasutas 695 majapidamist (1,9% majapidamiste üldarvust), peamiselt (98,4%) kasutasid neid füüsiliste isikute majapidamised.

4.3. Tera- ja kaunvilja- ning seemnekoristusmasinad

Tabel 3. Tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinad, 2003
Table 3. *Combine harvesters, 2003*

	Masinate arv <i>Number of machines</i>	Omanduses masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings, having used machines owned by them</i>	Teiste masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings having used machines belonging to others</i>	
Majapidamised	4 389	3 834	8 814	<i>Holdings</i>
füüsilised isikud	3 629	3 450	8 695	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	760	384	119	<i>legal persons</i>

Diagramm 4. Tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinaid kasutanud majapidamised, 2003
Diagram 4. *Holdings having used combine harvesters, 2003*

Omanduses tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinaid (kombaine) kasutas 2003. aastal 3834 majapidamist e 10,4% kõigist majapidamistest, keskmiselt oli sellises majapidamises 1,1 masinat. Füüsiliste isikute majapidamistest oli kombaine 9,6%-l, neile kuulus 3629 kombaini (82,7% kombainide üldarvust). Keskmiselt oli füüsilise isiku majapidamises 1,1 kombaini. Juriidiliste isikute majapidamistest oli kombaine 49%-l, neile kuulus 119 kombaini (1,4%). Keskmiselt oli juriidilise isiku majapidamises 2 kombaini.

100 hektari teravilja kasvupinna kohta oli keskmiselt 1,7 kombaini, füüsilise isiku majapidamises 2,7 kombaini ja juriidilise isiku majapidamises 0,6 kombaini.

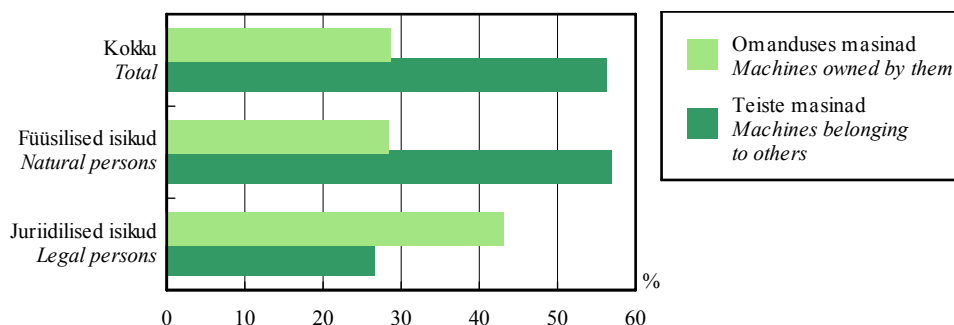
Teistele kuuluvaid tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinaid kasutas 8814 majapidamist (23,9% kõigist majapidamistest). Füüsiliste isikute majapidamistest kasutas teistele kuuluvaid kombaine 8695 (24,1%), juriidiliste isikute majapidamistest 760 (15,2%).

4.4. Muud koristusmasinad

Tabel 4. Kartuli, suhkrupeedi ja söödakultuuride koristusmasinad, 2003
Table 4. *Other fully mechanised harvesters, 2003*

	Masinate arv <i>Number of machines</i>	Omanduses masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings having used machines owned by them</i>	Teiste masinaid kasutanud majapidamised <i>Holdings having used machines belonging to others</i>	
Majapidamised	14 625	10 527	20 702	<i>Holdings</i>
füüsilised isikud	13 688	10 189	20 494	<i>natural persons</i>
juriidilised isikud	937	338	208	<i>legal persons</i>

Diagramm 5. Kartuli, suhkrupeedi ja söödakultuuride koristusmasinaid kasutanud majapidamised, 2003
Diagram 5. Holdings having used other fully mechanised harvesters, 2003

Omanduses kartuli, suhkrupeedi ja söödakultuuride koristusmasinaid (koristusmasinaid) kasutas 2003. aastal 10 527 majapidamist e 28,6% kõigist majapidamistest, keskmiselt oli sellises majapidamises 1,4 masinat. Füüsiliste isikute majapidamistest oli koristusmasinaid 28,2%-l, neile kuulus 13 688 koristusmasinat (93,6% koristusmasinate üldarvust). Keskmiselt oli füüsilise isiku majapidamises 1,3 koristusmasinat. Juriidiliste isikute majapidamistest oli koristusmasinaid 43,2%-l, neile kuulus 937 koristusmasinat (6,4%). Keskmiselt oli juriidilise isiku majapidamises 2,8 koristusmasinat.

100 hektari söödakultuuride kasvupinna ja loodusliku rohumaa kohta oli keskmiselt 3,4 koristusmasinat, füüsiliste isikute majapidamistes 5,1 koristusmasinat ja juriidiliste isikute majapidamistes 0,6 koristusmasinat.

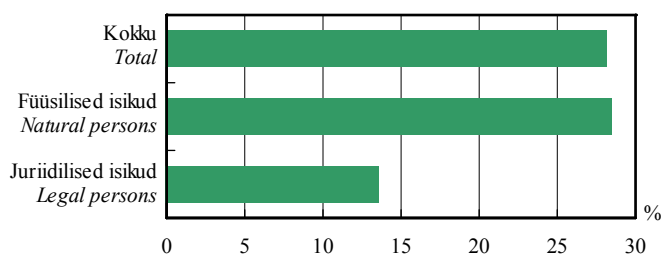
Teistele kuuluvaid kartuli, suhkrupeedi ja söödakultuuride koristusmasinaid kasutas 20 702 majapidamist (56,2% kõigist majapidamistest). Füüsiliste isikute majapidamistest kasutas teistele kuuluvaid koristusmasinaid 20 494 (56,8%), juriidiliste isikute majapidamistest 208 (26,6%).

4.5. Mujalt tellitud teenustöö

Tabel 5. Mujalt tellitud teenustöö, 2003
Table 5. Outsource services, 2003

Teenustööd kasutanud majapidamised Holdings having used outsource services		
Majapidamised	10 343	Holdings
füüsilised isikud	10 237	natural persons
juriidilised isikud	106	legal persons

Diagramm 6. Mujalt tellitud teenustööd kasutanud majapidamised, 2003
Diagram 6. Holdings having used outsource services, 2003

Mujalt tellitud teenustööd kasutas 2003. aastal 10 343 majapidamist e 28,1% kõigist majapidamistest. Füüsiliste isikute majapidamistest kasutas mujalt tellitud teenustööd 10 237 (28,4%) ja juriidiliste isikute majapidamistest 106 (13,5%).

5. TÖÖJÕUD

Majapidamiste arvu järsu vähenemise tõttu aastatel 2001–2003 on oluliselt vähenenud ka põllumajanduses hõivatute arv ja nende tööaeg. Eesti põllumajandust iseloomustab peretööjõu suur osatähtsus, kuid seegi on vähenenud. Hõivatute vanuseline struktuur ei ole praktiliselt muutunud.

5.1. Majapidamiste tööjõud

Tabel 1. **Majapidamiste tööjõud, 2001, 2003**

Table 1. **Labour force in holdings, 2001, 2003**

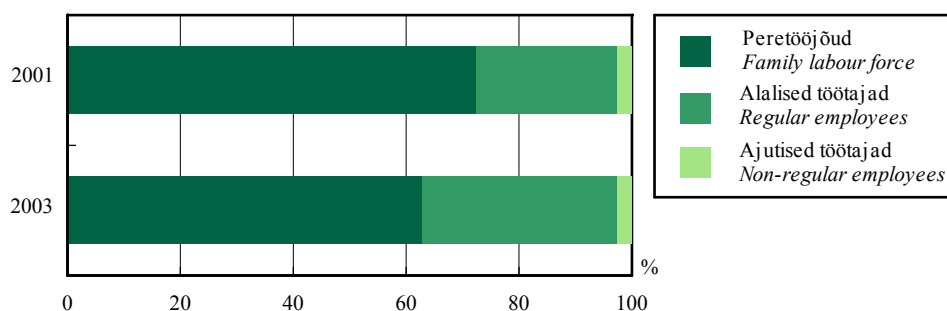
	Kokku	Peretööjõud	Alalised töötajad	Ajutised töötajad	
	<i>Total</i>	<i>Family labour force</i>	<i>Regular employees</i>	<i>Non-regular employees</i>	
Hõivatud					<i>Employed persons</i>
2001	137 808	109 028	16 568	12 210	2001
2003	107 953	81 070	14 935	11 948	2003
Tööaeg, ATÜ-d					<i>Working time, AWUs</i>
2001	58 427	42 507	14 707	1 212	2001
2003	37 522	23 710	12 997	815	2003

2003. aastal oli Eestis 36 859 majapidamises 107 953 hõivatut. Põhilise osa (75,1%) moodustas peretööjõud, alalisi töötajaid oli 13,8% ja ajutisi töötajaid 11,1%. Võrreldes 2001. aastaga oli hõivatuid 21,7% vähem. Peretööjõudu oli 25,6% vähem, alalisi töötajaid 9,9% ning ajutisi töötajaid 2,1% vähem.

Kõigi hõivatute tööaeg kokku oli 37 522 aastatööühikut (edaspidi: ATÜ). Võrreldes 2001. aastaga vähenes ATÜ-des arvestatud tööaeg 35,8%. Peretööjõu, alaliste ning ajutiste töötajate tööaeg vähenes vastavalt 44,2%, 11,6% ja 32,8%.

Diagramm 1. **Tööjõud töötaja järgi (tööaeg ATÜ-des), 2001, 2003**

Diagram 1. **Labour force by working time (in AWUs), 2001, 2003**

Peretööjõu osatähtsus töötaja järgi vähenes 72,8%-lt 63,2%-le. Sama palju suurenes alaliste töötajate osatähtsus, tõustes 34,6%-ni. Ajutiste töötajate tööaeg oli juba 2001. aastal väga väike, selle osatähtsus peaaegu ei muutunud.

Hõivatu keskmine tööaeg oli 2003. aastal 0,35 ATÜ-d. Võrreldes 2001. aastaga töötas üks hõivatu keskmiselt 18% vähem. Suurem keskmine tööaeg oli alalistel töötajatel. Keskmiselt töötas üks alaline töötaja 0,87 ATÜ-d. Peretööjõu keskmine tööaeg oli 0,29 ATÜ-d.

5.2. Füüsiliste isikute majapidamiste tööjõud

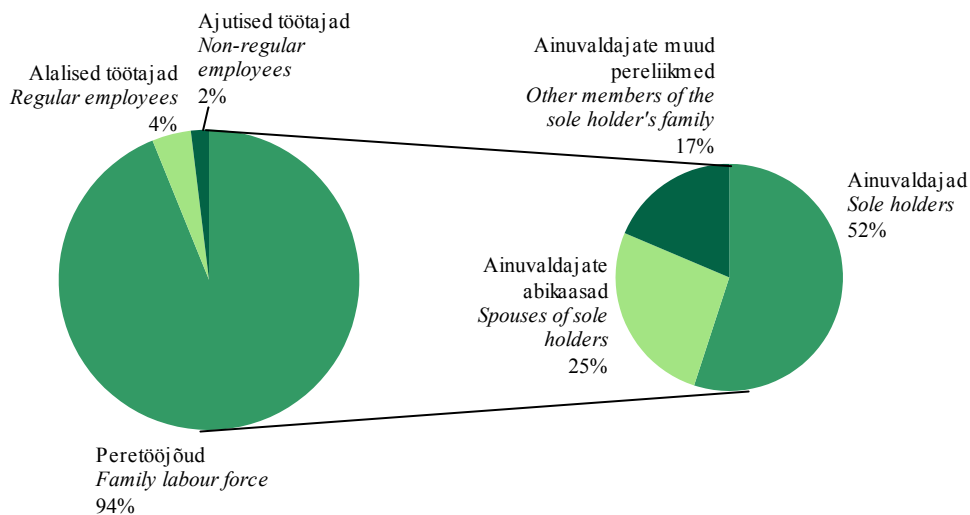
Tabel 2. Füüsiliste isikute majapidamiste tööjõud, 2001, 2003
Table 2. Labour force in holdings of natural persons, 2001, 2003

	Kokku	Peretööjõud			Mitteperetööjõud		
		ainuvaldajad	ainuvaldajate abikaasad	ainuvaldajate muud pereliikmed	alalised töötajad	ajutised töötajad	
<i>Total</i>		<i>Family labour force</i>			<i>Non-family labour force</i>		
		<i>sole holders</i>	<i>spouses of sole holders</i>	<i>other members of sole holder's family</i>	<i>regular employees</i>	<i>non-regular employees</i>	
Hõivatud							<i>Employed persons</i>
2001	120 129	54 025	27 659	27 344	2 020	9 081	2001
2003	93 004	36 076	23 991	21 004	1 644	10 289	2003
Tööaeg, ATÜ-d							<i>Working time, AWUs</i>
2001	44 427	22 371	12 000	8 136	1 307	613	2001
2003	25 272	13 028	6 271	4 411	1 069	493	2003

Füüsiliste isikute majapidamistes oli 2003. aastal 93 004 hõivatut e 86,2% kogu tööjõust. Nendes majapidamistes hõivatutest oli peretööjõudu 87,2% (ainuvaldajad, ainuvaldajate abikaasad, ainuvaldajate muud pereliikmed); alalisi ja ajutisi töötajaid vastavalt 1,8% ja 11%. Peretööjõu hulka kuulus 36 076 ainuvaldajat, 23 991 ainuvaldaja abikaasat ja 21 004 ainuvaldaja muud pereliiget.

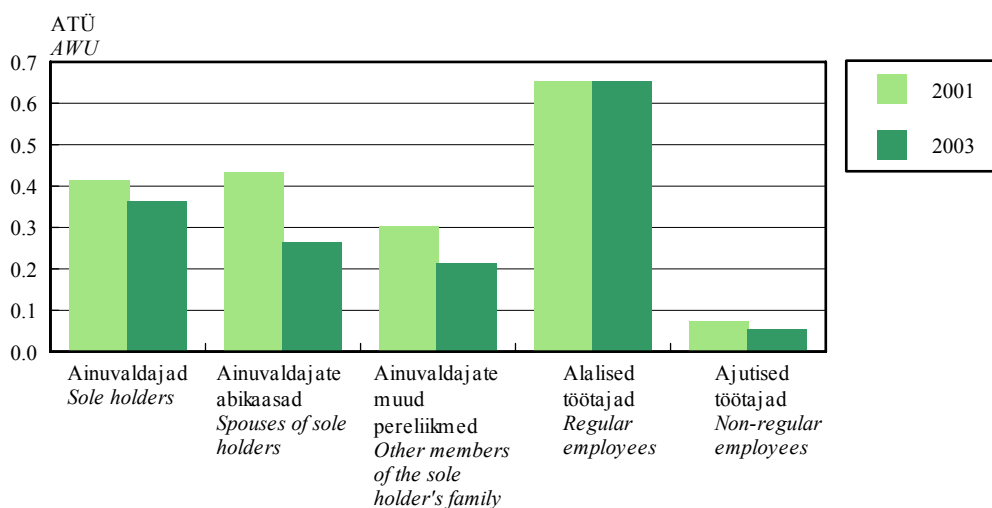
Võrreldes 2001. aastaga oli hõivatuid füüsiliste isikute majapidamistes 22,6% vähem. Peretööjõudu ja alalisi töötajaid oli vastavalt 25,6% ja 18,6% vähem. Ajutisi töötajaid oli 2003. aastal aga 13,3% rohkem kui 2001. aastal.

Diagramm 2. Füüsiliste isikute majapidamiste tööjõud tööaja järgi (tööaeg ATÜ-des), 2003
Diagram 2. Labour force in holdings of natural persons by working time (in AWUs), 2003

Tööaeg füüsiliste isikute majapidamistes kokku oli 25 272 ATÜ-d (67,4% kogu tööajast). Peretöötajate tööaeg oli 93,8% füüsiliste isikute majapidamise tööajast. Alaliste ja ajutiste töötajate tööaeg oli vastavalt 4,2% ja 2% tööajast. Võrreldes 2001. aastaga vähenes tööaeg füüsiliste isikute majapidamistes 43,1%. Peretöötajate, alaliste ning ajutiste töötajate tööaeg vähenes vastavalt 44,2%, 18,2% ja 19,6%.

Diagramm 3. Hõivatute keskmine tööaeg füüsiliste isikute majapidamistes, 2001, 2003
Diagram 3. Average working time of employed persons in holdings of natural persons, 2001, 2003

Hõivatu keskmine tööaeg füüsiliste isikute majapidamistes oli 2003. aastal 0,27 ATÜ-d. Võrreldes 2001. aastaga töötas üks hõivatu keskmiselt 26,5% vähem. Kõige suurem keskmine tööaeg oli alalistel töötajatel. Keskmiselt töötas alaline töötaja 0,65 ATÜ-d. Alalise töötaja keskmine tööaeg 2001. aastaga võrreldes ei muutunud. Kõigi pereliikmete ja ajutiste töötajate keskmine tööaeg vähenes.

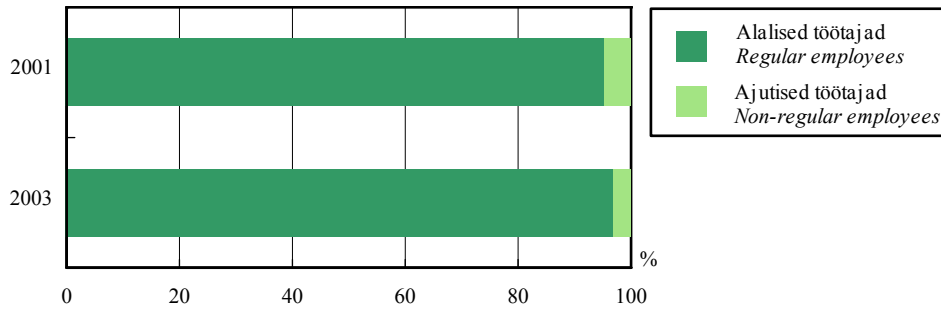
5.3. Juriidiliste isikute majapidamiste tööjõud

Tabel 3. Juriidiliste isikute majapidamiste tööjõud, 2001, 2003
Table 3. Labour force in holdings of legal persons, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	Alalised töötajad <i>Regular employees</i>	Ajutised töötajad <i>Non-regular employees</i>	
Hõivatud				<i>Employed persons</i>
2001	17 679	14 548	3 129	2001
2003	14 949	13 290	1 659	2003
Tööaeg, ATÜ-d				<i>Working time, AWUs</i>
2001	14 000	13 400	599	2001
2003	12 250	11 928	321	2003

Juriidiliste isikute majapidamistes oli 2003. aastal 14 949 hõivatut e 13,8% kogu tööjõust. Nendes majapidamistes hõivatutest oli alalisi ja ajutisi töötajaid vastavalt 88,9% ja 11,1%. Võrreldes 2001. aastaga oli hõivatuid juriidiliste isikute majapidamistes 15,4% vähem. Alalisi ja ajutisi töötajaid oli vastavalt 8,6% ja 47% vähem.

Diagramm 4. Juriidiliste isikute majapidamiste töäjõud tööaja järgi (tööaeg ATÜ-des), 2001, 2003
Diagram 4. Labour force in holdings of legal persons by working time (in AWUs), 2001, 2003

Tööaeg juriidiliste isikute majapidamistes kokku oli 12 250 ATÜ-d e 32,6% kogu tööajast. Alaliste ja ajutiste töötajate tööaeg oli vastavalt 97,4% ja 2,6% juriidiliste isikute majapidamiste tööajast. Võrreldes 2001. aastaga vähenes tööaeg juriidiliste isikute majapidamistes 12,5%. Alaliste ja ajutiste töötajate tööaeg vähenes vastavalt 11% ja 46,4%.

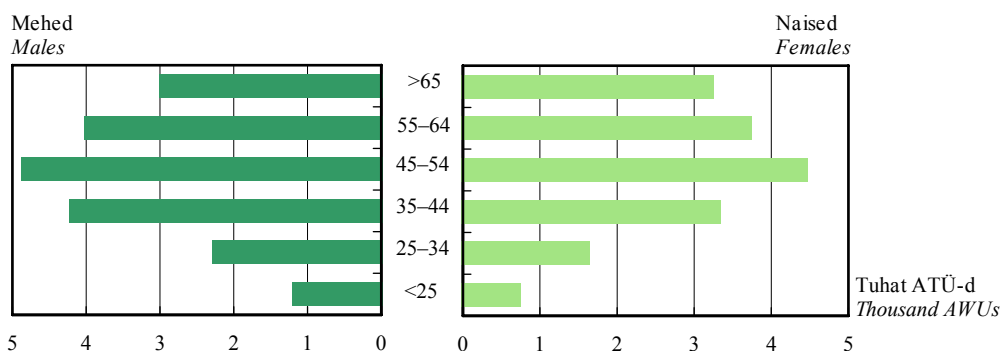
5.4. Püsitööjõud vanuse, tööaja ja soo järgi

Tabel 4. Majapidamiste püsitööjõud vanuserühma ja soo järgi, 2001, 2003
Table 4. Permanent labour force in holdings by age group and sex, 2001, 2003

	Kokku Total	Vanuserühm Age group						
		< 25	25–34	35–44	45–54	55–64	> 65	
Hõivatud Employed persons								
2001	125 596	10 732	15 568	24 699	26 362	24 015	24 220	2001
2003	96 005	8 637	10 957	18 489	21 278	18 159	18 485	2003
mehed males	48 566	5 000	5 799	9 974	10 610	9 077	8 107	males
naised females	47 438	3 637	5 158	8 515	10 668	9 082	10 378	females
Tööaeg, ATÜ-d Working time, AWUs								
2001	57 214	2 840	6 463	11 353	13 123	12 376	11 058	2001
2003	36 707	1 926	3 917	7 549	9 334	7 743	6 238	2003
mehed males	19 568	1 189	2 277	4 218	4 871	4 015	2 998	males
naised females	17 139	737	1 639	3 331	4 463	3 728	3 240	females

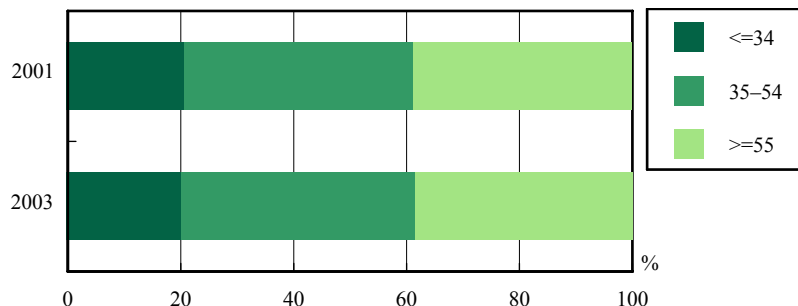
Püsitööjõud koosneb peretööjõudust ja alalistest töötajatest. Kokku hõlmas püsitööjõud 2003. aastal 96 005 hõivatut, 23,6% vähem kui 2001. aastal. Mehi oli 50,6% ja naise 49,4% püsitööjõudust. Kõige rohkem (22,2%) oli 45–54-aastasi hõivatuid.

Diagramm 5. Püsitööjõu tööaeg vanuserühma ja soo järgi, 2003
Diagram 5. Working time of permanent labour force by age group and sex, 2003

Püsitööjõu tööaeg kokku oli 36 707 ATÜ-d. Meeste tööaeg hõlmas 53,3% ja naiste tööaeg 46,7% püsitööajast. Kõige suurem tööaeg (25,4% püsitööjõu tööajast) oli 45–54-aastastel töötajatel.

Diagramm 6. Püsitööjõu tööaeg vanuserühma järgi, 2001, 2003
Diagram 6. Working time of permanent labour force by age group, 2001, 2003

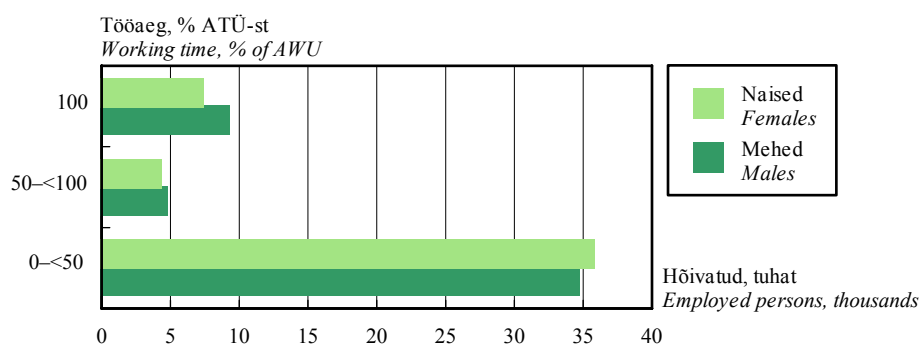

Püsitööjõu tööaeg vähenes võrreldes 2001. aastaga ligikaudu kolmandiku võrra, kuid vanuseline jaotus muutus vähe.

Tabel 5. Püsitööjõud tööaja ja soo järgi, 2001, 2003
Table 5. Permanent labour force by working time and sex, 2001, 2003

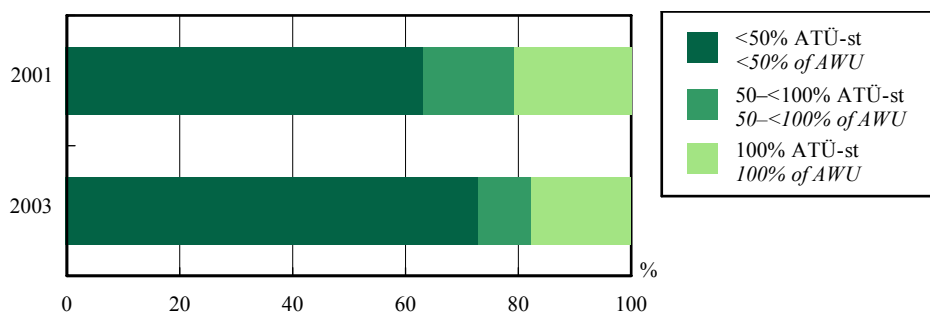
	Kokku <i>Total</i>	Tööaeg majapidamises, % ATÜ-st <i>Working time, % of AWU</i>				
		<25	25-<50	50-<100	100	
Hõivatud <i>Employed persons</i>						
2001	125 596	53 811	25 827	20 372	25 586	2001
2003	96 005	49 529	20 921	8 993	16 562	2003
mehed <i>males</i>	48 566	23 853	10 805	4 702	9 206	
naised <i>females</i>	47 438	25 676	10 115	4 292	7 356	
Tööaeg, ATÜ-d <i>Working time, AWUs</i>						
2001	57 214	6 664	9 685	15 279	25 586	2001
2003	36 707	5 751	7 845	6 549	16 562	2003
mehed <i>males</i>	19 568	2 863	4 052	3 448	9 206	
naised <i>females</i>	17 139	2 889	3 793	3 101	7 356	

Diagramm 7. Püsitööjõud tööaja ja soo järgi, 2003
Diagram 7. Permanent labour force by working time and sex, 2003

Tööajaga kuni 25% ATÜ-st töötas 2003. aastal kõige rohkem püsitööjõudu — 51,6% püsitööjõuna hõivatutest. Samal ajal oli sellise tööajaga töötavate hõivatute tööaeg vaid 15,7% kogu püsitööjõu tööajast. Tööajaga 100% ATÜ-st (täistööajaga) töötas 16 562 hõivatut e 17,3% püsitööjõuna hõivatutest. Sellise tööajaga hõivatute tööaeg oli 45,1% kogu püsitööjõu tööajast.

Diagramm 8. Püsitöötajad tööaja järgi, 2001, 2003
Diagram 8. *Permanent labour force by working time, 2001, 2003*

Võrreldes 2001. aastaga langes täistööajaga töötajate osatähtsus 20,4%-lt 17,3%-le. Osatööajaga töötajate puhul olid muutused erinevad: kuni 50%-se tööajaga töötajate osatähtsus suurenes, 50-100%-se tööajaga töötajate osatähtsus vähenes.

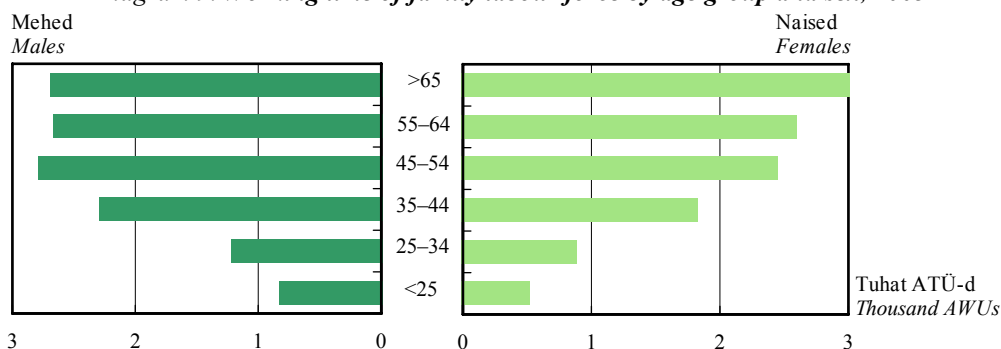
5.5. Peretöötajad vanuse, tööaja ja soo järgi

Tabel 6. Peretöötajad vanuserühma ja soo järgi, 2001, 2003
Table 6. *Family labour force by age group and sex, 2001, 2003*

	Kokku <i>Total</i>	Vanuserühm <i>Age group</i>						
		< 25	25-34	35-44	45-54	55-64	> 65	
Hõivatud <i>Employed persons</i>								
2001	109 028	9 917	13 026	20 136	21 284	21 040	23 625	2001
2003	81 070	7 849	8 867	14 682	16 632	15 289	17 751	2003
mehed <i>males</i>	40 375	4 508	4 602	7 833	8 239	7 504	7 689	<i>males</i>
naised <i>females</i>	40 696	3 342	4 265	6 849	8 393	7 785	10 062	<i>females</i>
Tööaeg, ATÜ-d <i>Working time, AWUs</i>								
2001	42 507	2 202	4 230	7 222	8 511	9 713	10 628	2001
2003	23 710	1 332	2 093	4 105	5 225	5 254	5 701	2003
mehed <i>males</i>	12 446	823	1 214	2 283	2 780	2 662	2 684	<i>males</i>
naised <i>females</i>	11 263	509	879	1 822	2 445	2 591	3 017	<i>females</i>

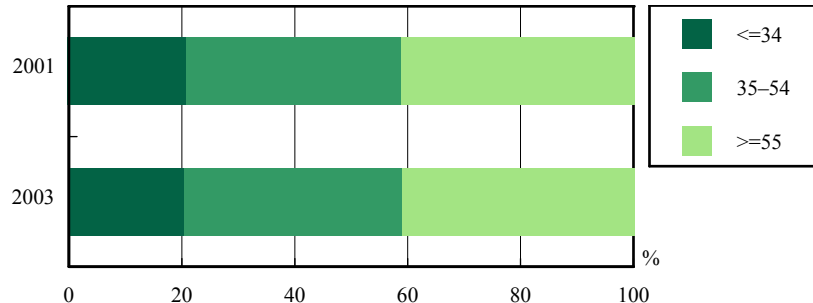
Peretöötajad hõlmas 2003. aastal 81 070 hõivatut, see oli 75,1% 2001. aasta tasemest. Mehi oli 49,8% ja naisi 50,2% peretöötajust. Kõige rohkem (21,9%) oli üle 65-aastaseid hõivatuid.

Diagramm 9. Peretöötajate tööaeg vanuserühma ja soo järgi, 2003
Diagram 9. *Working time of family labour force by age group and sex, 2003*

Peretöõjõu tööaeg kokku oli 23 710 ATÜ-d. Meeste tööaeg hõlmas 52,4% ja naiste tööaeg 47,5% peretöõajast. Kõige suurem tööaeg (24% peretöõjõu töõajast) oli üle 65-aastastel töõtajatel.

Diagramm 10. Peretöõjõu tööaeg vanuserühma järgi, 2001, 2003
Diagram 10. Family labour force by age group, 2001, 2003

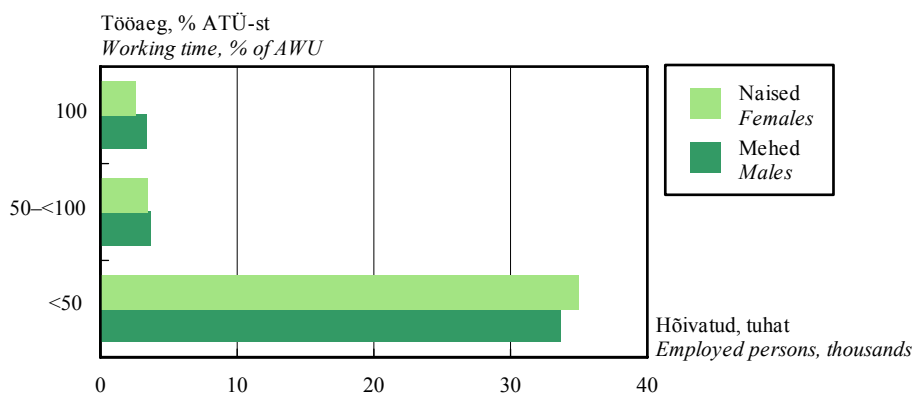

Peretöõjõu tööaeg vähenes võrreldes 2001. aastaga ligikaudu kolmandiku võrra, kuid vanuseline jaotus ei muutunud.

Tabel 7. Peretöõjõud töõajaja ja soo järgi, 2001, 2003
Table 7. Family labour force by working time and sex, 2001, 2003

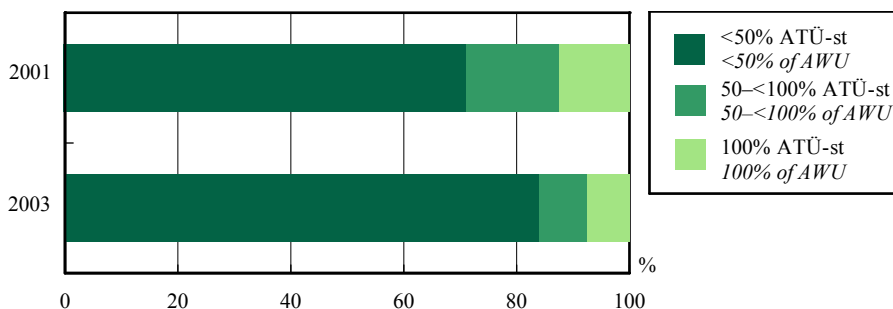
	Kokku	Tööaeg majapidamises, % ATÜ-st				
		<25	25-<50	50-<100	100	
Total		Working time, % of AWU				
		<25	25-<50	50-<100	100	
Hõivatud						
						<i>Employed persons</i>
2001	109 028	53 042	24 880	17 989	13 117	2001
2003	81 070	48 679	19 721	6 906	5 765	2003
mehed	40 375	23 329	10 207	3 566	3 273	males
naised	40 696	25 350	9 514	3 340	2 492	females
Tööaeg, ATÜ-d						
						<i>Working time, AWUs</i>
2001	42 507	6 568	9 330	13 492	13 117	2001
2003	23 710	5 645	7 395	4 904	5 765	2003
mehed	12 446	2 797	3 828	2 548	3 273	males
naised	11 263	2 848	3 568	2 356	2 492	females

Diagramm 11. Peretöõjõud töõajaja ja soo järgi, 2003
Diagram 11. Family labour force by working time and sex, 2003

Töõajaga kuni 25% ATÜ-st töötas 2003. aastal kõige rohkem peretöõjõudu — 48,6% peretöõjõuna hõivatutest. Samal ajal oli sellise töõajaga töõtavate hõivatute tööaeg 23,8% kogu peretöõjõu töõajast. Töõajaga 100% ATÜ-st (täistöõajaga) töötas 5765 hõivatut e 7,1% peretöõjõuna hõivatutest. Sellise töõajaga hõivatute tööaeg oli 30,9% kogu peretöõjõu töõajast.

Diagramm 12. Peretöõjõud tööaja järgi, 2001, 2003
Diagram 12. Family labour force by working time, 2001, 2003

Võrreldes 2001. aastaga suurenes osatööajaga töötajate tööaja osatähtsus täistööajaga töötajate tööaja arvel. Täistööajaga töötajate osatähtsus vähenes 12%-lt 7,1%-le. Tunduvalt suurenes kuni 50%-se tööajaga töötajate osatähtsus (71,5%-lt 84,4%-le) ja vähenes 50-100%-se tööajaga töötajate tööaja osatähtsus (16,5%-lt 8,5%-le).

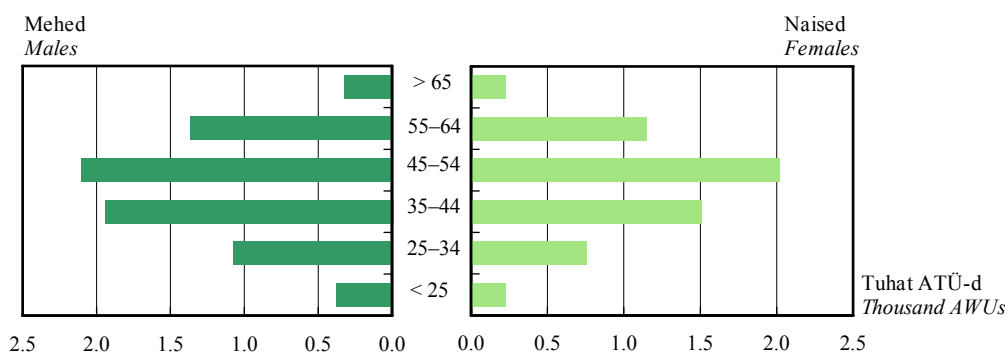
5.6. Alalised töötajad vanuse, tööaja ja soo järgi

Tabel 8. Alalised töötajad vanuserühma ja soo järgi, 2001, 2003
Table 8. Regular employees by age group and sex, 2001, 2003

	Kokku <i>Total</i>	Vanuserühm <i>Age group</i>						
		< 25	25-34	35-44	45-54	55-64	> 65	
Hõivatud <i>Employed persons</i>								
2001	16 568	815	2 542	4 563	5 078	2 975	595	2001
2003	14 935	787	2 091	3 807	4 646	2 870	734	2003
mehed <i>males</i>	8 192	492	1 197	2 141	2 372	1 573	418	<i>males</i>
naised <i>females</i>	6 743	295	894	1 666	2 275	1 297	316	<i>females</i>
Tööaeg, ATÜ-d <i>Working time, AWUs</i>								
2001	14 707	638	2 233	4 131	4 612	2 663	430	2001
2003	12 997	594	1 824	3 444	4 109	2 489	537	2003
mehed <i>males</i>	7 121	366	1 063	1 935	2 091	1 353	314	<i>males</i>
naised <i>females</i>	5 876	228	760	1 510	2 019	1 137	222	<i>females</i>

Kõigis majapidamistes töötas 2003. aastal alaliselt 14 935 hõivatut, see oli 90,1% 2001. aasta tasemest. Mehi oli 54,9% ja naisi 45,1% alalistest töötajatest. Kõige rohkem (31,1%) oli 45-54-aastaseid hõivatuid.

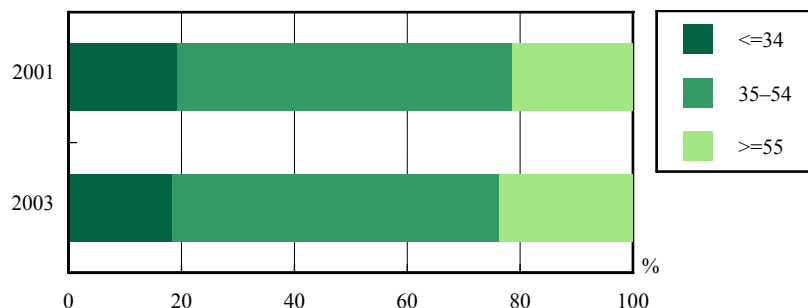
Diagramm 13. Alaliste töötajate tööaeg vanuserühma ja soo järgi, 2003
Diagram 13. Working time of regular employees by age group and sex, 2003

Alaliste töötajate tööaeg kokku oli 12 997 ATÜ-d. Meeste tööaeg hõlmas 54,8% ja naiste tööaeg 45,2% alaliste töötajate tööajast. Kõige suurem tööaeg (31,6% alaliste töötajate tööajast) oli 45–54-aastastel töötajatel.

Diagramm 14. Alaliste töötajate tööaeg vanuserühma järgi, 2001, 2003
Diagram 14. Working time of regular employees by age group, 2001, 2003

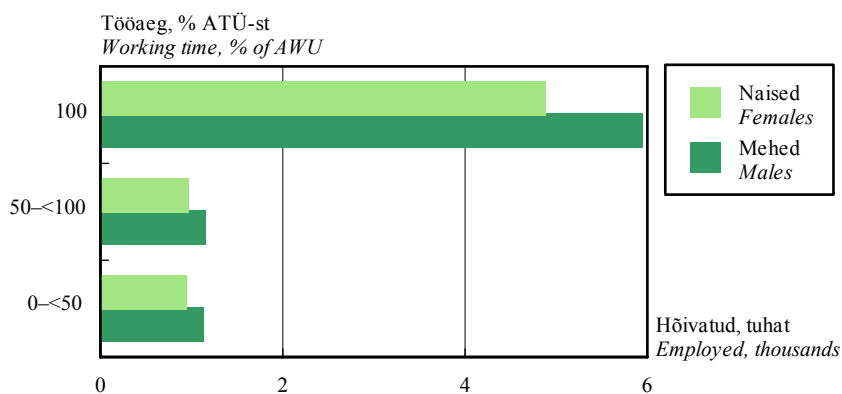

Alaliste töötajate tööaeg vähenes võrreldes 2001. aastaga 11,6%. 55-aastaste ja vanemate töötajate tööaja osatähtsus tõusis ülejäänud töötajate arvel 2,3%.

Tabel 9. Alalised töötajad tööaja ja soo järgi, 2001, 2003
Table 9. Regular employees by working time and sex, 2001, 2003

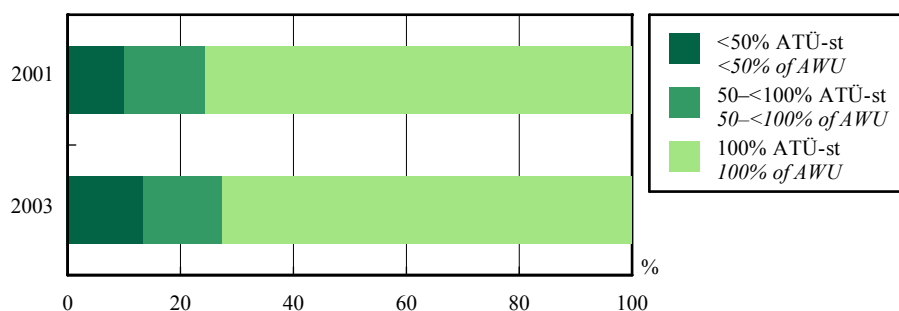
	Kokku <i>Total</i>	Tööaeg majapidamises, % ATÜ-st <i>Working time, % of AWU</i>				
		<25	25-<50	50-<100	100	
Hõivatud <i>Employed persons</i>						
2001	16 568	769	947	2 383	12 469	2001
2003	14 935	851	1 200	2 088	10 796	2003
mehed <i>males</i>	8 192	525	599	1 136	5 932	
naised <i>females</i>	6 743	326	601	951	4 864	
Tööaeg, ATÜ-d <i>Working time, AWUs</i>						
2001	14 707	96	355	1 787	12 469	2001
2003	12 997	106	450	1 645	10 796	2003
mehed <i>males</i>	7 121	66	224	898	5 932	
naised <i>females</i>	5 876	41	225	745	4 864	

Diagramm 15. Alalised töötajad tööaja ja soo järgi, 2003
Diagram 15. Regular employees by working time and sex, 2003

Peaaegu kolmveerand (72,3%) alalistest töötajatest töötas täistööajaga ja nende tööaeg oli 83,1% kogu alaliste töötajate tööajast. Osatööajaga töötajate puhul oli ligikaudu ühesugune osatähtsus nii kuni 50%-se tööajaga töötajatel kui ka 50–<100%-se tööajaga töötajatel.

Diagramm 16. Alalised töötajad tööaja järgi, 2001, 2003
Diagram 16. Regular employees by working time, 2001, 2003

Võrreldes 2001. aastaga suurenes osatööajaga töötajate tööaja osatähtsus täistööajaga töötajate tööaja arvel. Täistööajaga töötajate osatähtsus vähenes 75,3%-lt 72,3%-le ja samavõrra suurenes kuni 50%-se tööajaga töötajate osatähtsus (10,4%-lt 13,7%-le).

5. 7. Ainuvaldajate pere liikmete muu tulutoov tegevus

Muu tulutoov tegevus on majapidamise ainuvaldajast juhi või ainuvaldaja pereliikme mittepõllumajanduslik tegevus oma majapidamises (majutusteenused jm) või teises majapidamises, samuti töötamine äriühingus (ka talutöö), millest saadakse tulu (palka, kasumit, tasu natuuras vms). Muu tulutoov tegevus võib olla muu põhitegevus või muu kõrvaltegevus.

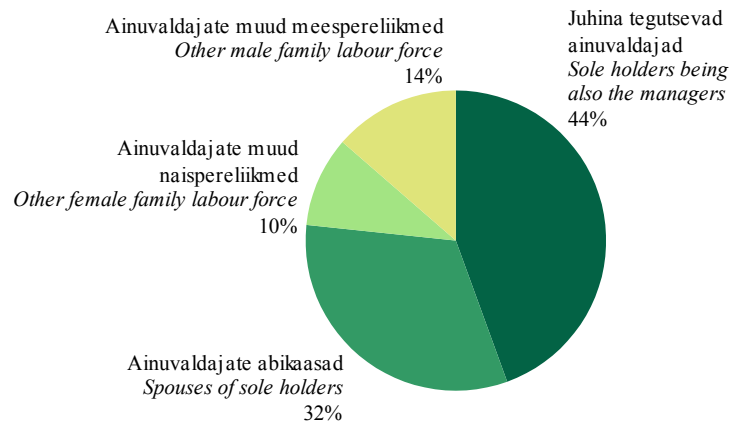
Muu põhitegevus on majapidamise ainuvaldajast juhi või ainuvaldaja pereliikme tegevus, mis võtab rohkem aega kui talutöö oma majapidamises. Kui ainuvaldaja abikaasa ei tööta majapidamises, on tema muu tulutoov tegevus alati põhitegevus.

Muu kõrvaltegevus on majapidamise ainuvaldajast juhi või ainuvaldaja pereliikme tegevus, mis võtab vähem aega kui talutöö oma majapidamises. Kui ainuvaldajast juht või tema pereliige töötab peamiselt majapidamises, on muu tulutoov tegevus alati kõrvaltegevus.

Tabel 10. Ainuvaldaja pere liikmete muu tulutoov tegevus, 2003
Table 10. Other gainful activity of sole holder's family members, 2003

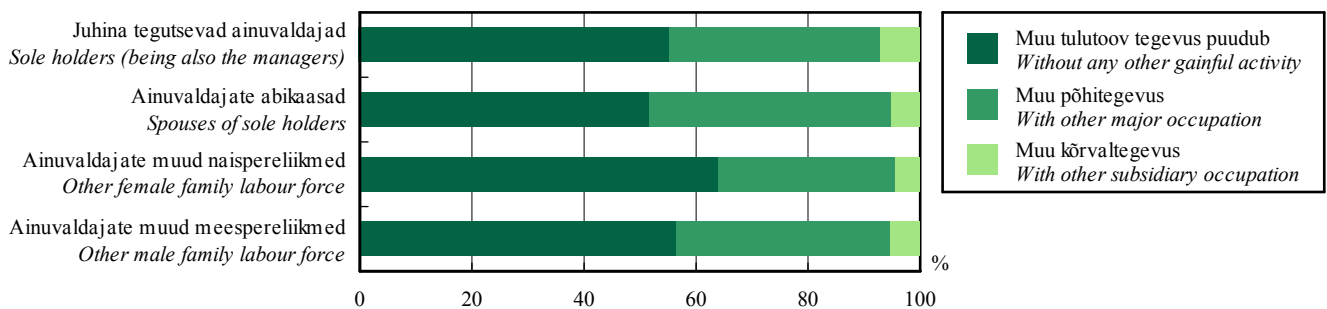
	Muu tulutoov tegevus puudub <i>Without any other gainful activity</i>	Muu põhitegevus <i>With other major occupation</i>	Muu kõrvaltegevus <i>With other subsidiary occupation</i>	
Juhina tegutsevad ainuvaldajad	19 776	13 445	2 367	<i>Sole holders being also the managers</i>
Ainuvaldajate abikaasad	12 462	10 409	1 120	<i>Spouses of sole holders</i>
Ainuvaldajate muud naispereliikmed	6 306	3 111	396	<i>Other female family labour force</i>
Ainuvaldajate muud meespereliikmed	6 373	4 275	543	<i>Other male family labour force</i>

Diagramm 17. Muu tulutoova tegevusega ainuvaldaja pere liikmed, 2003
Diagram 17. Sole holder's family members with other gainful activity, 2003

2003. aastal oli 38,3%-l pereliikmetest e 35 666 hõivatul muu tulutoov tegevus. Neist valdava enamiku (87,6%) jaoks oli see põhitegevus ja ainult 12,4% jaoks kõrvaltegevus. Muu tulutoova tegevusega pereliikmete hulgas oli ainuvaldajast juhte 44%, ainuvaldajate abikaasasid 32% ja ainuvaldajate muid pereliikmeid 24%.

Diagramm. 18. Ainuvaldajate pere liikmed muu tulutoova tegevuse järgi, 2003
Diagram 18. Sole holder's family members by other gainful activity, 2003

Andmeid muu tulutoova tegevuse (põhi- või kõrvaltegevuse) kohta küsiti uuringu ajal ainult neilt majapidamiste ainuvaldajatelt, kes olid samal ajal ka juhid. Nendest 55%-l puudus üldse muu tulutoov tegevus, 38%-l oli mõni muu põhitegevus ja 7%-l muu kõrvaltegevus. Ainuvaldajate abikaasadest 52%-l ei olnud muud tulutoovat tegevust, 43%-l oli muu põhitegevus ja 5%-l muu kõrvaltegevus. Ainuvaldajate naispereliikmetest 64% oli muu tulutoova tegevuseta, 32%-l oli muu põhitegevus ja 4%-l muu kõrvaltegevus. Ainuvaldajate meespereliikmed olid aktiivsemad: 38%-l neist oli muu põhitegevus ja 5%-l muu kõrvaltegevus. 57%-l muu tulutoov tegevus puudus.

METOODIKA

2003. aasta põllumajanduslike majapidamiste struktuuriuuring korraldati Vabariigi Valitsuses kinnitatud riiklike statistiliste vaatluste kava alusel. 2003. aasta valikulise struktuuriuuringuga uuriti Eesti põllumajanduse struktuuri seisuga 10. juuni 2003 ja selle muutusi pärast 2001. aasta põllumajandusloendust. Vaatluse korraldamisel järgiti Euroopa Liidu statistikaameti (Eurostat) meetodikat.

Statistiline üksus

Statistiline üksus oli **põllumajanduslik majapidamine** (edaspidi: majapidamine).

Erinevalt põllumajandusloendusest ei hõlmanud 2003. aasta struktuuriuuring mittetegutsevad ja väikesi tootmisüksusi. Et tagada 2003. aasta struktuuriuuringu andmete võrreldavus 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemustega, on võrreldavad põllumajandusloenduse andmed ümber arvutatud 2003. aasta struktuuriuuringu majapidamise definitsioonist lähtudes.

Üldkogum ja valim

Üldkogum koosneb majapidamistest, mis vastavad vaatluse statistilise üksuse definitsioonile. Põllumajanduslike majapidamiste valim (9613 majapidamist) võeti 2001. aasta põllumajandusloenduse andmete alusel koostatud põllumajanduslike majapidamiste uuendatud andmekogust, mida kasutati valimi freimina. Juriidiliste isikute majapidamisi, mahepõllumajanduslikke majapidamisi ja majapidamisi majandusliku suurusega alates 4 ESÜ-st uuriti kõikselt. Samuti uuriti kõikselt suhteliselt väikese majapidamiste arvuga tootmistüüpidesse (köögivilja, aiasaaduste kasvatus, puuvilja- ja marjakasvatus ning sea- ja kodulinnukasvatus) kuuluvaid majapidamisi. Ülejäänud majapidamistest võeti lihtne juhuslik valik. Iga maakonna majapidamised jaotati kahe majandusliku suuruse (<2 ESÜ ja 2–<4 ESÜ) ning kolme tootmistüübi järgi (põllukultuuride kasvatus, karjakasvatus ja segatootmine) kuueks kihiks. Seega moodustati 90 kihti ja üks kõikse uuringu kiht. Valim võeti juhusliku kihtvalikuga. Kihtides kasutati erinevaid kaasamistõenäosusi.

Näitaja	Majapidamised üldkogumis	Majapidamised valimis	Osatähtsus, %
Kõikselt uuritud majapidamised	4 974	4 974	100,0
Valikuliselt uuritud majapidamised	50 155	4 639	9,2
KOKKU	55 129	9 613	17,4

Küsitlusleht

2003. aasta struktuuriuuringu küsitlusleht sisaldas 129 küsimust järgmistel teemadel:

- üldandmed (majapidamise asukoht, valdaja õiguslik vorm, maavalduse suurus, tootmisviis, juhi liik ja põllumajanduslik ettevalmistus, majapidamise muu tulutoov tegevus, arvutitöökohtade arv);
- taimekasvatus;
- loomakasvatus;
- traktorid ja masinad;
- tööjõud, sh pereliikmete muu tulutoov tegevus.

Küsitlusmoment oli 10. juuni 2003. Masinate ja sõnnikuhoidlate kasutamise, maa niisutamise ning tööjõu andmeid küsiti küsitlusmomendile eelnenud 12 kuu kohta (10.06.2002–9.06.2003).

Andmete töötlemine

Küsitlusandmed koguti:

- juriidilistelt isikutelt posti teel ja
- füüsilistelt isikutelt individuaalse intervjuuna, mille käigus Statistikaameti küsitaja täitis küsitluslehe.

Välitöödel osales 42 küsitajat, 10 küsitajate koordinaatorit ja 2 üldkoordinaatorit, kes läbisid eelnevalt spetsiaalse ankeedikeskse õppe ja said juhendmaterjali. Kõigile küsitletavatele teatati kirja teel nende küsitaja andmed ja küsimused. Välitööd toimusid 10. juunist 10. augustini 2003.

Mittevastanud juriidiliste ja füüsiliste isikute majapidamisi oli 473 e 4,9% valimist, neist 167 puhul (1,7%) keeldusid küsitletavad vastamast ja 306 korral (3,2%) ei saadud valdajaga kontakti.

Andmete kontroll. Täidetud küsitluslehti kontrollisid koordinaatorid ja üldkoordinaatorid. Küsitlusandmed sisestati Statistikaameti andmebaasi ja kontrolliti selleks koostatud eritarkvara abil. Toimus aritmeetiline ja loogiline kontroll. Vajadusel kontakteeruti andmetöötluse perioodil uuesti küsitletava isikuga telefoni teel. Mittevastanud majapidamiste puhul kasutati nende kohta varasemate riiklike statistiliste vaatlustega kogutud andmeid ja/või administratiivandmeid.

Arvutati koondandmete kvaliteedinäitajad — suhtelised vead e variatsioonikordajad. Põhinäitajate suhtelised vead on alljärgnevas tabelis.

Näitaja	Suhteline viga, %
Põllumajandusmaa	0,6
Teravili	0,7
Kartul	1,9
Köögilvili	5,0
Puuvilja- ja marjakasvatus	3,7
Looduslik rohumaa	1,4
Veised	0,4
Sead	0,2
Lambad	5,6
Broilerid	0,1
Muud kanad ja kuked	0,6

Eesti taime- ja loomakasvatuse põhinäitajate suhteline viga ei ületa enamasti 6%. Andmeid, mille suhteline viga ületab 30%, ei ole avaldatud. Näiteks ei ole avaldatud väga väikestes kogustes kasvatatavate õli- ja kiulina kasvupindasid.

Koondandmed agregeeriti järgmistes lõigetes:

- maakond,
- majapidamise valdaja liik (juriidiline isik, füüsiline isik),
- juhi liik (ainult üldandmed),
- juhi põllumajanduslik ettevalmistus (ainult üldandmed),
- tootmisviis (ainult üldandmed),
- näitajate suurusklass.

Kogutud andmete ja standardkogutulu koefitsientide alusel arvutati majapidamiste majanduslik suurus ja leiti majapidamiste tootmistüüp. Üldandmed agregeeriti majapidamise majandusliku suuruse, tootmistüübi, põllumajandusmaa suuruse ja omandivormi järgi.

Taimekasvatuse näitajad agregeeriti põllumajandusmaa suurusklassi ja kasvupinna suurusklassi järgi. Loomakasvatuse näitajad agregeeriti karja ja lindla suurusklassi järgi. Tööjõu näitajad agregeeriti soo, vanuse ja tööaja järgi grupeerituna peretööjõuks, alalisteks töötajateks ja ajutisteks töötajateks.

Vaatluse tulemuste avaldamine. Vaatluse tulemused avaldatakse elektroonilises väljaandes viie peatükina (üldandmed, taimekasvatus, loomakasvatus, traktorid ja masinad ning tööjõud) ja detailsemalt Statistikaameti avalikus andmebaasis.

Andmete võrreldavus. Elektroonilises väljaandes on toodud võrdlused 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemustega. Selleks on põllumajandusloenduse tulemused ümber arvutatud 2003. aasta struktuuriuuringu majapidamise definitsioonist lähtudes.

Kui käsitletavaid andmeid 2001. aasta põllumajandusloendusel ei kogutud või definitsioon erines oluliselt 2003. aasta struktuuriuuringul kasutatust, siis võrdlust ei ole esitatud. Näiteks ei kogutud 2001. aasta põllumajandusloendusel andmeid mahepõllumajandusmaa ja ainuvaldaja pereliikmete muu tulutoova tegevuse kohta. Andmeid ühisomanduses olevate traktorite ja masinate kasutuse kohta koguti 2001. aasta põllumajandusloendusel murdarvudena (traktor või masin näidati omanduse osana). 2003. aasta struktuuriuuringul arvestati need traktorid ja masinad kui teistele kuuluvad. Definitsiooni erinevuse tõttu ei ole võrreldud ka majapidamiste muud tulutoovat tegevust.

Et teha võrreldavaks köögivilja ja viljapuude ning marjaaedade kasvupinnad, on 2001. aasta põllumajandusloenduse andmetes maasikate kasvupind üle viidud marjaaedade juurest köögivilja juurde.

Konfidentsiaalsete andmete käsitus. Avaldatakse ainult koodandmeid, mis välistab majapidamise identifitseerimise. Konfidentsiaalsed andmed on kaetud Eurostatis kasutatava meetodika järgi (tabelis on arvu asemel x). Et konfidentsiaalseid andmeid ei saaks välja arvutada, on lisaks kaetud ka lahtreid mittekonfidentsiaalsete andmetega.

Loendustulemuste ümardamise vahed väljundtabelites. Väljundtabelites on iga arv, kaasa arvatud “kokku”, ümardatud eraldi. Sellisel juhul ei erine iga avaldatud väärtus tegelikust väärtusest rohkem kui poole mõõtühiku võrra, kuid nende summa võib erineda “kokku” väärtusest. Vahe absoluutväärtus sõltub sellest, mitmeks alamhulgaks koondarv on jagatud.

MÕISTED JA SELGITUSED PEATÜKKIDE KAUPA

1. Üldosa

Põllumajanduslik majapidamine (edaspidi: majapidamine) — ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi ja:

- 1) kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- 2) kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks või mille majanduslik suurus on üks Euroopa suurusühik (ESÜ) või rohkem.

Ühte majapidamist võivad juhtida ka mitu isikut (nt pereliikmed) ühiselt. Majapidamise põhitunnused on kasumi ja kahjumi jagamine ning tööjõu ja masinate ühine kasutamine.

Põllumajandussaadused — teravili, kaunvili, kartul, söödajuurvili, linaseeme, linakiud, maitse- ja ravimtaimed, kõõgivil, kõõgiviljataimed, lilled, ehistaimed, rohusöödad, puuvili, aiamarjad, puu- ja põõsastikud (v.a metsamaal kasvatatavad metsapuuistikud), elusloomad ja -linnud, liha, piim, munad, vill, nahk, mesi ja vaha.

Majapidamise asukoht — majapidamise keskuse asukoht. Majapidamise keskus on valdaja elukoht majapidamise maadel või majapidamise hoonete (mida valdaja peab keskuseks) asukoht. **Kõik majapidamise maad ja loomad näidatakse keskuse asukohas, mis võib erineda maade ja loomade tegelikust asukohast.**

Majapidamise valdaja — isik, kelle tegeliku võimu all majapidamine on. Majapidamiste valdajad jagunevad füüsilisteks ja juriidilisteks isikuteks.

Majapidamise juht — isik, kes vastutab majapidamise igapäevase majandustegevuse ja tootmise juhtimise eest. Füüsilise isiku majapidamise juht on tavaliselt (kuid mitte alati) valdaja.

Majapidamise juhi põllumajanduslik ettevalmistus:

- praktilised kogemused — põllumajandusliku hariduseta;
- põllumajanduslik põhiettevalmistus — põllumajanduslik kutseharidus kutsekoolist, kutsekeskkoolist vms;
- täielik põllumajanduslik ettevalmistus — põllumajanduslik keskeri-, kutsekõrg- ja/või kõrgharidus.

Majapidamise maavaldus koosneb omanduses olevast maast, rendile võetud maast ja muust valdusest. Rendile antud maa ei ole omaniku valduses. Maavaldus jaguneb:

- kasutatav põllumajandusmaa (edaspidi: põllumajandusmaa),
- metsamaa,
- kasutamata põllumajandusmaa,
- muu maa.

Põllumajandusmaa — vaatlusaastal kasutatav põllumajandusmaa, st kasvatatavate-koristatavate kultuuride all olev maa.

Põllumajandusmaa jaguneb omandivormi järgi:

- **maaomand** — kinnistusraamatusse kantud maa,
- **rendile võetud maa** — kokkuleppe või rendilepingu alusel rendile võetud maa,
- **muu valdus** — kasutatav maa, millele maaomand on senini vormistamata.

Metsamaa — metsaga kaetud metsamaa ja metsata metsamaa.

Kasutamata põllumajandusmaa — maa, mida ajutiselt ei kasutata majanduslikel, sotsiaalsetel või muudel põhjustel; põllumaa on söötis (aastaid harimata), rohumaal ei niideta ega karjatata. Seda maad saab vajaduse korral kasutusele võtta tavaliste majapidamistes kasutatavate meetoditega.

Muu maa — hoonete, iluaedade, teede, karjäärade, veekogude all olev maa, viljatu maa (nõmm, raba) ja metsamarjakultuuride kasvupind.

Mahepõllumajanduslikud majapidamised tegelevad keskkonda säästva ja looduslikku tasakaalu säilitava põllumajandussaaduste tootmisega ning põllumajandussaaduste ja -toodete käitlemisega, mis vastab mahepõllumajanduse seaduse jt õigusaktide nõuetele. Mahepõllumajanduslik tootmine eeldab Taimetoodangu Inspektsiooni tunnustust (mahemärgi kasutusluba või registreeritud üleminekuage mahepõllumajanduslikule tootmisele).

Majapidamise muu tulutoov tegevus — majapidamise mittepõllumajanduslik tegevus, mis on majapidamisega otseselt seotud — kasutatakse majapidamise varasid (maa, hooned, masinad jm) või tooteid.

Majapidamiste võrdlemisel kasutatakse Euroopa Liidus rakendatavat majapidamiste klassifitseerimist sarnastesse rühmadesse majandusliku suuruse ja tootmistüübi järgi.

Majapidamise majanduslikku suurust iseloomustab standardkogutulu. Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe. Standardkogutulu arvutamisel taimekasvatases lahutatakse kogutoodangu väärtusest seemne, väetise, taimekaitsevahendite maksumus, toodangu kuivatuskulud ja muud muutuvkulud. Loomakasvatases lahutatakse standardkogutulu arvutamisel kogutoodangu väärtusest sööda maksumus ja muud muutuvkulud. Toodangu väärtuse hulka kuuluvad ka toodanguliigile makstavad otsetoetused.

Standardkogutulu arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja nn standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. Standardkogutulu koefitsiendid arvutatakse toodanguliikide kaupa, keskmisena ühiku kohta — taimekasvatases ühe hektari ja loomakasvatases ühe looma kohta. Koefitsiendid arvutatakse kolme aasta keskmisena ja neid korrigeeritakse periooditi. 2003. aasta struktuuriuuringu ettevalmistamisel ja tulemuste analüüsil on kasutatud 1999. aasta standardkogutulu koefitsiente, mis on arvutatud Jänedä Öppe- ja Nõuandekeskuses põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi andmete, statistiliste andmete ja eksperthinnangute alusel ning mis on määratud aastate 1998–2000 keskmisena.

Põllumajandusliku majapidamise standardkogutulu leidmiseks korrutatakse loomade arv ja hektarite hulk vastavate standardkogutulu koefitsientidega ja summeeritakse tegevusharude standardkogutulud. Teiste riikide andmetega võrreldavuse saavutamiseks esitatakse majanduslik suurus Euroopa suurusühikutes — ESÜ-des. Üks ESÜ võrdub 1200 euroga (18 768 krooniga).

Majapidamise tootmistüüp määratakse toodanguliigi standardkogutulu osatähtsuse järgi majapidamise summaarses standardkogutulul. Tootmistüübid jagunevad neljaks tasemeks: üldtüübid (9 tüüpi), peamised tüübid (17 tüüpi), eritüübid (50 tüüpi) ja eritüüpide alajaotised (70 tüüpi). Kasutatakse ka üldtaseme agregeeritud gruppe: taimekasvatus, loomakasvatus, segapõllumajandus. Selles kogumikus on kasutatud üldtüüpe ja üldtaseme agregeeritud gruppe.

2. Taimekasvatus

Põllumajandusmaa jaguneb kasutuse järgi:

- põllumaa,
- koduaiad oma tarbeks,
- looduslik rohumaa,
- puuvilja- ja marjakasvatuse all olev maa,
- puukoolid.

Põllumaa — regulaarselt vastavalt külvikordadele töödeldav maa.

Põllumaa jaguneb:

- teravilja (nisu, rukis, oder, kaer, segavili e teravilja segu ilma kaunviljata, muu teravili) kasvupind tera saamiseks;
- kaunvilja (hernes, põlduba ja lupiin, muu kaunvili, sh tera- ja kaunvilja segu) kasvupind tera saamiseks;
- kartuli kasvupind;
- söödajuurvilja (v.a seemnekasvatus müügiks) kasvupind;
- tehniliste kultuuride (raps ja rüps, õli- ja kiulina, ravim- ja maitsetaimed) kasvupind;
- köögivilja ja maasikate kasvupind avamaal ja madala katte all;
- lillede ja ehistaimede kasvupind avamaal ja madala katte all;
- katmikköögivilja (kogu kasvuperioodi või enamiku sellest klaasi, elastse või jäiga plastiga kaetud statsionaarsetes kasvuhoonetes asuv köögivilja) kasvupind;
- katmiklilled ja -ehistaimed (kogu kasvuperioodi või enamiku sellest klaasi, elastse või jäiga plastiga kaetud statsionaarsetes kasvuhoonetes asuvad lilled ja ehistaimed) kasvupind;
- söödakultuuride (külvikordade süsteemis kuni viie aasta kestel karjatamiseks, heinaks või siloks kasvatatavad rohhtaimed) — mitmeaastaste heintaimede (lühiajaline rohumaa), maisi ja muu roheline sööda (k.a teravili ja kaunvili haljasmassiks) kasvupind;
- müügiks kasvatatava seemne (v.a tera- ja kaunviljaseeme, kartuli- ja õliseeme) alune pind;
- kesa, haljasväetistaimede kasvupind (tavaliselt terveks koristusaastaks taastuma jäetud maa) — must ja roheline kesa.

Koduaed — majapidamise muust maast eraldi käsitletav maa, kus aiasaadusi kasvatatakse oma pere tarbeks (saadusi müüakse ainult siis, kui neid jääb üle). Koduaedade hulka ei kuulu iluaiad (pargid, muruplatsid).

Looduslik rohumaa — külvikordade süsteemis mitteolev maa, mida kasutatakse haljasmassi või heina tootmiseks või karjatamiseks (taimestik kasvab külvatuna või isekülvina). Loodusliku rohumaa hulka kuulub ka mitmeaastaste heintaimede pind, mida on kasutatud viis aastat või kauem.

Puuvilja- ja marjakasvatus — viljapuude ja aiamarjakultuuride (v.a maasikad, metsamarjakultuurid, oma tarbeks koduaias kasvatatavad viljapuud ja marjapõõsad) kasvatus.

Puukool — pind, kus avamaal kasvatatakse puu-, viljapuu-, marjapõõsa- või ehistaimestikuid aeda, parki jm istutamiseks (v.a metsamaal oma tarbeks kasvatatavad puuistikud).

Korduskülvide pind — pind, kuhu on vaatlusaastal külvatud saagi saamiseks kaks korda (v.a korduskülvid koduaias, ainult köögivilja kasvatamiseks ette nähtud maal ja katmikkuultuuride korduskülvid).

Niisutatav pind — 12 kuu jooksul vähemalt korra niisutatud pind (v.a kastmine kasvuhoonetes ja koduaias).

3. Loomakasvatus

Majapidamiste loomad on registreeritud 2003. aasta 10. juuni seisuga.

Sõnnikuhoidlad — 12 kuu jooksul kasutatud kuiv- ja vedelsõnnikuhoidlad ning lägahoidlad.

Sõnnikuhoidla maksimaalne kasutamise aeg kuudes näitab, mitu kuud saab majapidamises toodetud sõnnikut hoidlat tühendamata säilitada.

4. Traktorid ja masinad

Traktorid ja masinad — 12 kuu jooksul põllumajanduses kasutatud, valdajale kuuluvad traktorid ja masinad ning teistele kuuluvad traktorid ja masinad. Teistele kuuluvateks loetakse ka kahe või enama majapidamise ühisomanduses olevad traktorid ja masinad.

Traktorid — kõik vähemalt kaheteljelised traktorid. Traktorid jagunevad võimsusklassi järgi: <40 kW, 40–<60 kW, 60–<100 kW ja ≥100 kW.

Mootorkultivaatorid ja -reavahekultivaatorid, mootorfreesid ja -niidukid — üheteljelised mootorseadmed või nendega sarnased telgedeta seadmed (peamiselt aiandusega tegelevates ja väikestes majapidamistes kasutatavad masinad).

Tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinad — liikur- või traktoriga järeelvetavad kombainid ning muud tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinad.

Muud koristusmasinad — liikur- või traktoriga järeelvetavad masinad kartuli, suhkrupeedi ja söödakultuuride (sh heina) koristamiseks. Kui koristusel kasutatakse järjestikku mitmeid erinevaid mehhanisme, märgitakse need ühe koristusmasinana.

5. Tööjõud

Töö majapidamises ehk talutöö — iga töö, mis on seotud põllumajandussaaduste tootmise, säilitamise või nende tootmist puudutavate tegevustega.

Talutöö on: organiseerimine ja juhtimine (ost, müük, arvestus jms), põllutöö, loomakasvatus, põllumajandussaaduste ladustamine, töötlemine ja turustamine ettevalmistamine (pakkimine jms), majapidamise tööjõuga tehtud transporttöö, põllumajandusliku tootmisega seotud ja sellest eraldamatud tegevusalad.

Talutööna ei arvestata töid, mis ei ole seotud majapidamise põllumajandusliku tootmisega (nt kodutööd), põllumajanduslikust tootmisest eraldatavaid tegevusalasid ja mujalt tellitud teenustöid (kolmanda poole palgatud töötajate lepingulisi töid) ning vastastikuse abistamise korras tehtud töid.

Tööjõud — 12 kuu jooksul talutööd teinud vähemalt 17-aastased valdaja pere liikmed, alalised ja ajutised töötajad.

Peretööjõud — ainuvaldaja, ainuvaldaja abikaasa ja ainuvaldaja muud pereliikmed.

Alaline töötaja — majapidamises töötav ja selle eest tasu saav isik, kes ei ole ainuvaldaja või tema pereliige ja kes on töötanud viimase 12 kuu jooksul iga nädal olenemata töönädala pikkusest.

Püsitööjõud — peretööjõud ja alalised töötajad.

Ajutine töötaja — majapidamises lühiajaliselt töötav isik, kes saab selle eest tasu ja kes ei ole töötanud majapidamises viimase 12 kuu jooksul iga nädal.

Tööaeg — majapidamises tegelikult töötatud aeg.

Täistööaeg — töötamine majapidamises 12 kuu jooksul 1800 tundi (225 tööpäeva, igas 8 tundi). **Aastatööühik** (ATÜ) on 1800 töötundi.

Ainuvaldaja pereliikmete muu tulutoov tegevus — pereliikmete mittepõllumajanduslik tegevus oma majapidamises (majutusteenused jm) või teises majapidamises või äriühingus töötamine (ka talutöö), mille eest saadakse tulu (palk, kasum, tasu natuuras vms). Arvesse ei lähe oma majapidamise tegevusest eraldamatud mittepõllumajanduslikud tegevusalad.

Muu põhitegevus — tegevus, mis võtab rohkem aega kui talutöö vaadeldavas majapidamises. Kui isik ei tööta majapidamises, on igasugune muu tulutoov tegevus põhitegevus.

Muu kõrvaltegevus — tegevus, mis võtab vähem aega kui talutöö vaadeldavas majapidamises. Kui isik töötab peamiselt majapidamises, on igasugune muu tulutoov tegevus kõrvaltegevus.

FOREWORD

Since 1966 the series of farm structure surveys (hereinafter FSS) are carried out on a Community basis at least every ten years in a form of a census and between the censuses usually in a form of a sample survey.

The Statistical Office conducted the first agricultural census in the re-independent Estonia in July 2001. Great changes have taken place in agriculture after Estonia regained its independence. To determine the agricultural production potential for Estonia, the agricultural census covered both operating and non-operating agricultural holdings as well as household plots. Besides the needs of the Estonian users, the requirements established to the European Union FSS were taken into account.

The 2003 FSS was conducted as a sample survey based on the list of official statistical surveys confirmed by the Government of the Republic. The survey covered 9,600 agricultural holdings. The reference date of the survey was 10 June 2003. The survey was conducted according to the methodology developed by the Statistical Office of the European Communities (Eurostat).

Statistical unit is the **agricultural holding** (hereinafter holding), which is a single unit both technically and economically, which has single management and which produces agricultural products, where:

- there is at least one hectare of utilised agricultural land or
- there is less than one hectare of utilised agricultural land but agricultural products are produced mainly for sale or economic size of the holding is at least one European Size Unit (ESU) *.

Different from the Agricultural Census, non-operating holdings and small production units were not included in the FSS. In order to ensure the comparability of the 2003 FSS data with the results of the 2001 Agricultural Census, the latter were recalculated on the basis of the definition of a holding used in the 2003 FSS.

The 2003 FSS questionnaire included 129 questions. The questionnaire, which excluded some indicators used in the European Union Member States but non-significant for Estonia, had been approved by Eurostat. To meet national needs, five questions concerning the land tenure and number of computers had been added.

The results of the survey are published in five chapters: general data, crop production, livestock farming, tractors and machinery, labour force. The general data present information on the structure of holdings by economic size and size of agricultural area, holdings by type of ownership of agricultural land, main indicators of organic farming, agricultural training of managers of holdings, types of farming in holdings and other gainful activities of holdings. Efficiency of agricultural production by economic size of the holding has been analysed and comparisons have been drawn with the EU Member States. The chapter on labour force deals with the other gainful activity of sole holder's family members.

Due to differences in the definition, the data for tractors and machinery are not comparable with those collected in the 2001 Agricultural Census.

The 2003 FSS was a sample survey, therefore the data, the relative error of which exceeds 30%, are not published. Aggregated data are published in a way, which precludes the identification of holdings. Data confidentiality issues are dealt with in the chapter of methodology, where the survey methodology and definitions by chapters have been presented.

All the results of the survey will be published in the public database of the Statistical Office in the 2nd quarter of 2004. The database can be found on the web site of the Statistical Office www.stat.ee under the heading "Statistics".

---

* The European Size Unit (ESU) is equal to the value of the standard gross margin of 1,200 euros (18,768 kroons). Standard gross margin is the difference of the holding's output and the value of specific costs, calculated on the basis of crop area, number of livestock and SGM coefficients.

1. GENERAL DATA

1.1. Structure and average size of holdings

According to the 2003 Farm Structure Survey (hereinafter FSS) data, in Estonia there are about 37,000 agricultural holdings, which is a third less than in 2001.

The number of holdings has decreased by 32.7%, mainly on account of small holdings. Regardless of the decrease in the number of small holdings (economic size less than 2 ESU) by 16,206 (91% of the total decrease), they still account for a very large proportion of holdings (82.4%). The number of medium-sized holdings (economic size 2–16 ESUs) has fallen by 1,774 down to 15.1%. The number of large holdings (economic size over 16 ESUs) has grown by 111 and their proportion increased from 1% to 2.5%.

Different from the great decrease in the number of holdings, the utilized agricultural area (hereinafter agricultural area) and the economic size of holdings has decreased less — 6.4% and 7.6%, respectively. These changes together have contributed to the significant increase in the average agricultural area per holding and in the average economic size (standard gross margin) per holding. The average agricultural area per holding is 21.6 hectares (38.9% more than in 2001) and the average economic size per holding is 3.4 ESUs (37.2% more than in 2001). On the other hand, the standard gross margin per 100 hectares of agricultural area has remained unchanged.

Holdings of natural persons are predominantly (84%) small, the situation is the reverse in the case of legal persons. Holdings of legal persons account for 2.1% of the total number of holdings, however, they use 41.3% of the agricultural area and they produce over a half of the standard gross margin of holdings (51.5%). Holdings of legal persons have at their disposal, on an average, 419.8 hectares of agricultural land and holdings of natural persons have at their disposal 12.9 hectares of agricultural land, the average economic size of holdings was 82.8 ESUs and 1.7 ESUs, respectively.

1.2. Land use

In 2003 holdings had at their disposal 1.2 million hectares of land, of which 67.7% was agricultural land, 5.1% was unutilized agricultural land, 21.9% was wooded land and 5.3% was other land.

In two years, together with the decrease in the agricultural area, also the unutilized agricultural land (17%), wooded land (18.6%) and other land (15.8%) as well as the total land tenure decreased. There were no significant changes in the proportion of the types of land tenure.

The agricultural area in holdings of natural persons accounts for slightly over half of their land tenure (56.8%), unutilized area makes up 6.3%, wooded land makes up about a third (30.4%) and other land forms 6.5%. Holdings of natural persons have at their disposal a total of 70% of the land tenure of all holdings: 58.7% of the agricultural area of holdings, 86.4% of unutilized agricultural area, 96.8% of the wooded area and 87.1% of other land. The land tenure of legal persons is predominantly that of agricultural area (93.1%). The remaining land tenure of legal persons divides more or less equally between unutilized agricultural area, wooded area and other land.

1.3. Agricultural area

According to the 2003 FSS, the agricultural area of almost three quarters of holdings was smaller than 10 hectares.

Compared to the 2001 Agricultural Census, the number of holdings with the area of less than 10 hectares fell by 15,167 and their proportion has decreased from 75.2% to 70.5%. The number of holdings with the agricultural area of 10–<50 hectares has decreased by 2,929, however, their share has increased from 21.3% to 23.7%. The number of holdings with the agricultural area of over 50 hectares has grown by 243 and their share has increased from 3.5% to 5.8%.

12.1% of the agricultural area belongs to holdings the agricultural area of which is less than 10 hectares. The average agricultural area per such holding is 3.7 hectares. At the same time, the largest proportion or 65.8% of the agricultural area belongs to holdings, which have over 50 hectares of agricultural area, on an average, 244.4 hectares per holding. Compared to 2001, the agricultural area at the disposal of large holdings (with over 50 hectares of agricultural land) has increased on account of small holdings (with less than 10 hectares of agricultural land).

Same as by economic size, holdings of natural and legal persons divide by size of agricultural area very differently. The agricultural area of most of the holdings of natural persons (71.6%) is smaller than 10 hectares. The situation is the opposite in the case of holdings of legal persons — the agricultural area in the majority of these holdings is 50 hectares or more (71.5%). The average size of the agricultural area of these holdings is 622 hectares.

1.4. Type of ownership

In 2003, 43.2% of the total agricultural area belonged to holders and 45.6% was rented. Other agricultural land (mostly land possession definitively not formalised) made up only 11.2%.

Compared to 2001, there were no significant changes in the distribution of agricultural area by type of ownership. Only 15% of the agricultural area used by legal persons is in their ownership, while 62.9% of the agricultural area used by natural persons is owned by them.

In the case of 84.2% of holdings with agricultural land, all agricultural land was owned by its holder (owner farmed holdings), they had at their disposal 31.7% of the agricultural area. The agricultural area of 3.3% of holdings was rented (tenant farmed holdings), such holdings used 9.9% of the agricultural area. 12.4% of holdings used both their own as well as rented agricultural land (share farmed holdings), they had at their disposal the largest part, i.e. 58.3% of the agricultural area.

The average agricultural area is considerably larger in share and tenant farmed holdings than in owner farmed holdings. In 2003 the agricultural area of a share farmed holding was on an average 12.5 times larger than that of owner farmed holding, and 8 times larger in tenant farmed holdings.

Compared to 2001, both the number and agricultural area of owner as well as tenant farmed holdings have decreased. The number of share farmed holdings has remained stable and their agricultural area has even grown by 30.6% in two years.

1.5. Organic farming

The number of holdings practising organic farming and their agricultural area has almost doubled compared to 2001. Holdings with organic farming accounted for 2% of the total number of holdings in 2003.

Of the agricultural area of holdings practising organic farming, 30.9% is the agricultural land with an ecolabel, 47.1% is the land in conversion to organic production and 22% is the ordinary agricultural land. 41.3% of holdings, which practice organic farming, are also engaged in organic livestock production.

1.6. Managers of holdings

72.9% of managers of holdings have only practical experience, their holdings contribute 35.4% to the standard gross margin. 11.6% of managers of holdings have a basic agricultural training, their holdings contribute 9.2% to the standard gross margin. Only 10.4% of managers of holdings have a full agricultural training, on the other hand, their holdings produce over half (55.4%) of the standard gross margin.

The majority of managers of holdings of natural persons (73.8%) have only practical experience. The situation is the opposite in the case of the managers of holdings of legal persons — 60.4% of them have a full agricultural training.

As a rule, large holdings are managed by persons who have received a full agricultural training. The average economic size of these holdings in 2003 exceeded over 7 times that of holdings managed by persons who had only practical experience.

Holdings of natural persons are, as a rule, managed by sole holders (95%), less frequently by the spouse (1.5%) or another family member of the sole holder (2.9%) or a person who is not a member of the family (0.6%). Compared to 2001, there have been no significant changes in the distribution of managers.

1.7. Type of farming in holdings

Type of farming of the holding is determined on the basis of contributions of different types of products to the total standard gross margin of the holding.

14.6% of holdings are specialised in crop production and 19.3% are specialised in livestock farming. The majority of holdings (61.1%) are engaged in mixed production.

Compared to 2001, there have been no significant changes in the distribution of holdings by type of farming.

Different from holdings of natural persons, the holdings of legal persons are mainly specialised in crop or livestock farming, only 16.3% of such holdings are engaged in mixed farming.

The average economic size and the average agricultural area of holdings, which are specialised in crop and livestock farming, are considerably larger than of holdings engaged in mixed farming. Holdings specialised in crop production produce 20.9% of the standard gross margin and their average economic size is 4.9 ESUs. Holdings specialised in livestock farming produce 41.6% of the standard gross margin and their average economic size is 7.4 ESUs. Holdings with mixed farming contribute 37.5% to the standard gross margin and their average economic size is only 1.9 ESUs. Thus, the average economic size of holdings specialised in crop and livestock farming is, respectively, 2.6 times and 3.9 times larger than of holdings with mixed farming. Also there is almost a threefold difference between the average size of the agricultural area of specialised holdings and holdings with mixed farming.

1.8. Other gainful activity of holdings

In 2003, 7.5% of holdings had other gainful activity (tourism, handicraft, processing of own products, wood processing, aquaculture, production of renewable energy and contractual work). Over one third of holdings of legal persons were engaged in other gainful activity.

1.9. Efficiency of agricultural production

Working time per 100 hectares of agricultural area is considerably different in large and small holdings. The working time is almost three times longer in small holdings compared to large ones. Moreover, there is an over tenfold difference in the number of permanent labour force per 100 hectares of agricultural area, thus, persons employed in small holdings work mostly part-time. The situation, however, is the opposite in the case of the standard gross margin — in the case of large holdings, the standard gross margin per 100 hectares of agricultural area exceeds that of small holdings one and a half times.

Also the standard gross margin per annual work unit is considerably higher in large holdings, giving evidence of the more efficient use of the labour force. In 2003 the standard gross margin per annual work unit in large holdings exceeded that of small holdings over four times.

1.10. Comparison with the European Union Member States

The agriculture of Estonia forms only a very small proportion of that of the European Union. The average general indicators of holdings of the European Union differ greatly by countries, however, they are still comparable with those of Estonia. The average indicators are most of all influenced by the Mediterranean countries with a large number of holdings, lots of employed persons and small area of agricultural land per holding.

The differences between the distribution of holdings by size of utilised agricultural area in Estonia in 2003 and in the European Union in 2000 are insignificant. Only the proportion of large holdings, the area of which is over 50 hectares, is about 3% larger and the proportion of medium-sized holdings is correspondingly smaller in the European Union.

The average agricultural area per holding varies within the borders of the European Union over 15 times ranging from 4.4 hectares in Greece to 67.7 hectares in the United Kingdom. The average agricultural area of holdings in Estonia at 21.6 hectares exceeds that of the average of the European Union by 15%.

The average economic size per holding in the European Union is the largest in the Netherlands (89.6 ESUs) and the smallest in Greece (6.3 ESUs). Different from the average agricultural area, the average economic size of holdings in Estonia is very small — only 54% of the average economic size of holdings in Greece.

The average working time per holding in the European Union is the longest in the Netherlands (2.02 AWUs) and the shortest in Italy (0.63 AWUs). The average working time of holdings in Estonia (1 AWU) is almost equal with that of the average of the European Union, however, still exceeding it by 11%.

The working time per 100 hectares of agricultural area is longer in the Mediterranean countries of the European Union and in the Netherlands (16.36 AWUs in Greece, 13.56 AWUs in Portugal, 10.33 AWUs in Italy and 10.10 AWUs in the Netherlands). The working time per 100 hectares of agricultural area is the shortest in the United Kingdom (2.11 AWUs). The average working time per 100 hectares of agricultural area of holdings in Estonia is almost equal with that of the average of the European Union, though remaining 12% below the average.

The standard gross margin per annual work unit in the European Union is the highest in Denmark (53.7 ESUs) and the lowest in the Mediterranean countries and Austria (5.1 ESUs in Portugal, 8.8 ESUs in Greece, 12.5 ESUs in Austria and 14.1 ESUs in Italy). Same as the average standard gross margin per holding, the standard gross margin per annual work unit of holdings in Estonia is very small — 66.7% of that of holdings of Portugal, which holds the last place in the European Union with respect to this indicator.

The average agricultural area and the working time per holding as well as the working time per 100 hectares of agricultural area in Estonia are close to the average of the European Union. At the same time, the standard gross margin per holding (the average economic size per holding) and the standard gross margin per annual work unit remain below the average of the European Union. This is mainly due to low buying-up prices and agricultural subsidies in Estonia.

2. CROP PRODUCTION

2.1. Use of agricultural land

In 2003 holdings had at their disposal 795,640 hectares of agricultural land, of which the arable land formed the largest proportion (67.3%). 250,396 hectares (31.5%) was under natural grassland and 9,689 hectares (1.2%) was other agricultural land (fruit and berry plantations, nurseries, kitchen gardens). 79.5% of holdings had arable land, 80.3% had natural grassland and 86.3% had other agricultural land. The largest proportion of agricultural land (56.7%) belonged to holdings the area of agricultural land of which was 100 hectares or more.

Compared to 2001, the area of agricultural land has decreased by 54,613 hectares or 6.4%. The arable land has decreased by 43,998 hectares or 7.6%, the natural grassland area has decreased by 5,317 hectares or 2.1% and the other agricultural area has decreased by 5,299 hectares or 35.4%. On the other hand, the average area of arable land per holding grew from 13 hectares in 2001 to 18.3 hectares in 2003 (9 hectares per holding of natural persons and 441.1 hectares per holding of legal persons) and the average area of natural grassland grew from 5.8 hectares to 8.5 hectares.

In 2003 holdings of natural persons had 58.7% and holdings of legal persons had 41.3% of the agricultural land. Of the agricultural land of natural persons, 55.2% was arable land, 42.8% was natural grassland and 2% was other agricultural land. In holdings of legal persons, arable land formed the largest proportion (84.5%), natural grassland covered 15.3% and other agricultural land made up 0.2%.

Cereals and legumes were grown on 262,440 hectares (49% of the arable land), fodder crops were grown on 182,817 hectares (34.1%), industrial crops were grown on 46,733 hectares (8.7%), potatoes were grown on 12,554 hectares (2.3%) and other crops were grown on 4,411 hectares (0.9%). 5% of the arable land (26,599 hectares) was fallow land. Compared to 2001, the proportion of cereals, legumes and industrial crops has increased, while that of potatoes has decreased.

2.2. Cereals

In 2003, 14,122 holdings or 38.4% of holdings, which owned agricultural land, grew cereals on a total of 258,207 hectares (18.3 hectares per holding). Almost half of the cereals was that of barley (49.3%), followed by wheat (26%) and oats (13.9%).

Compared to 2001, the number of holdings growing cereals has decreased 30.3% and the sown area of cereals has decreased by 10,434 hectares or 3.4%. The sown area of wheat has increased 19.8% and the sown area of other cereals has grown 25.4%. The sown areas of rye, barley and oats have decreased 23.1%, 5.1% and 26.2%, respectively.

In 2003 the sown area of cereals in holdings of natural and legal persons was more or less of the same size.

In 2003, the largest proportion (59.7%) of cereals was grown in holdings where the sown area of cereals was 100 hectares or more. Compared to 2001, the share of such holdings has increased.

2.3. Legume crops

In 2003, 862 holdings grew legumes on a total of 4,233 hectares (on an average, 4.9 hectares per holding). Peas, field beans and lupins covered the largest proportion of the growing area (94.9%). Compared to 2001, the number of holdings growing legumes has decreased by 6.3%, however, the growing area of legumes has increased by 22%. 70% of legumes were grown in holdings of natural persons and 30% were grown in holdings of legal persons.

The largest proportion (59.5%) of legumes in 2003 was grown in holdings where the growing area of legumes was 10 hectares or more. Compared to 2001, the share of such holdings has decreased.

2.4. Potatoes

In 2003, 24,961 holdings grew potatoes on a total of 12,554 hectares. Compared to 2001, the number of holdings growing potatoes has decreased by 34.1% and the area of potatoes grown in holdings has decreased by 21.9%. Natural persons grow the largest proportion of potatoes, in 2003 they used 91.3% of the area under potatoes, the average area under potatoes was 0.5 hectares per holding. The average area under potatoes per holding of a legal person was considerably larger — 9.6 hectares.

In 2003 half of potatoes were produced in holdings where the growing area of potatoes was up to 1 hectare, however, compared to 2001, their share had decreased from 57.5% to 50.5%. 26.2% of potatoes was grown in holdings where the growing area of potatoes was 1–<5 hectares, this indicator had remained practically unchanged (26.4% in 2001). Holdings where the growing area of potatoes was larger than 5 hectares grew 23.3% of potatoes (15.9% two years earlier).

2.5. Industrial crops

In 2003, 973 holdings grew industrial crops on a total of 46,733 hectares. Rape and turnip rape accounted for the largest proportion of these crops. Compared to 2001, the proportion of holdings growing industrial crops was almost the same, however, the growing area had increased by 19,248 hectares or 70%. In 2003 the average growing area of industrial crops per holding was 48 hectares — 20 hectares larger than in 2001. The average growing area of industrial crops was 27 hectares per holding of natural persons and 119.1 hectares per holding of legal persons.

Both in 2001 and 2003, the largest proportion of industrial crops was grown in holdings where the growing area of these crops was 30 hectares or more. The proportion of such holdings has increased from 79.8% to 84.8%.

2.6. Vegetables

In 2003, 3,536 holdings grew vegetables on a total of 2,595 hectares, of which 97.9% were grown outdoors and under low coverage and 2.1% were grown in greenhouses. Compared to 2001, the number of holdings growing vegetables has decreased by a half, while the growing area has increased by 267 hectares or 11.5%. Vegetables are mainly grown in holdings of natural persons (86.8% of the growing area), on an average, 0.65 hectares per holding. The average growing area of vegetables per holding of legal person was 4 hectares.

In 2001 the largest proportion (53.3%) of outdoor vegetables was grown in holdings where the growing area of vegetables was smaller than one hectare, however, by 2003 their share had decreased to 23.5%. Growing of vegetables on larger areas has increased.

2.7. Flowers and ornamental plants

In 2003, 109 holdings grew flowers and ornamental plants on 45 hectares. Compared to 2001, the number of such holdings had decreased almost three times, and the area under plants was by a third smaller.

2.8. Forage crops and fodder roots

In 2003, 1,077 holdings grew fodder roots on a total of 229 hectares. Forage crops were grown in 8,956 holdings on a total of 182,817 hectares, of which the largest area (95.6%) was under temporary grass. Compared to 2001, the number of holdings growing fodder roots has decreased more than three times and the area under fodder roots has decreased six times. The number of holdings growing forage crops has decreased by almost half and the area under forage crops has decreased by one fifth.

Both in 2001 and 2003 the largest proportion of forage crops was grown in holdings where the growing area of forage crops was 50 hectares or more. The number of such holdings had increased from 68.3% to 74.7%.

2.9. Seed growing

In 2003, 68 holdings were engaged in seed growing on a total of 1,541 hectares. Compared to 2001, the number of such holdings has fallen over three times, however, the area under seed growing has decreased only 13%.

2.10. Fallow land

In 2003, 3,495 holdings had a total of 26,599 hectares of fallow land. Compared to 2001, the number of holdings with fallow land has decreased by 41.7% and the area under fallow has decreased by 4,577 hectares or 14.7%. The largest part (75.1%) of the fallow land is in holdings of natural persons — on an average 6 hectares per holding. Holdings of legal persons have on an average 43.9 hectares of fallow land.

3. LIVESTOCK FARMING

3.1. Livestock farming in holdings

In 2003 there were 22,776 holdings with livestock, which formed 61.8% of the total number of holdings. Compared to 2001, the number of holdings with livestock has decreased by almost one third. At the same time, the number of cattle has fallen only by 0.2%. The number of pigs, sheep and goats has grown by 9.4%, 8.8% and 8.9%, respectively, and the number of poultry has grown by 3%. There has also been a considerable increase in the average number of livestock and poultry per holding as well as in the proportion of large holdings engaged in livestock farming. As an exception, the number of swarms of bees has decreased by more than a third.

3.2. Cattle

In 2003 there were 14,547 holdings with cattle, the average number of cattle per holding was 19. 39.2% of the cattle were in holdings of natural persons (the average number of cattle per holding was 8), 60.8% of the cattle were in holdings of legal persons (the average number of cattle per holding was 489). Compared to 2001, the total number of cattle has decreased only by 488 or 0.2%. More significant is the decrease in the number of dairy cattle by 5,375 dairy cows or 4.3%. However, the proportion of dairy cows in the cattle has decreased little — from 45.6% to 43.7%.

In 2003 there was dairy cattle in 12,397 holdings with, on an average, 10 dairy cows per holding. Compared to 2001, the number of holdings with dairy cows has decreased by 28.3% and the average number of dairy cows per holding has increased by three.

Almost two thirds of the dairy cattle were in holdings with 100 or more dairy cows. The proportion of such holdings has grown from 56.8% in 2001 to 63.5% in 2003. The growth has occurred on account of small holdings with 1–9 dairy cows, the proportion of which has decreased from 24.4% to 17.2%.

3.3. Sheep and goats

In 2003 there were sheep in 3,242 holdings and the average number of sheep per holding was 14. The majority of sheep (92.7%) were kept in holdings of natural persons, 7.3% of the sheep were in holdings of legal persons. Compared to 2001, the number of holdings keeping sheep has decreased by 32.2%, while the number of sheep has grown by 3,783 or 8.8%. The average number of sheep per holding has grown by five.

In 2003 goats were kept in 1,283 holdings and the average number of goats per holding was four (three goats in 2001). Almost all the goat farming is performed by holdings of natural persons, which kept 99.5% of goats. Only 0.5% of goats were in holdings of legal persons. Compared to 2001, the number of holdings keeping goats has decreased 14.9%, while the number of goats has increased by 358 or 8.9%.

The majority of sheep were farmed in holdings with on an average of 10–99 sheep. Compared to 2001, the proportion of holdings with 100 or more sheep has grown most — from 13.9% to 22.9%. The proportion of holdings with 10–99 sheep has grown from 52.3% to 60.2%. Holdings with a large or medium-sized herd of sheep have increased on account of holdings with a small number of sheep (size of the herd 1–9 heads) where the number of sheep has fallen almost twice and the proportion of which has decreased from 33.8% to 16.8%.

Almost two thirds of goats were in holdings with 1–9 goats. Compared to 2001, their share had decreased from 80.8% to 65.6%.

3.4. Pigs

In 2003 there were pigs in 7,674 holdings, the average number of pigs per holding was 47. The majority of pigs (85.2%) were in the holdings of legal persons, 14.8% of pigs were in the holdings of natural persons. Compared to 2001, the number of holdings with pigs has decreased by 34.1%, while the number of pigs has increased by 30,775 or 9.4%. The average number of pigs per holding has increased considerably — by 19 or 66.2%. Of the total number of pigs, 34.9% were piglets, 9.3% were breeding sows and 55.7% were other pigs.

The majority of pigs (79.9% in 2003) were in holdings with 1,000 or more pigs. Compared to 2001, the proportion of such holdings has increased by 7.1%. This has occurred on account of holdings with a smaller number of pigs. The proportion of holdings with 1–99 pigs has decreased almost one and a half times — from 13.5% to 8.8%, and the proportion of holdings with 100–999 pigs has decreased from 13.7% to 11.3%.

3.5. Poultry

In 2003 poultry were kept in 15,450 holdings, the average number of birds per holding was 147. The largest proportion of poultry (85.6%) were farmed in holdings of legal persons, 14.4% of poultry were in holdings of natural persons. Compared to 2001, the number of poultry-farming holdings has decreased by 34.2%, on the other hand, the number of poultry has increased by 66,450 or 3%. The average number of poultry per holding has grown by more than one and a half times — by 53 or 56.6%. Of the total number of poultry, 99.2% were hens and cocks, of which 45.1% were broilers and 54.1% were laying hens. Compared to 2001, the number of broilers has increased by 409,584 or 66.5%. The number of laying hens has decreased by 321,380 or 20.7%, however, they still outnumber the other poultry.

The majority of the poultry (88.6% in 2003) was farmed in holdings with 1,000 or more birds. Compared to 2001, the proportion of such holdings has grown by 5.5%. This has taken place on account of smaller holdings (with less than 100 birds), the proportion of which has decreased from 15.1% to 10.1%. The proportion of holdings with 100–999 birds was small both in 2001 (1.6%) and 2003 (1.3%).

3.6. Other domestic animals

In 2003 there were horses in 1,482 holdings. The majority (85.5%) of horses were in holdings of natural persons, 14.2% were in holdings of legal persons. Compared to 2001, the number of holdings with horses has decreased by 25%, however, the number of horses has grown by 1.7%.

In 2003 there were doe-rabbits in 1,674 holdings. Doe-rabbits are mainly kept in holdings of natural persons (99.3% of the total number). Compared to 2001, the number of holdings keeping doe-rabbits has decreased considerably — by 41.5%. The number of doe-rabbits has fallen by 22.2%.

In 2003, 20,334 holdings kept bees. Bees are mainly kept in holdings of natural persons (95.4% of swarms of bees). Compared to 2001, there has been a great decrease — the number of bee-keeping holdings has decreased by almost a half (47.3%) and the number of swarms of bees has fallen by more than a third (38.8%).

3.7. Manure storage facilities

In 2003, 1,756 holdings or 7.9% of holdings with livestock used manure pits. Dry manure pits were used by 1,508 holdings, of which 789 or 52.3% had manure pits with the storage capacity of least 8 months. Liquid manure pits were used by 219 holdings, of which 50 or 22.8% had manure pits with the storage capacity of least 10 months. Slime pits were used by 89 holdings, of which 25 or 28.1% had manure pits with the storage capacity of least 10 months.

4. TRACTORS AND MACHINERY

In 2003 almost half of holdings used tractors owned by them, the other half used tractors belonging to others. The situation was different in the case of harvesting machines — the number of holdings, which had used cereal combine and other harvesters belonging to others, was twice larger than that of holdings, which had used their own harvesters. Over a quarter of holdings used outsource services.

4.1. Tractors

In 2003, 17,967 holdings or 48.7% of all holdings used tractors owned by them, the average number of tractors per holding was 1.7. Of holdings of natural persons, 48.1% had tractors, the total number of tractors in these holdings was 26,252 (84.3% of the total number of tractors) and the average number of tractors per holding was 1.5. Of holdings of legal persons, 80.7% had tractors in their ownership, the total number of such tractors was 4,904 (15.7%) and the average number of tractors owned per holding was 7.8.

The average number of tractors per 100 hectares of arable land was 5.8, the respective numbers for holdings of natural and legal persons was 10.2 and 1.8 tractors, respectively.

17,343 holdings or 47.1% of all holdings used tractors belonging to others. Of holdings of natural persons, 17,108 (47.4%) used tractors belonging to others and of holdings of legal persons, 235 (30%) used other than their own tractors.

The number of used tractors is in correlation with their power rating — the more powerful the tractors, the smaller their number.

4.2. Cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers

In 2003 cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers were mainly used in holdings engaged in horticulture or in small holdings. 2,439 holdings (6.6% of the total number of holdings) used the total of 2,494 respective machines. The majority, 98.1% of machines belonged to holdings of natural persons. 695 holdings (1.9% of the total number of holdings) used cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers belonging to others, these machines were mostly used by holdings of natural persons (98.4%).

4.3. Combine harvesters

In 2003, 3,834 holdings or 10.4% of all holdings used their own combine harvesters for harvesting cereals, legumes, rape seeds and seeds of grass, the average number of combines per such holding was 1.1. Of holdings of natural persons, 9.6% had a total of 3,629 combine harvesters (82.7% of the total number) and the average number of combine harvesters per holding was 1.1. Of holdings of legal persons, 49% had a total of 119 combines (1.4%), the average number of combine harvesters per holding of legal person was 2.

The average number of combine harvesters per 100 hectares of sown area of cereals was 1.7, the respective numbers for holdings of natural and legal persons was 2.7 and 0.6 combines, respectively.

8,814 holdings or 23.9% of all holdings used combine harvesters belonging to others. Of holdings of natural persons, 8,695 (24.1%) used combines belonging to others and of holdings of legal persons, 760 (15.2%) used other than their own combine harvesters.

4.4. Other fully mechanised harvesters

In 2003, 10,527 holdings or 28.6% of all holdings used their own potato, sugar-beet or fodder-crop harvesters, the average number of harvesters per such holding was 1.4. Of holdings of natural persons, 28.2% had a total of 13,688 harvesters (93.6% of the total number of harvesters) and the average number of harvesters per holding was 1.3. Of holdings of legal persons, 43.2% had a total of 937 harvesters (6.4%), the average number of harvesters per holding was 2.8.

The average number of harvesters per 100 hectares of sown area of fodder crops and natural grassland was 3.4, the respective numbers for holdings of natural and legal persons was 5.1 and 0.6 harvesters, respectively.

20,702 holdings or 56.2% of all holdings used harvesters belonging to others. Of holdings of natural persons, 20,494 (56.8%) used harvesters belonging to others and of holdings of legal persons, 208 (26.6%) used other than their own harvesters.

4.5. Outsource services

In 2003, 10,343 holdings or 28.1% of all holdings used outsource services. Of holdings of natural persons, 10,237 (28.4%) and of holdings of legal persons, 106 (13.5%) used outsource services.

5. LABOUR FORCE

The rapid decrease in the number of holdings in 2001–2003 has also reduced the number of employed persons and their working time in agriculture. The large proportion of family labour force is characteristic of the Estonian agriculture, however, this has also decreased. The age structure of employed persons has remained more or less unchanged.

5.1. Labour force in holdings

In 2003 a total of 107,953 persons were employed in 36,859 holdings in Estonia. Family labour force accounted for the largest proportion of them (75.1%), regular employees made up 13.8% and non-regular employees formed 11.1%. Compared to 2001, the share of the employed had decreased by 21.7%: family labour force had decreased by 25.6%, the number of regular and non-regular employees had fallen by 9.9% and 2.1%, respectively.

The working time totalled 37,522 annual working units (hereinafter AWU). Compared to 2001, the working time calculated in AWUs had decreased by 35.8%. The working time of the family labour force, regular and non-regular employees had decreased by 44.2%, 11.6% and 32.8%, respectively.

The proportion of family labour force by working time has decreased from 72.8% to 63.2%. At the same time, the proportion of regular employees has increased to 34.6%. The working time of non-regular employees was insignificant already in 2001 and its share has remained almost unchanged.

The average working time per employed person in 2003 was 0.35 AWUs. Compared to 2001, an employed person worked on an average 18% less. The average working time at 0.87 AWUs was longer for regular employees. The average working time of family labour force was 0.29 AWUs.

5.2. Labour force in holdings of natural persons

Persons employed in holdings of natural persons in 2003 totalled 93,004 or 86.2% of the total labour force. Family labour force (sole holders, spouses of sole holders, other members of sole holder's family) accounted for 87.2% of persons employed in holdings of natural persons; regular and non-regular employees made up 1.8% and 11%, respectively. Family labour force included 36,076 sole holders, 23,991 spouses of sole holders and 21,004 other family members.

Compared to 2001, the number of persons employed in holdings of natural persons had decreased by 22.6%, the number of family labour force and regular employees was, respectively, by 25.6% and 18.6% smaller. On the other hand, by 2003 the number of non-regular employees had grown by 13.3%.

The working time in holdings of natural persons totalled 25,272 AWUs (67.4% of the total working time). The working time of the family labour force accounted for 93.8% of the working time of holdings of natural persons. The working time of regular and non-regular employees made up 4.2% and 2%, respectively. Compared to 2001, the working time in holdings of natural persons decreased by 43.1%. The working time of the family labour force, regular and non-regular employees shortened 44.2%, 18.2% and 19.6%, respectively.

The average working time of persons employed in holdings of natural persons in 2003 was 0.27 AWUs or 26.5% less than in 2001. The average working time at 0.65 AWUs was the longest for regular employees showing no change compared to 2001. The average working time of all family members and non-regular employees decreased.

5.3. Labour force in holdings of legal persons

Persons employed in holdings of legal persons in 2003 totalled 14,949 or 13.8% of the total labour force. Of those persons, regular and non-regular employees accounted for 88.9% and 11.1%, respectively. Compared to 2001, the number of persons employed in holdings of legal persons had decreased by 15.4%: the number of regular and non-regular employees was smaller by 8.6% and 47%, respectively.

The working time in holdings of legal persons totalled 12,250 AWUs or 32.6% of the total working time. The working time of regular and non-regular employees accounted for 97.4% and 2.6% of the working time of holdings of legal persons. Compared to 2001, the working time in holdings of legal persons decreased by 12.5%. The working time of regular and non-regular employees shortened 11% and 46.4%, respectively.

5.4. Permanent labour force by age, working time and sex

Permanent labour force consists of the family labour force and regular employees. In 2003 the permanent labour force totalled 96,005 employed persons, i.e. 23.6% less than in 2001. Men accounted for 50.6% of the permanent labour force and women for 49.4%. 45–54-year-old employed persons made up the largest proportion (22.2%) of the permanent labour force.

The working time of the permanent labour force totalled 36,707 AWUs, of which 53.3% was the working time of men and 46.7% was the working time of women. The working time of 45–54-year-old employed persons made up the largest proportion (25.4%) of the working time of the permanent labour force.

Compared to 2001, the working time of the permanent labour force decreased by a third, while the age distribution changed little.

The largest proportion of the permanent labour force had a working time of up to 25% of AWU — 51.6% of those employed as permanent labour force. At the same time, the working time of persons employed with this working time accounted for only 15.7% of the total working time of the permanent labour force. The working time of 16,562 employed persons or 17.3% of the permanent labour force was 100% of AWU (full-time). The working time of the labour force working full-time made up 45.1% of the total working time of the permanent labour force.

Compared to 2001 the proportion of the labour force working full-time fell from 20.4% to 17.3%. The changes were different in the case of persons employed part-time: the proportion of persons employed with the working time of up to 50% increased, while the proportion of persons employed with the working time of 50–<100% decreased.

5.5. Family labour force by age, working time and sex

In 2003 the family labour force included 81,070 employed persons, which was 75.1% of the level of 2001. Men accounted for 49.8% and women made up 50.2% of the family labour force. The largest proportion (21%) was over 65 years old.

The working time of the family labour force totalled 23,710 AWUs. The working time of men accounted for 52.4% and the working time of women formed 47.5% of the total working time of the family labour force. The working time of over 65-year-old family members made up the largest proportion (24%) of the total working time of the family labour force.

Compared to 2001, the working time of the family labour force fell by about a third, at the same time, the age distribution remained unchanged.

The largest proportion of the family labour force had a working time of up to 25% of AWU — 48.6% of those employed as family labour force. At the same time, the working time of persons employed with this working time accounted for only 23.8% of the total working time of the family labour force. The working time of 5,765 employed persons or 7.1% of the family labour force was 100% of AWU (full-time). The working time of the labour force working full-time made up 30.9% of the total working time of the family labour force.

Compared to 2001 the proportion of the working time of the labour force working part-time grew on account of the working time of persons employed full-time. The proportion of persons employed full-time decreased from 12% to 7.1%. There was a considerable increase in the proportion of persons employed with the working time of up to 50% (from 71.5% to 84.4%), while the proportion of persons employed with the working time of 50–<100% decreased (from 16.5% to 8.5%).

5.6. Regular employees by age, working time and sex

In 2003 regular employees working in holdings totalled 14,935, which was 90.1% of the level of 2001. Men accounted for 54.9% and women made up 45.1% of regular employees. The largest proportion (31.1%) was aged 45–54 years.

The working time of regular employees totalled 12,997 AWUs. The working time of men accounted for 54.8% and the working time of women formed 45.2% of the total working time of regular employees. The working time of 45–54-year-old regular employees made up the largest proportion (31.6%) of the total working time of regular employees.

Compared to 2001, the working time of regular employees fell by 11.6%. The working time of 55-year-old and older regular employees grew on account of other employees by 2.3%.

Almost three quarters (72.3%) of regular employees worked full-time and their working time accounted for 83.1% of the total working time of regular employees. In the case of part-time employees the proportion of both persons employed with the working time of up to 50% and with the working time of 50–<100% was about the same.

Compared to 2001, the proportion of the working time of regular employees working part-time grew on account of the working time of persons employed full-time. The proportion of persons employed full-time decreased from 75.3% to 72.3% and the proportion of persons employed with the working time of up to 50% increased from 10.4% to 13.7%.

5.7. Other gainful activity of sole holder's families

Other gainful activities of family labour force comprise non-agricultural gainful activities carried out on the holding itself (accommodation, etc.) or on another holding as well as activity in a non-agricultural enterprise (including farm work carried out on another agricultural holding) for remuneration (salary, wages, profits or other payment, including payment in kind). Other gainful activity may also be any other major occupation as well as any other subsidiary occupation.

Major occupation is normally an activity, which occupies more time than that relating to the farm work done for the agricultural holding under survey. If the respondent is not actually working on the holding, any gainful activity as described above would be considered a major occupation.

Subsidiary occupation is normally an activity, which occupies less time than that relating to the farm work done for the agricultural holding under survey. Any other activity of the respondent who declares the agricultural activity of the holding under survey to be his main activity.

In 2003, 35,666 employed persons or 38.3% of family members were engaged in an other gainful activity. It was the major occupation for the largest proportion (87.6%) and subsidiary occupation for only 12.4%. Of family members engaged in an other gainful activity, 44% were sole holders (acting also as managers), 32% were spouses of sole holders and 24% were other family members of sole holders.

The survey inquired about other gainful activity (major or subsidiary occupation) only from those holders of holdings who were at the same time also managers. Of them, 55% were not engaged in any other gainful activity, 38% were engaged in another major occupation and 7% were engaged in another subsidiary occupation. Of spouses of sole holders, 52% were not engaged in any other gainful activity, 43% were engaged in another major occupation and 5% were engaged in another subsidiary occupation. Of female family members of sole holders, 64% were not engaged in any other gainful activity, 32% were engaged in another major occupation and 4% were engaged in another subsidiary occupation. Male family members of sole holders were more active: of them, 38% were engaged in another major occupation and 5% were engaged in another subsidiary occupation. Other gainful activity was missing in the case of 57%.

METHODOLOGY

The 2003 Farm Structure Survey (hereinafter FSS) was conducted based on the list of official statistical surveys confirmed by the Government of the Republic. The aim of the agricultural structure sampling survey 2003 was to study the structure of agriculture in Estonia as at 10 June 2003 and changes in the structure that had occurred after the 2001 Agricultural Census. The survey was conducted according to the methodology worked out by the Statistical Office of the European Communities.

Statistical unit

Statistical unit is the **agricultural holding** (hereinafter holding).

Different from the Agricultural Census, non-operating holdings and small production units were not included in the 2003 FSS. In order to ensure the comparability of the 2003 FSS data with the results of the 2001 Agricultural Census, the latter have been recalculated on the basis of the definition of a holding used in the 2003 FSS.

Target population and sample

The target population includes all holdings that satisfy the definition of statistical unit of the survey. The sampling frame of agricultural holdings was the statistical register of agricultural holdings composed on the basis of the data, which had been collected in the 2001 Agricultural Census. All holdings of legal persons, holdings with organic farming and holdings with economic size of 4 ESUs or more were included. As well as all holdings with type of farming where the number of holdings is quite small (holdings specialised in horticulture, permanent crops, breeding granivores). A simple random sample was selected of other holdings in the frame. The holdings in each county were divided by two size classes of economic size (0–<2 ESUs and 2–<4 ESUs) and three types of farming (specialist field crops, specialist grazing livestock and mixed production) into six strata. So 90 strata were composed and one hundred-percent stratum. The stratified simple random sampling was used. Different inclusion probabilities were used in the strata.

Indicator	Number of holdings in the frame	Number of holdings in the sample	Percentage
Holdings in 100% stratum	4 974	4 974	100.0
Holdings in the sample	50 155	4 639	9.2
Total	55 129	9 613	17.4

Questionnaire

The questionnaire of the 2003 FSS included 129 questions on following subjects:

- general data (location of the holding, legal type of holder, size of land tenure, farming system, type of manager and agricultural training of manager, other gainful activities of the holding, number of computers);
- crop production;
- livestock;
- tractors and machinery;
- labour force, including other gainful activities of sole holder's family members.

The survey date was 10 June 2003. Data on the use of machinery and manure pits, land irrigation and labour force refer to 12 months prior to the survey date (10.06.2002–9.06.2003).

Data processing

Data were collected:

- from legal persons by mail and
- from natural persons by face-to-face interview, in the course of which the interviewer of the Statistical Office completed the questionnaire.

42 interviewers, 10 co-ordinators and 2 chief co-ordinators participated in the fieldwork. All of them had previously attended a special training seminar and had received also written instructions. All respondents were informed by mail of the contact data of the interviewer and of the content of the questionnaire. The fieldwork was carried out in the period from 10 June to 10 August 2003.

The total number of holdings of legal and natural persons who did not respond was 473 (4.9% of the sample), of which in the case of 167 (1.7%) the respondent refused to give an interview and in the case of 306 (3.2%) the interviewer failed to contact the respondent.

Data checks. Completed questionnaires were checked by co-ordinators and chief co-ordinators. Data recorded in the questionnaires were entered into the database in the Statistical Office and checked by special software. The checks included arithmetical and logical controls. If necessary, the respondent was contacted again by phone during the data processing. In the case of holdings, which had not responded, the data collected with previous official statistical surveys and/or administrative data were used.

In order to estimate the quality of indicators found, the relative error (coefficient of variation) for each indicator was calculated.

Indicator	Relative error, %
Agricultural area	0.6
Cereals	0.7
Potatoes	1.9
Fresh vegetables	5.0
Fruit and berry plantations	3.7
Natural grassland	1.4
Cattle	0.4
Pigs	0.2
Sheep	5.6
Broilers	0.1
Laying hens	0.6

The relative error of main indicators of crop and animal production for the whole Estonia is usually less than 6%. Data, the relative error of which exceeds 30%, are not published. For instance, sown areas of linseed and flax grown on very small areas are not published.

Data were aggregated by:

- county,
- type of holder of holding (legal person, natural person),
- type of manager (only general data),
- agricultural training of the manager (only general data),
- farming system (only general data),
- size class of indicators.

On the basis of collected data and standard gross margin coefficients, the economic size and type of farming was calculated. General data were aggregated by economic size of the holding, type of farming, size class of area and type of ownership of agricultural land.

Indicators of crop production were aggregated by size class of agricultural land and size class of sown area. Indicators of animal production were aggregated by size class of livestock of the corresponding animal and poultry species. Indicators of labour force were aggregated by sex, age and working time grouped by family labour force, regular employees and non-regular employees.

Publication of the results of the survey. The results of the survey will be published in an electronic publication in five chapters (general data, crop production, livestock farming, tractors and machinery, and labour force) and in more detail in the statistical database of the Statistical Office.

Comparability of data. The electronic publication presents the comparison with the results of the 2001 Agricultural Census. For this purpose, the results of the 2001 Agricultural Census have been recalculated on the basis of the definition of holding used in the 2003 FSS.

In case the relevant data were not collected in the 2001 Agricultural Census or their definitions differ significantly from those used in the 2003 FSS, the comparison is not presented. For example, the Agricultural Census collected no data on the land with organic farming and other gainful activities of the sole holder's family members, also, data on the use of jointly owned tractors and machinery were registered using decimal numbers (tractor was indicated as part of ownership). In the 2003 FSS, these tractors and machinery were registered as belonging to others. Data on other gainful activity of the holding is also not compared due to differences in definitions.

In order to compare the growing areas of vegetables, and fruit and berry plantations, in the 2001 Agricultural Census results, the area under strawberries has been transferred to the area under vegetables.

Treatment of confidential data. *Only aggregated data are published, which precludes the possibility of identification of holding. Confidential data have been covered according to the methodology of Eurostat taking into consideration the conditions of the regulation. In order to prevent computation of confidential data cells, some non-confidential cells have also been covered.*

DEFINITIONS AND EXPLANATIONS BY CHAPTERS

1. General data

Agricultural holding (hereinafter holding) is a single unit both technically and economically, which has single management and which produces agricultural products, where:

- there is at least one hectare of utilised agricultural land or
- there is less than one hectare of utilised agricultural land but agricultural products are produced mainly for sale or economic size of the holding is at least one European Size Unit (ESU).

The single holding can be managed also by two or more persons (family members, etc.) acting jointly. The main features of single holding are sharing the profit and loss, and common use of labour force and machinery.

Agricultural products — cereals, legumes, potatoes, fodder roots, linseed, flax fibre, plants used for seasoning and herbs, vegetables, vegetable plants, flowers, ornamental plants, fruits, berries, young plants of trees and bushes, (excl. young plants of forest trees grown on wooded land), livestock and poultry, meat, milk, eggs, wool, hide, honey and wax.

Location of the holding — location of the headquarter of the holding. The headquarter of the holding is the permanent place of residence of the holder within holding or the place of main buildings if the holder says so. **All land and animals of the holding are showed in the location of the holding, which may differ from the location of land or animals.**

Holder of the holding — person who is legally and economically responsible for the holding. Holders are divided into natural or legal persons.

Manager of the holding — person responsible for the normal daily financial and production routines of running the holding concerned. Manager of the holding is generally, but not always, the same person as the holder who is a natural person.

Agricultural training of the manager can be:

- only practical experience — the manager of the holding does not have agricultural education but only experience in working in agricultural holding;
- basic agricultural training — the manager of the holding has agricultural vocational education;
- full agricultural training — the manager of the holding has secondary professional education (technical school, college), vocational higher and/or higher education in agriculture.

Land tenure is the land in the possession of holding, i.e. the land in the ownership (except the land leased out), leased or other land tenure. Land tenure is divided into:

- utilised agricultural area (hereinafter agricultural area),
- wooded area,
- unutilised agricultural area,
- other land.

Agricultural area — area utilised in the reference year for agricultural production, i.e. land under crops, which are grown and harvested.

Agricultural area is divided by type of ownership into:

- **land in ownership** — land registered in land register,
- **leased land** — land leased from other owners (holders) of land according to the agreement or lease contract,
- **other tenure** — land used but not registered yet in land register.

Wooded area — area covered with trees or forest shrubs and bare forestland.

Unutilised agricultural area — area, which is temporarily no longer farmed, for economic, social or other reasons (arable land is uncultivated (not being cultivated for years), the natural grassland is not mowed and pastured). In case of need this land can be utilised with the usual methods used in holdings.

Other land — land under buildings, pleasure gardens, roads, quarries and inland waters, infertile land (marshland, heaths) and sown area of forest berries.

Holdings with organic farm production — holdings with sustainable production of agricultural produce and the sustainable handling of agricultural produce and products, which maintains basic equilibrium and which is carried out in compliance with the Organic Farming Act and with other relevant legislation. Only holdings with the approval of Plant Protection Inspectorate are considered to be organic farming holdings (either fully compliant with the principles of organic production or still in a conversion period).

Other gainful activities in the holding — activities that do not comprise any farm work but which are directly related to the holding (activities where either the resources of the holding (area, buildings, machinery, etc.) or the products of the holding are used).

Economic size and type of farming of the holdings

In comparison of holdings the typology of holdings — unique classification of holdings by economic size and type of farming is used in the European Union.

Standard gross margin of the agricultural holding is characterised by its economic size. Standard gross margin is the difference of the holding's output and the value of specific costs. In crop production, the cost of seeds, fertilisers, plant protection products, drying and other variable costs are deducted from the value of total output. In livestock production, the cost of feed and other variable costs are deducted from the value of total output. Also, subsidies provided for the relevant type of product are included in value of output.

Standard gross margin (SGM) is calculated on the basis of crop area, number of livestock and so-called SGM coefficients. SGM coefficients are calculated by different lines of production per unit — per hectare in crop production and per animal unit in livestock production. SGM coefficients are calculated at regular intervals and correspond to three-year average. During preparations and analysis of the results of the 2003 FSS, the 1999 SGM coefficients (as an average of the years 1998–2000) have been used. These have been calculated by Jäeneda Training and Advisory Centre on the basis of the data from Farm Accountancy Data Network, statistical data and expert opinions.

Total standard gross margin of the holding is found by multiplying the number of animals and hectares by corresponding SGM coefficients per unit and summing standard gross margin obtained for all types of farming. To enable the comparison of the data with the other countries the economic size is expressed in European Size Units. 1 ESU is equal to 1200 EURO (18,768 kroons).

Type of farming of the holding is determined on the basis of contributions of different types of products to the total standard gross margin of the holding. Types of farming are divided into: general types (9 types), principal types (17 types), particular types (50 types) and sub-division of particular types (70 types). The aggregated levels of general types are also used: crop production, animal production, mixed production. In current publication the general types of farming and aggregated level of general types are used.

2. Crop production

Agricultural area is divided by use into:

- arable land,
- kitchen garden,
- natural grassland,
- fruit and berry plantations,
- nurseries.

Arable land — land worked regularly, generally under a system of crop rotation.

Arable land consists of:

- area under cereals (wheat, rye, barley, oats, mixtures of cereals without legumes, other cereals) for the production of grain;
- area under legumes (peas, field beans and lupins, other legumes, including mixture of cereals and legumes) for the production of grain;
- area under potatoes;
- area under fodder roots (excluding seeds for sale);
- area under industrial crops (rape and turnip rape, linseed, flax and aromatic and medicinal plants and herbs);
- area under fresh vegetables and strawberries, outdoor or under low (non-accessible) cover;
- area under flowers and ornamental plants, outdoor or under low (non-accessible) cover;
- area under fresh vegetables under glass or high (accessible) cover (crops which for the whole of the period of growth or for the predominant part of it are covered by greenhouses or fixed or mobile high cover (glass or rigid or flexible plastic));
- area under flowers and ornamental plants under glass or high (accessible) cover (crops which for the whole of the period of growth or for the predominant part of it are covered by greenhouses or fixed or mobile high cover (glass or rigid or flexible plastic));
- area under fodder plants (all green arable crops intended for animal feed, grown in rotation with other arable crops and occupying the same land for less than five years) — temporary grass, maize and other forage plants (including cereals and legumes harvested green);
- area under seeds and seedlings for sale (excluding cereals, legumes, potatoes and oil seeds);
- fallow land (land left to recover, normally for the whole of a crop year) — bare land and green fallow.

Kitchen garden — land separated off from the rest of the holding, devoted to the cultivation of products which are mainly for consumption by persons living on the holding and not for sale (only occasional surplus of products are sold off). Pleasure gardens (parks and lawns) are not included.

Natural grassland — land not included in the crop rotation system, used for the permanent production (five years or longer) of green forage crops, whether sown or self-seeded and whether used for grazing or for harvesting as hay or silage.

Fruit and berry plantation — area containing fruits and berries (except strawberries, forest berries and fruits and berries grown in kitchen garden).

Nursery — area of young ligneous (woody) plants, fruit trees, berry bushes or ornamental young plants grown in the open air for subsequent transplantation (except non-commercial nurseries of forest trees in woods).

Successive secondary crops — crops following (or possibly preceding) the main crop and harvested during the 12 months of reference (excluding market-garden crops, crops under glass and kitchen gardens).

Irrigated area — area of crops irrigated at least once during the 12 months prior to the survey date (excluding irrigated crops under glass and kitchen garden).

3. Livestock

The data on livestock refer to the number of animals on the day of the survey.

Manure pits — dry manure pits, liquid manure pits and slime pits used by the holding during 12 months preceding the survey day.

Storage capacity of manure pit — the number of months the storage facilities can hold the manure produced on the holding, without any risk of run-off, and without any occasional emptying.

4. Tractors and machinery

Tractors and machinery — tractors and machinery used by the holding in agriculture during 12 months preceding the survey day. Tractors and machinery are belonging to the holding or to others. Tractors and machinery jointly owned by two or more agricultural holdings are considered as belonging to others.

Tractors — all tractors with at least two axles. Tractors are divided by power rating: <40 kW, 40–<60 kW, 60–<100 and ≥100 kW.

Cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers — motor vehicles with one axle or similar vehicles without axle (mainly used in horticulture and small agricultural holdings).

Combine harvesters — machinery self-propelled or tractor-drawn for the harvesting of cereals, legumes, oil seeds and seeds of grass.

Other fully mechanised harvesters — machinery other than combine harvesters, self-propelled or tractor-drawn, for the continuous harvesting of sugar beets, potatoes and forage crops. When several machines having different functions are used in a continuous sequence, in such a case the various machines are counted as single machine.

5. Labour force

Work in the holding or farm work — any work connected with producing and preserving of agricultural products.

Farm work is: organisation and management (purchase, sale, accounting, etc.), field work, livestock farming, preparation for storing, processing and marketing of agricultural products (packing, etc.), transport carried out with the labour force of the holding, non-separable non-agricultural secondary activities.

Excluded from farm work on the holding are tasks not relating to farm work done for the holding (work for private household, etc.), separable non-agricultural secondary activities and labour working on the holding but employed by a third party or under mutual-aid arrangements.

Farm labour force includes all persons at least 17 years old who carried out farm work on the holding under survey during 12 months up to the survey day (family labour force, regular employees and non-regular employees).

Family labour force includes sole holder, spouse of sole holder and other members of sole holders' family.

Regular employee — person working for pay in the holding, who is not sole holder or member of his/her family and who has worked every week during the last 12 months regardless of the length of the working week.

Permanent labour force includes family labour force and regular employees.

Non-regular employee — person working for pay in the holding for a short time (has not worked every week during the last 12 months).

Working time — the working time actually devoted to farm work for the holding.

Full-time work — working in the holding during the 12 months for 1,800 hours (225 working days, 8 hours in each day). Annual work unit (AWU) is 1,800 working hours.

Other gainful activities of family labour force — non-agricultural gainful activities carried out on the holding itself (accommodation, etc.) or on another holding as well as activity in a non-agricultural enterprise (including farm work carried out on another agricultural holding) for remuneration (salary, wages, profits or other payment, including payment in kind). Non-separable non-agricultural secondary gainful activities on the holding are excluded.

Major occupation — normally an activity, which occupies more time than that relating to the farm work done for the agricultural holding under survey. If the respondent is not actually working on the holding, any gainful activity as described above would be considered a major occupation.

Subsidiary occupation — normally an activity, which occupies less time than that relating to the farm work done for the agricultural holding under survey. Any other activity of the respondent who declares the agricultural activity of the holding under survey to be his main activity.

Põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2001, 2003
Main indicators of agricultural holdings, 2001, 2003

Põhinäitaja	2001		2003		Main indicator
	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	
Majapidamiste arv	54 728		36 859		Number of holdings
Füüsilised isikud	54 025		36 076		<i>Natural persons</i>
Juriidilised isikud	703		783		<i>Legal persons</i>
Standardkogutulu, ESÜ		136 201		125 843	Standard gross margin, ESU
Majapidamised tootmistüübi järgi					Holdings by type of farming
Põllukultuuride kasvatus	7 114		4 656		<i>Field crops farming</i>
Köögililja, aiasaaduste kasvatus	226		382		<i>Horticulture</i>
Puuvilja- ja marjakasvatus	335		327		<i>Permanent crops</i>
Karjakasvatus (rohusööjad)	10 038		6 944		<i>Breeding grazing livestock</i>
Sea- ja kodulinnukasvatus (teratoidulised)	151		163		<i>Breeding granivores</i>
Segataimekasvatus	9 195		6 296		<i>Mixed crop production</i>
Segaloomakasvatus	12 602		9 043		<i>Mixed livestock production</i>
Segapõllumajandus	15 012		9 030		<i>Mixed crops-livestock production</i>
Liigitamata	55		16		<i>Holdings not classified elsewhere</i>
Mahepõllumajandusega majapidamised	345		743		Holdings with organic production
Maheloomakasvatusega majapidamised	...		253		<i>Holdings applying organic animal production</i>
Mittepõllumajanduslikust tegevusest tulu saavad majapidamised	...		2 746		Holdings with other gainful activity
Teenustööst tulu saavad majapidamised	...		1 698		<i>Holdings engaged in contractual work</i>
Arvutitöökohad	...	...	4 474	5 499	Number of computers
Korduskülvid, ha	...	...	216	5 939	Successive secondary crops, ha
Kattevilja allakülvid, ha	...	...	766	7 046	Combined crops, ha
Niisutatav pind, ha	...	...	103	165	Area of irrigated crops, ha
Maavaldus, ha		1 312 695		1 175 326	Land tenure, ha
Põllumajandusmaa		850 253		795 640	<i>Agricultural area</i>
Metsamaa		316 688		257 855	<i>Wooded area</i>
Kasutamata põllumajandusmaa		72 345		60 025	<i>Unutilized agricultural area</i>
Muu maa		73 410		61 806	<i>Other land</i>
Põllumajandusmaa omandivormi järgi, ha					Agricultural area by type of ownership, ha
Omand		375 894		343 297	<i>Owner-farmed agricultural area</i>
Rendimaa		382 777		363 001	<i>Tenant-farmed agricultural area</i>
Muu valdus		91 582		89 343	<i>Other agricultural area</i>
Mahepõllumajanduslike majapidamiste põllumajandusmaa, ha	...	...	743	52 177	Agricultural area of holdings with organic farming, ha
Mahemärgi kasutusloaga põllumajandusmaa	...	...	283	16 131	<i>Agricultural area with organic farming</i>
Põllumajandusmaa, millel on üleminekuaeg mahepõllumajanduslikule taimekasvatustootmisele	...	...	641	24 581	<i>Agricultural area in a conversion period</i>

Põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2001, 2003
Main indicators of agricultural holdings, 2001, 2003

Järg — *Cont.*

Põhinäitaja	2001		2003		Main indicator
	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	
Põllumajandusmaa, ha	54 647	850 253	36 792	795 639	Agricultural area, ha
Põllumaa	44 542	579 552	29 256	535 554	Arable land
Looduslik rohumaa	44 176	255 713	29 531	250 396	Natural grassland
Viljapuu- ja marjaaiad	3 385	2 247	4 425	2 753	Fruit and berry plantations
Puukoolid	280	305	128	156	Nurseries
Koduaiad oma tarbeks	44 924	12 436	30 495	6 780	Kitchen garden
Põllumaa, ha					Arable land, ha
Teravili	20 276	268 641	14 122	258 207	Cereals
nisu	7 221	56 075	5 526	67 154	wheat
rukis	2 679	19 805	1 565	15 233	rye
oder	13 376	134 164	9 628	127 377	barley
kaer	6 775	48 512	5 560	41 204	oats
muu teravili	2 111	10 085	1 198	7 239	other cereals
Kaunvili	920	3 470	862	4 233	Legumes, ha
hernes, põlduba ja lupiin	830	3 169	797	4 018	peas, field beans and lupins
muu kaunvili	103	301	78	216	other legumes
Kartul	37 895	16 075	24 974	12 556	Potatoes
Söödajuurvili	3 637	1 389	1 077	229	Fodder roots
Tehnilised kultuurid	982	27 485	973	46 733	Industrial crops
raps ja rüps	724	26 744	873	46 326	rape and turnip rape
muud tehnilised kultuurid	282	741	112	407	other industrial crops
Köögivili ja maasikad avamaal ja madala katte all	6 616	2 232	3 370	2 541	Fresh vegetables, outdoor or under low protective cover
Katmikköögivili	807	95	330	54	Fresh vegetables, under glass or other protective cover
Lilled ja ehistaimed avamaal, madala katte all ja katmiklal	312	70	109	45	Flowers and ornamental plants, outdoor, under low protective cover and under glass or other protective cover
Söödakultuurid	15 031	227 148	8 956	182 817	Forage plants
mitmeaastased heintaimed	14 415	217 784	8 721	174 719	temporary grass
muud söödakultuurid	1 232	9 365	427	7 211	other fodder plants
Seemnekasvatuse müügiks	243	1 771	68	1 541	Arable land seeds and seedlings for sale
Kesa ja haljasväetistaimed	5 999	31 176	3 495	26 599	Fallow land
Loomakasvatuse	31 913		22 776		Livestock
Veised	19 685	274 699	14 547	274 211	Cattle
Vasikad (kuni 1-aastased)	12 155	69 053	8 558	59 921	Calves under 1 year old
1- kuni 2-aastased veised	8 885	61 284	7 754	75 043	Bovine animals aged between 1 and 2 years
pullmullikad	4 201	15 982	4 500	24 717	male
lehmullikad	6 683	45 302	5 788	50 326	female
2-aastased ja vanemad veised	17 543	144 362	12 813	139 246	Bovine animals 2 years and older
piimalehmad	17 279	125 180	12 397	119 805	dairy cows
muud lehmad	335	1 354	623	3 323	other cows
pullid	563	1 544	494	1 893	bulls
lehmullikad	1 247	16 284	840	14 225	heifers
Lambad	4 784	43 109	3 242	46 892	Sheep
uted	4 589	25 924	2 836	25 115	ewes
Kitsed	1 174	4 038	999	4 396	Goats
emakitsed	1 105	2 325	899	2 611	female goats
Hobused	1 975	5 006	1 482	5 093	Horses
Sead	11 652	326 124	7 674	356 899	Pigs
põrsad	2 841	99 353	3 297	124 709	piglets
suguemised	1 204	36 476	874	33 273	breeding sows
muud sead	9 742	190 295	5 301	198 917	other pigs

Põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2001, 2003
Main indicators of agricultural holdings, 2001, 2003

Järg — *Cont.*

Põhinäitaja	2001		2003		Main indicator
	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	
Emaküülikud	2 861	9 114	1 674	7 092	<i>Doe-rabbits</i>
Mesilaspered	4 730	32 997	2 494	20 334	<i>Swarms of bees</i>
Kodulinnud	23 490	2 209 500	15 450	2 275 900	<i>Poultry</i>
broilerid	613	615 900	381	1 025 500	<i>broilers</i>
muud kanad ja kuked	23 058	1 551 600	15 069	1 230 300	<i>other hens and cocks</i>
kalkunid	76	600	129	1 400	<i>turkeys</i>
pardid	1 778	12 800	917	6 000	<i>ducks</i>
haned	1 208	5 700	827	3 800	<i>geese</i>
muud kodulinnud	251	22 800	99	9 000	<i>other poultry</i>
Sõnnikuhoidlad*					<i>Manure pits*</i>
Sõnnikuhoidlatega majapidamised	2 259		1 756		<i>Holdings with manure pits</i>
kuiv sõnnikuhoidlaga majapidamised	1 911		1 508		<i>dry manure pits</i>
kasutusajaga vähemalt 8 kuud	...		789		<i>without any occasional emptying for 8 months</i>
vedel sõnnikuhoidlaga majapidamised	395		219		<i>liquid manure pits</i>
kasutusajaga vähemalt 10 kuud	...		50		<i>without any occasional emptying for 10 months</i>
lāghoidlaga majapidamised	167		89		<i>slime pits</i>
kasutusajaga vähemalt 10 kuud	...		25		<i>without any occasional emptying for 10 months</i>
Traktorid ja masinad					<i>Tractors and machinery</i>
Omanduses traktorite kasutamine	...	...	17 967	31 156	<i>Use of tractors belonging to the holding</i>
võimsusega <40 kW	...	...	...	14 685	<i>with power rating <40 kW</i>
võimsusega 40–<60 kW	...	...	...	10 464	<i>with power rating 40–<60 kW</i>
võimsusega 60–<100 kW	...	...	...	4 311	<i>with power rating 60–<100 kW</i>
võimsusega ≥100 kW	...	...	...	1 697	<i>with power rating ≥100 kW</i>
Teistele kuuluvate traktorite kasutamine	...	...	17 343		<i>Use of tractors belonging to others</i>
Omanduses mootorkultivaatorite ja -reavahekultivaatorite, mootorfreeside ja -niidukite kasutamine	...	...	2 439	2 494	<i>Use of cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers belonging to the holding</i>
Teistele kuuluvate mootorkultivaatorite ja -reavahekultivaatorite, mootorfreeside ja -niidukite kasutamine	...	...	695		<i>Use of cultivators, hoeing machines, rotary hoes and motor mowers belonging to others</i>
Omanduses tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinate kasutamine	...	...	3 834	4 389	<i>Use of combine harvesters belonging to the holding</i>
Teistele kuuluvate tera- ja kaunvilja, õli- ja heinaseemne koristusmasinate kasutamine	...	...	8 814		<i>Use of combine harvesters belonging to others</i>
Omanduses muude koristusmasinate kasutamine	...	...	10 527	14 625	<i>Use of other fully mechanised harvesters belonging to the holding</i>
Teistele kuuluvate muude koristusmasinate kasutamine	...	...	20 702		<i>Use of other fully mechanised harvesters belonging to others</i>

* 2001. aastal koguti andmeid sõnnikuhoidlate olemasolu kohta, 2003. aastal sõnnikuhoidlate kasutuse kohta.

* In 2001 the question referred to the existence of a manure pits, in 2003 — to the use of a manure pits.

Põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2001, 2003
Main indicators of agricultural holdings, 2001, 2003

Järg — Cont.

Põhinäitaja	2001		2003		Main indicator
	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	
Tööjõud					Labour force
Hõivatud		137 808		107 953	<i>Employed persons</i>
Tööaeg, ATÜ		58 427		37 522	<i>Working time, AWU</i>
peretööjõud, hõivatud		109 028		81 070	<i>family labour force, persons</i>
peretööjõud, tööaeg, ATÜ		42 507		23 710	<i>family labour force, working time, AWU</i>
alalised töötajad, hõivatud		16 568		14 935	<i>regular employees, persons</i>
alalised töötajad, tööaeg, ATÜ		14 707		12 997	<i>regular employees, working time, AWU</i>
ajutised töötajad, hõivatud		12 210		11 948	<i>non-regular employees, persons</i>
ajutised töötajad, tööaeg, ATÜ		1 212		815	<i>non-regular employees, working time, AWU</i>
Peretööjõud					Family labour force
Ainuvaldajad		54 025		36 076	<i>Sole holders</i>
Ainuvaldajate tööaeg, ATÜ		22 371		13 028	<i>Working time of sole holders, AWU</i>
Ainuvaldajate abikaasad		27 659		23 991	<i>Spouses of sole holders</i>
Ainuvaldajate abikaasade tööaeg, ATÜ		12 000		6 271	<i>Working time of spouses of sole holders, AWU</i>
Ainuvaldajate muud pereliikmed		27 344		21 004	<i>Other members of sole holders' families</i>
Ainuvaldajate muude pereliikmete tööaeg, ATÜ		8 136		4 411	<i>Working time of other members of sole holders' families, AWU</i>
Püsitööjõud, hõivatud		125 596		96 005	Permanent labour force, persons
mehed		64 590		48 566	<i>males</i>
naised		61 006		47 438	<i>females</i>
Püsitööjõud vanuse järgi, hõivatud					Permanent labour force by age, persons
Alla 25		10 732		8 637	<i>Under 25</i>
25–34		15 568		10 957	<i>25–34</i>
35–44		24 699		18 489	<i>35–44</i>
45–54		26 362		21 278	<i>45–54</i>
55–64		24 015		18 159	<i>55–64</i>
Üle 64		24 220		18 485	<i>Over 64</i>
Püsitööjõud tööaja järgi, hõivatud					Permanent labour force by working time, persons
0–<25% ATÜ-st		53 811		49 529	<i>0–<25% of AWU</i>
25–<50% ATÜ-st		25 827		20 921	<i>25–<50% of AWU</i>
50–<75% ATÜ-st		...		5 281	<i>50–<75% of AWU</i>
75–<100% ATÜ-st*		20 372		3 712	<i>75–<100% of AWU*</i>
100% ATÜ-st		25 586		16 562	<i>100% of AWU</i>
Majapidamiste juhtide põllumajanduslik ettevalmistus					Agricultural training of managers of holdings
Ainult praktilised kogemused		41 967		26 856	<i>Only practical experience</i>
Põllumajanduslik põhiettevalmistus		7 086		4 287	<i>Basic agricultural training</i>
Täielik põllumajanduslik ettevalmistus		5 675		5 716	<i>Full agricultural training</i>

* 2001. aastal koguti andmeid vahemikust 50–<100%.

* In 2001 the data was collected on size class 50–<100%.

Põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2001, 2003
Main indicators of agricultural holdings, 2001, 2003

Järg — Cont.

Põhinäitaja	2001		2003		Main indicator
	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	majapidamiste arv <i>number of holdings</i>	väärtus <i>value</i>	
Ainuvaldajate majapidamised juhi liigi järgi					
Majapidamised, mida juhib ainuvaldaja	51 570		34 274		Holdings of sole holders by type of manager <i>Holdings with sole holder being also the manager</i>
Majapidamised, mida juhib ainuvaldaja abikaasa	425		554		<i>Holdings where the manager is spouse of sole holder</i>
Majapidamised, mida juhib ainuvaldaja muu pereliige	1 018		1 047		<i>Holdings where the manager is other member of sole holder's family</i>
Majapidamised, mida juhib ainuvaldaja mittepereliige	1 012		200		<i>Holdings where the manager is not the member of sole holder's family</i>
Juhid vanuse järgi					
Alla 25		...		399	Managers by age <i>Under 25</i>
25–34		...		2 799	<i>25–34</i>
35–44		...		6 763	<i>35–44</i>
45–54		...		8 589	<i>45–54</i>
55–64		...		8 231	<i>55–64</i>
Üle 64		...		10 079	<i>Over 64</i>
Juhid tööaja järgi					
0–<25% ATÜ-st		...		16 194	Managers by working time <i>0–<25% of AWU</i>
25–<50% ATÜ-st		...		11 706	<i>25–<50% of AWU</i>
50–<75% ATÜ-st		...		3 125	<i>50–<75% of AWU</i>
75–<100% ATÜ-st		...		1 616	<i>75–<100% of AWU</i>
100% ATÜ-st		...		4 219	<i>100% of AWU</i>
Mujalt tellitud teenustöö, tundi	...	...	10 343	543 475	Outsource service, hours
Ainuvaldaja pere liikmete muu tulutoov tegevus					
Muu põhitegevusega juhid-ainuvaldajad	...	...	35 680	35 680	Other gainful activities of the sole holder's family members <i>Sole holders (being also the manager) with other major occupation</i>
Muu kõrvaltegevusega juhid-ainuvaldajad	...	...	13 456	13 456	<i>Sole holders (being also the manager) with other subsidiary occupation</i>
Muu põhitegevusega ainuvaldajate abikaasad	...	...	10 407	10 407	<i>Spouses of sole holders with other major occupation</i>
Muu kõrvaltegevusega ainuvaldajate abikaasad	...	...	1 120	1 120	<i>Spouses of sole holders with other subsidiary occupation</i>
Muu põhitegevusega ainuvaldajate naispereliikmed	...	...	2 563	3 111	<i>Other female family labour force with other major occupation</i>
Muu kõrvaltegevusega ainuvaldajate naispereliikmed	...	...	352	396	<i>Other female family labour force with other subsidiary occupation</i>
Muu põhitegevusega ainuvaldajate meespereliikmed	...	...	3 631	4 278	<i>Other male family labour force with other major occupation</i>
Muu kõrvaltegevusega ainuvaldajate meespereliikmed	...	...	450	544	<i>Other male family labour force with other subsidiary occupation</i>

MÄRKIDE SELETUS
EXPLANATION OF SYMBOLS

- ... andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad
data not available or unreliable for publication
- nähtust ei esinenud
magnitude nil
- x andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse
data are confidential

Koostanud Eve Valdvee (eve.valdvee@stat.ee, tel 6259 180), Andres Klaus (andres.klaus@stat.ee, tel 6259 390)
Toimetanud Raivo Rohtla (raivo.rohtla@stat.ee, tel 6259 313)
Inglise keel: Maive Toming (maive.toming@stat.ee, tel 6259 311)

Märts 2004

Compiled by Eve Valdvee (eve.valdvee@stat.ee, tel +372 6259 180), Andres Klaus (andres.klaus@stat.ee, tel +372 6259 390)
Edited by Raivo Rohtla (raivo.rohtla@stat.ee, tel +372 6259 313)
English by Maive Toming (maive.toming@stat.ee, tel +372 6259 311)

March 2004